

FAUST

Proi deo

POSVETA

Pridoste opet, leljuna stvorenja,
kao pred davni mutni pogled moj.
Da vam sad čvrsta dam uobličjenja?
Zar još sam srcem sklon zabludi toj?
Vi navirete svud iz isparenja
i magle – lepo! vaš nek vlada roj!
Kako mi dušu mladički potresa
čarobni dašak oko vaših lesa!

Vi donosite slike vedrih dana,
mnoge su drage seni usred vas;
javlja se, kô iz zamrljih predanja,
ljubavi i drugarstva prvi čas;
pominje zbrku životnih putanja
obnovljenoga bola žalan glas
i dobre duše koje, prevarene
od kobi zle, uminuše pre mene.

10

Buduće pesme oni čuti neće
kojima nekad svoje prve slah;
rasu se krug što ljubazno saleće,
utihnu onaj prvi odjek, ah!
Moj bol sad mnoštvo neznano presreće
od koga me je i kad pljeska strah,
a što sam negde pesmom razgaljivô
ko zna kud luta, ako je još živo.

20

Čežnja me, već zaboravljena, goni
tim duhovima, u mir, ozbiljnost, sklad,
kao da s harfe Eolove zvoni
pesma i šapće polujasan jad,
ježim se, suza za suzom se roni,

Preveo

BRANIMIR ŽIVOJINOVIĆ

strogo se srce sve razneži sad;
 što imam, to se u daljini skriva;
 što nestade, za mene stvarnost biva.

30

PREDIGRA U POZORIŠTU

UPRAVNIK. POZORIŠNI PESNIK. KOMIČAR.

UPRAVNIK: Vi što mi pomoć dajete u svemu,
 drugovi moji u dobru i u zlu:
 da l' čovek može nadati se čemu
 od našeg posla na nemačkom tlu?
 Hteo bih da se svidim puku tom,
 jer daje on i drugom da zaradi.
 Sklepassmo pozornicu, a pred njom
 svako se sprema sad da oči sladi.
 Već rahat eno sede, šije krive,
 uzdigli vede spremni da se dive.
 Narodnoj umem da podidem volji,
 al' nikad ne beh zbunjen ovoliko;
 doduše, oni ukus nemaju ponajbolji,
 ali su načitani kao niko.
 Kako da damo nešto što čar novine ima,
 i da značajno bude, i da se sviđa svima?
 Jer volim ja kad gomila se tiska
 i navire u našu šatru,
 i počne jauk, počne vriska
 dok se kroz vrata guraju da se satru,
 kad se u rane popodnevne čase
 već laktaju i krče put do kase,
 i, samo jedne ulaznice radi,
 ne zaziru ni vrat da slome,
 kao pred pekarama za hleb u doba gladi.
 Samo je pesnik vičan čudu tome:
 da sav raznolik svet očara. – O,
 moj prijatelju, učini danas to!

40

50

60

PESNIK: Ne pominji šarenu masu meni:
 duh beži od nas, vidimo li nju!
 Zastri mom oku metež zapenjeni,
 čiji nas vrtlog vuče prema dnu.
 Ne, vodi me u neba kut skriveni:
 pesniku radost cveta samo tu,
 božanska ruka tu nas blagosilja
 sred prijateljstva, ljubavi i milja.

Ah, što u duši nikne, pa se njija,
 što plašna usna jedva reći sme,
 čas loše a čas dobro, – sve upija
 divljačni tren i silom svojom tre.
 Često kroz mnoga leta se probija
 dok divno se ne uobliči sve.
 Što sja, za tren se rodilo; što vredi,
 ni pred dalekim potomstvom ne bleđi.

KOMIČAR: Potomstvo! Što ću njim da glavu morim!
 Ko će da ljude današnje veseli,
 da ja sad počem o potomstvu zborim?
 Zabavu dajte svetu, kad je želi.
 Pa kad je tu zabavljač valjan koji,
 to se, ja mislim, u dobit uvek broji.
 Ko rado i od srca zna što reći,
 gomile čud ga ne može omesti;
 što slušalaca krug je veći,
 to će ga bolje on potresti.
 Kuražno zato! Sve uzorno dajte,
 pa maštu s njenim horovima svima,
 strast, razum, osećanja razigrajte,
 al' svuda neka i ludosti ima!

UPRAVNIK: Pre svega, nek što više radnje bude!
 Oni bi da što vide, da se čude.
 Najšire dejstvo postiže se tako
 što im se hrpa događaja dâ,
 te svak se divi, svako zja,
 i miljenikom naziva vas svako.
 Mnoštvo se samo mnoštvom pridobija, –

70

80

90

svak će tu naći što mu srce ište.
 Gde mnogo ima, svak nešto dobija,
 pa veseo napušta pozorište.
 Daješ li komad, na komadiće ga daj!
 Uvek će ti od ruke poći paprikaš taj;
 lako ga smisliš, lako spravljaš.
 Što da celinu pred publiku stavljaš?
 Ona to raskomada ionako.

PESNIK: Ne osećate vi kolika
 krparija je bedna to, i kako
 ne priliči za pravog umetnika!
 Kod vas se, vidim, ponajviše mari
 kad neko nadripisački ošljari.

UPRAVNIK: Takav me prekor ne vredi nimalo:
 ko želi pravo dejstvo neko,
 do najboljeg alata mu je stalo.
 To drvo što ga cepate je meko.
 Za koga pišete? Ta ko su oni?
 Dosada jednog amo goni,
 drugi se s masnog ručka k nama gega
 pogleda tupa i stomaka sita,
 a neko stiže – najgore od svega! –
 tek pošto novine iščita.
 Svet rasejano k nama hita
 baš kô da će na maškarate;
 svi samo iz radoznalosti žure.
 Gospe se toaletama šepure
 i sudeluju u glumi bez plate.
 Šta snivate sa pesničke visine?
 Što vam dvorana puna srce gali?
 De, gledajte mecene iz blizine!
 Jedni su hladni, drugi zadivljali.
 Jedan na karte misli, drugi na to
 kako će s droljom da provede noć.
 Pa zar da, jadne lude, zato
 mučite muze i svog duha moć?
 Velim vam, dajte stalno, dajte mnogo,
 pa ne možete promašiti metu.

100

110

120

130

Nastojte da se ljudi zabune i pometu,
a zadovoljiti ih – ta ko je još to mogô? –

Al' šta vas to najednom skoli?

Da l' ushićenje? Il' vas nešto boli?

PESNIK: Idi i traži drugog slugu kog!

Zar pesnik ljudsko pravo odabrano,
najviše pravo od prirode dano,
da grešno raspe radi dobra tvog?
Čime on gane srca sviju ljudi?
Čime on svaki element svladava?
Nije l' to sklad što navre mu iz grudi
pa, vrativ se, u srcu sav svet zaobručava?

Dok priroda ravnodušna beskrajno
na vretenu nit večnu suče,
dok bića sva, neskladno i očajno,
u opštoj vrevi jauču i buče,
ko nîz jednolik da razdeli zna,
te ritmom i životom struji?

Ko svaki deo u sveopštost tka,
gde divnim sazvučjima bruji?
Ko divlju buru pretvara u strast?
Večernju rumen ko u dušu toči?
Ko stere lepu premalečnu cvast
putanjom gde će voljena da kroči?
Ko plete lovor-vence pune sjaja
za sve što zaslužno i dobro biva?
Ko tvori Olimp? Ko bogove spaja?
Ko drugi doli ljudska sila živa
što se kroz pesnika otkriva.

KOMIČAR: Pa služite se ovom silom slavnom!

Pesnički posô obavljajte vešto
kao u kakvom zapletu ljubavnom!
Slučajno prideš, obuzme te nešto,
ostaneš, već do guše si se spleo,
al' sreću neko ugrozi ti tad,
za ushićenjem dođu bol i jad, –
dok dlanom o dlan, tu je roman ceo.
Pa hajd, i nama takav komad dajte!

140

150

160

170

U bogat ljudski život zahvatajte!
Svak živi njim, neznan je skoro svima,
a gde god darneš zanimljivog ima.
Ne naročito jasne slike sjajne,
istine iskra-dve sred zablude beskrajne, –
tako napitak najbolje se vari
što pruža svetu okrepe i čari.
Tad cvet i dika mladog pokolenja
sluša iz vaše glume otkrivenja,
i svaki duh se utančani
iz vašeg dela setnom hranom hrani,
tad se čas ovo a čas ono prene,
i svak u grudi proniče sopstvene.
Još su svi oni spremni podjednako
i da se smeju i da im suze teku,
još zanos štiju, još ih privid gali.
Ugoditi se ne može nikako
već uobličenom čoveku,
a ko nastaje, taj će za sve da vam zahvali.

PESNIK: Tad vrati meni one dane

kad nastajah, kad bejah mlad,
i kad su pesme neprestane
u divni navirale sklad,
kad magla skrivaše mi svet,
pupoljke samo gledah svuda,
i još je nebrojena čuda
u sebi krio svaki cvet.

Bez ičeg, imah dosta: strast
za istinom, u lepoj varci slast.
Daj bolnu sreću izobilnu,
daj onaj nagon, onaj žar,
daj mržnju, daj mi ljubav silnu,
o, mladosti mi vrati čar!

KOMIČAR: Mladost ti još i treba, dragi druže,

kada u bici dušmani te stisnu,
kad devojkice te prelepe okruže
navaliv da se o vrat tvoj obisnu,
kad valja dobro potprašiti pete

180

190

200

210

k vencu što blista kraj daleke mete,
 ili kad, posle žestoke igranke,
 kreneš na gozbe i pijanke.
 Ali da hrabro, ljupko zasvirate
 na instrumentu što ga dobro znate,
 ka cilju što ga sami izbirate
 da milo bludite i tumarate, –
 to od vas, stara gospodo, svi traže,
 a od tog ništa vaš ne trpi glas.
 Ne podetinji ljude starost, kô što se kaže,
 no samo još kô pravu decu zatiče nas.

220

UPRAVNIK: E, dovoljno je bilo reči,
 da vidim najzad dela prava!
 Dok tu sve šupljom frazom zveči
 ništa se vredno ne dešava.
 Šta tol'ko o raspoloženju?
 Ne oklevajte, ne mudrujte!
 Jeste l' poete po rođenju?
 Tad poezijom komandujte!
 Sok žestok nam što pre u čaše
 nalijte, – ove želje naše
 nek neodlučnost ne obmane.
 Što propusti se danas, to sutradan već nesta,
 pa zato ne harčite dane;
 i odluka nek hrabro smesta
 za kike uhvati mogućnost:
 iz ruku tad je neće dati,
 no mora dalje delovati
 iz sadašnjice u budućnost.
 Oni što vode naše bine
 probaju čega god se sete;
 zato nek danas samo lete
 kulise, svetla i mašine!
 Nek sunce sja i mesec nek treperi,
 zvezde po volji rasipajte;
 vode i vatre amo dajte,
 stenja i šuma, ptica, zveri!
 Po tesnoj daščari vi tako

240

prodite svaki vaseljenski kut,
 nek odmereno brz vas vodi put
 sa neba, preko zemlje, do u pakô!

250

PROLOG NA NEBU

GOSPOD. *Nebeske vojske. Potom* MEFISTOFELES. TRI ARHANDELA
izlaze napred.

RAFAIL: U kolu bratskih sfera bruji
sunce i peva drevni poј,
putanjom propisanom huјi
i gromori niz prostor svoj.
Anđele ovaj prizor snaži,
mada im smislom nije znan;
neshvatljiv ali prepun draži
velikih dela traje dan.

260

GAVRILO: Vrti se zemlja s nepojamnom
brzinom, raskošna kô raj;
s duboko stravnom noći tamnom
nebeski smenjuje se sjaj;
i ključa val i svom silinom
o hridi lomi svoju moć,
i sve to s večitom brzinom
kroz vasijsku leti noć.

MIHAILO: I hućne se oluje bore
nad kopnom, morem, svud ukруг,
i divljim svojim besom tvore
najdublјeg dejstva lanac dug.
Munje palacaju i pale,
i pustoš prati groma trag;
al' anđeli svim srcem hvale,
Bože, tvog dana korak blag.

270

SVA TROJICA: Taj prizor tvoje sluge snaži,
jer smislom nisi nikom znan,
sva dela su ti puna draži
i divna kô u prvi dan.

280

MEFISTOFELES (*sam*): Kad si već, Bože, opet amo svratio

da pitaš kako smo i šta sve novo ima,
a naklonost mi dosad obično nisi kratio,
evo i mene zajedno sa svima.
Oprosti, krupne reči zboriti ne bih znao,
pa makar mi se tu rugali svi;
jer, da se nisi smeha odvikao,
mom pâtosu bi smejao se ti.

Ja ništa ne znam reći o suncu i vasioni;
vidim jedino ljude i kako se pate oni.
Istoga kova vazda zemljin je mali bog
i nastran, kô i prvog dana svog.

Malo bi bolje živovao
da mu nebeskog sjaja odblesak nisi dao;
on zove umom to, a uma sav mu smer
da bude zverskiji no svaka zver.

On mi se čini, uz vaše dopuštenje,
kô skakavac, dugonogo stvorenje
što samo leti, skače, pa u travi
smesta se opet starom pesmom javi;
pa bar da iz te trave ponovo ne uzleće!
Ne, on ti gura nos u svako smeće.

GOSPOD: Zar nemaš ništa drugo da mi kažeš?

Optužbe samo, kô i pre, izlažeš?
Zar ti na zemlji ništa potaman ne izgleda?

MEFISTOFELES: Ne, Bože! Šmatram da je onde jad i beda,
kô što oduvek beše, – da sakloni vas bog.

Ljudi se muče kô kukavci sinji,
pa čak i đavo više ne mari da ih kinji.

GOSPOD: Znaš li Fausta?

MEFISTOFELES: Doktora?

GOSPOD: Slugu mog!

MEFISTOFELES: Zbilja, na čudan način on vas sluša!

Ta luda hranu nezemaljsku kuša.
Sav vri i ključa, u daljinu žudi,
upola svestan onog od čeg ljudi;
od neba zvezde ponajlepše traži,
od zemlje ponajvišu slast,

290

300

310

a nit blizina nit daljina blaži
čežnju tih uzburkanih grudi
i njihovu ne toli strast.

GOSPOD: Mutno i zbrkano on sada služi meni,
al' put jasnoće vodim njegov hod.

Baštovan zna, kad drvce zazeleni,
da će buduća leta doneti cvet i plod.

MEFISTOFELES: A da l' biste se kladili u što?

Izgubićete njega vi, da znate,
ako mi samo dopuštenje date
da svojom stazom vodim ga u zlo.

GOSPOD: Dok je na zemlji i hodi izmed ljudi,
neka ti nije zabranjeno to.

Dogod za nečim teži, čovek bludi.

MEFISTOFELES: E, hvala vam; jer kada umre ko,
za njega ja ne marim ionako.

Najviše volim obraščiće rumene.

Na leševe ne pozivajte mene;
kô mačka s mišem, i ja tako.

GOSPOD: Lepo, po svome postupaj! Odvodi
taj duh od praiskonskog vrela,
možeš li da ga pojmiš, u ponor sa njim hodi;
al' zastaćeš i postidena čela
moraćeš najzad priznati i sam:
nagonom mutnim vučen, dobar čovek
pravoga puta svog je svestan dovek.

MEFISTOFELES: U redu, de! Te priče dobro znam!

Al' ovo „dovek“ proći će umah.
Za opkladu me svoju nije strah.
Kad dospem konačno do cilja
dozvolite da zaklikćem od milja.
Puziće meni on i ješće prah,
kao rođaka moja, čuvena ona zmija,
i još će sve to da mu prija.

GOSPOD: I tad se samo slobodno pojavi;
nikad ne radih takvima o glavi.
Od svih duhova-poricača
najviše trpim zlobnog zadevača.

320

330

340

350

Čovekova delatnost i odveć lako klone,
 on začas u mir bezuslovan tone;
 strog rado na put dajem mu drugara
 što podstiče, te tako, iako đavo, stvara.
 Al' pravu decu božju neka krepí
 obilja živog ovaj prizor lepi!
 Što nastaje, što večno tka i buja,
 nek obujmi vas ljubavlju beskrajnom,
 pojavi koja nestalno leluja
 čvrst oblik dajte svojom mišlju trajnom.

(Nebo se zatvara, arhanđeli se razilaze.)

MEFISTOFELES: Volim da katkad vidim se sa Starim
 i čuvam se da sa njim odnose ne pokvarim.
 Baš je videti lepo takvoga gospodara
 da i s đavolom samim čovečno razgovara.

360

PRVI DEO TRAGEDIJE

NOĆ

*U visoko zasvođenoj, tesnoj gotskoj sobi FAUST sedi nemirno na stolici
 za pultom.*

FAUST: Avaj, koliko leta minu
 otkako filozofiju, prava,
 a sa njima i medicinu
 revno i trudno izučavah!
 Čak sam, na svoju žalost pravu,
 i bogoslovljem punio glavu.
 Šta stekoh, luda, od nauke te?
 Znam samo ono što znao sam i pre.
 Magistar, čak doktor zovem se ja,
 a da li iko vidi i zna
 da deset već leta ovako hodam
 i učenike za nos vodam? –
 A vidim da ništa ne možemo znati!
 To će mi srce skoro razderati!
 Pametniji sam, doduše, od njih,
 od svekolikih doktora tih,
 od magistara, popova, ćata,
 od svih tih zvrndova i zamlata;
 sumnja il' skrupula nije me takla,
 ne bojim se đavola niti pakla –
 al' me i radost napušta sva;
 ne uobrazil da saznadoh šta,
 da mogu nekoga poučavati
 i ljude nabolje preobražavati.
 A nemam ni para ni imanjanja,
 nit svetskih počasti i priznanja;

370

380

390

ni pas to ne bi izdržao!
 Stog sam se, evo, na magiju dao,
 da bi moj žudni upio sluh
 tajnu što snažni je zbori duh,
 da ne moram više, uz gorak trud,
 ono što ne znam da pričam svud;
 da spoznam šta je to što u srži
 na okupu vasionu drži,
 da delatnu silu i klice sàglëdam,
 pa da po rečima više ne raspredam.

O, kad bi gledao, meseče žut,
 na moju muku poslednji put,
 ti, kog sam mnoge noći, pun briga,
 za ovim pultom dočekivao:
 ti si se iznad hartija i knjiga,
 sumorni družo, pojavljivao!
 Ah, da me navrh gorskoga bila
 obliva tvoja svetlost mila,
 da s duhovima lebdim kraj špilja
 i gazim posred planinskog bilja,
 pa, zadimljenog znanja lišen,
 sred rose tvoje da isceljen dišem!

Zar još me ova tamnica krije?
 Proklet zagušljiv čumez taj,
 gde čak se i ljupki nebeski sjaj
 tmurno kroz okna šarena lije!
 Gomile knjiga oko mene,
 crvotočne, prašine pune,
 do vrha sobe zasvedene
 hartija žuta koja trune;
 predački nameštaj sputava
 moj korak, svuda boce ove,
 kutije, bezbroj raznih sprava –
 to je tvoj svet! I to se svetom zove!

Zar pitaš još zbog čeg se plaši
 srce, i zašto grudi peče?

400

410

420

430

Što bol ti ne da neobjašnjiv
 da nagon životni poteče?
 Mesto prirode žive, kamo
 postavio je ljude bog,
 kosturi, dim i memla samo
 svuda su ispred oka tvog.

Ustaj! U širok beži svet!
 Neka te Nostradamusova
 prezagonetna knjiga ova
 povede na tajanstven let!
 Priroda tebi pouk daće
 videćeš svake zvezde cilj,
 buknuće duša silom, znaće
 šta zbore dusi sveudilj.
 Mozganjem suvim steći nećeš
 znakova svetih smislen sklad:
 duše što pokraj mene lećeš,
 čuješ li, odgovori sad!

(Otvora knjigu i ugleda znak Makrokozma.)

Ah, kako li mi od prizora tog
 milina nagla svako čulo opi!
 Životna sreća, mlada, sveta, škropi
 i žari svaki damar tela mog.
 Da li to ruka nekoga božanstva
 zapisa ove znake, što u meni
 stišase ljuti vrtlog zapanjeni,
 što radost mu u jedno srce slivaju
 i, snagom prepunom tajanstva,
 prirodne sile ukrug razotkrivaju?

Jesam li bog! Pred okom sve se zori!
 U ovoj čisto iscrtanoj mreži
 delatna priroda pred dušom mojom leži.
 Shvatam tek sad šta mudrac zbori:
 „Svet duhova od tebe nije skriven;

440

450

460

no srce ti je mrtvo, duh zaptiven!
O, učenice, vredno stupaj,
zemaljske grudi u rujnoj zori kupaj!“

(Razgleda znak.)

Svaka se crta u celinu splela,
svaka u svakoj tu živi i dela!
Nebeske sile penju se i slaze,
dodaju zlatna vedra jedna drugoj!
Niz mirisne blagoslovene staze
s neba na zemlju, u povorci dugoj,
naviru, skladne, i sklad kojim zvone
prožima beskraj cele vasiona!

470

O, kakav prizor! Kakva slika sjajna!
Al' avaj, samo slika! O, prirodo beskrajna,
gde da ti pridem na prsa živodajna?
Izvori svega življenja, od vas
nebesa se i zemlja snaže,
vas moje svele grudi traže
da navrlim se vašim sokom blaže, –
pa zar da skapam ne dočekavši spas?

480

(Ljutito prevrće stranice i ugleda znak Zemaljskog duha.)

Koliko mi je bliži ovaj znak!
Za tebe, Duše zemlje, više marim;
osećam već: sve više bivam jak,
i već se kô od mladog vina žarim;
osećam hrabrost u svet da krenem sad,
da snosim sreću zemljinu i jad,
da s burama se nosim, da ne klonem
čak ni kad s brodom pokrhanim tonem.
Nada mnome se zaoblakuje –
prikri se mesečev sjaj –
tuli se svetiljka!
Dimi se! – Crveni zraci
palacaju mi oko glave –
Sa svoda k meni
jezivo nešto struji

490

i grabi me!
Osećam, ti to lebdiš oko mene,
o, duše, kog toliko zvah.
Otkrij se!
Sve mi se srce trese, ah!
Od novih osećanja
svako mi čulo, propeto, odzvanja!
Srce mi celo preda te je palo!
Moraš! Pa makar života to me stalo!

500

(Uzima knjigu i tajanstveno izgovara znak Duha. Zapalaca crven plamen, usred kojeg se pojavi DUH.)

DUH: Ko zove?

FAUST *(okrenuta lica)*: Kakvom grozom taj lik pretil!

DUH: Dugo si moju sferu udahnjivao,
privlačio me i prizivao,
a sada –

FAUST: Vaj! Ne mogu te podneti!

510

DUH: Ti iz dna duše vapijao si, hteo
glas moj da čuješ, moj da vidiš lik;
prigoh se na taj snažan dušin krik,
i evo me! – Pa što te užas spleo,
o, natčoveče? Gde je dušin zov?
Gde grudi koje svet stvaraju nov
i bujan, koje u radosti plinu
želeći da se k našoj sferi vinu?
Fauste, gde si, ti čiji silni glas
hrleći k meni tražio je spas?
Jesi li ti to, što taknut mojim dahom
do korena svog bića ceptiš strahom,
ti što se grčiš kao crv?

520

FAUST: Zar pred tobom, plameni stvore,
da ustuknem? Ti da mi lediš krv?

Ja sam to, Faust, i jednak sam sa tobom!

DUH: Sred plime života, po delatnoj oluji
ja lebdim gore i dole,
tamo i amo strujim!
Među rođenjem i grobom,
večito more,
večno krstarenje

530

kroz životno žarenje, –
za hučnim razbojem vremena i prostranstva
tkam živu odoru božanstva.

FAUST: O, bodri duše, koji sav svet prože,
koliko blizak meni ti si!

DUH: Ravan si duhu koga tvoj duh shvatiti može,
al' meni sličan nisi! (*Išezne.*)

FAUST (*sruši se kao zgromljen*): Ni tebi?
Pa kome sam onda?
Ja, slika i prilika božanstva!
Pa čak ni tebi!

540

(*Neko kuca.*)

O, smrti! – Ovo famulus je moj!
Cela se moja sreća raskomada!
Taj suvoparni puzavac da sada
uništi bujnih prividenja roj!

(*VAGNER u kućnoj haljini i sa noćnom kapicom, držeći svetiljku u ruci.*
FAUST se ljutito okreće.)

VAGNER: Izvin'te, čuh da čitate; al' šta?
Zacelo grčku tragediju neku?
Rado bih da se vajdim tu i ja:
to danas vrlo koristi čoveku.
Kažu, kad hvale govorenje vešto,
da od komedijaša i pop nauči nešto.

550

FAUST: Zacelo kad i pop je komedijaš;
kô što i jeste poneki mantijaš.

VAGNER: Ah, ko u sobi sav se knjizi preda,
ko u svet jedva i na praznik hodi,
no izdaleka, durbinom ljude gleda, –
kako će da ih ubedi i vodi?

FAUST: Ko ne oseća, taj to zalud kuša.
Iz duše valja da vam šiknu reči,
da s praiskonskom snagom koja leči
pokore srce svakog što vas sluša.
Sedite! Lepite i krparite,
varite što se s tuđeg pira baca,
duvanjem pepeo svoj ražarite
sve dok plamičak hud ne zapalaca!

560

Dete il' majmun nek tim oči poji,
marite li za tako što,
al' niko srca ne može da spoji
kome iz srca ne poteče to.

570

VAGNER: Dikcija sve je govorniku, znam,
mada sam od tog još daleko sâm.

FAUST: Oko dobitka čestitog se trudi!
Ne budi luda što praporcima zveči!
Valjana pamet iz valjanih grudi
s malo veštine doći će do reči;
i kad se zbilja ima šta da kaže,
čemu da reči krupne tu se traže?
A govora je vaših svetlucanje,
prepuno šljoka i cveća od papira,
nemilo kao kad kroz suvo granje
i maglu vetar započne da svira!

580

VAGNER: Ah, Bože! Umetnost večno traje,
a život naš je kratak kao dah.
Kritički trud mi radost sva je,
al' opet često obuze me strah.
Kako je teško sredstva steći
pomoću kojih izvoru se slazi!
I tek što malo krene po toj stazi,
već ubog đavo mora u grob leći.

590

FAUST: Zar je pergament onaj izvor sveti
koji zanavek gasi žeđ što peče?
Okrepa nikad neće te prožeti
ako iz tvoje duše ne poteče.

VAGNER: Izvin'te, ali veseli duboko
u duh se doba preneti dalekih,
gledati kako pre nas misljaše mudrac neki
i kako mi se potom uzvinusmo visoko.

FAUST: O, jest, do zvezda samih!
Dragi moj, prošla doba su u tami,
zapečaćena knjiga prava;
što vama duh se doba čini
ono je sopstven duh vaš u suštini,
i kom se doba odražava.
I tu sad često vidiš bedu puku,

600

da ti se zbilja utroba okreće:
trice, starudije i smeće,
i, u najbolju ruku,
povesni neki prizor trogatelni,
pun izreka poučiteljih
kô stvorenih da lutka ih blebeće!

VAGNER: A svet? A ljudsko biće! Svako
želi da spozna njih.

FAUST: Da, da, onako
kako je kadar da spozna je.
Ko sme da tome pravo ime daje?
A one malobrojne, što su nešto
i saznali, al' nisu znali vešto
da skrivaju saznanja ta,
no su ih, srca nabujala sva,
prostome puku obznanjivali, –
njih su, otkad za svet se zna,
razapinjali i spaljivali.
Al', prijatelju, noć je već duboka,
valja se danas i odmoriti.

VAGNER: Celu bih noć ne sklapajući oka
učeno s vama hteo zboriti.

Al' sutra, na dan Vaskrsenja,
moliću za još neka objašnjenja.
Nauči strasno predadoh se ceo;
doduše, mnogo znam, al' sve bih znati hteo. (Ode.)

FAUST (sam): Kako li takav stvor ne očajava,
kad stalno hranom bljutavom se tovi,
skriveno blago žudno iskopava,
a nađe l' gliste, u radosti plovi!

Zar se ovakav ljudski glas
tu, gde se dusi roje, čuti sme?
Al' ovog puta hvala ti za spas,
najbedniji od ljudske dece sve!
Iz oćajanja otrže me ti
što poče već da krha me i davi.
Ah, onaj lik toliko golem bi
da kô patuljak osećah se pravi!

610

620

630

640

Ja, slika božja, ja što već uzvišen
istine večne prizor očekivah,
ja što u sebi već uživah
na sjajnom nebu, zemnog bića lišen;
ja, veći od heruvima, ja, čija
snaga se drznu u premiloj slutnji
da tvorački poteče i zatutnji
kroz svaku žilu prirode, te i ja
da živim poput nekog boga, –
koliko moram ispaštati zbog toga!
Tek jedna reč me poput groma sprži.

650

Ne smem da drsko s tobom se jednačim.
Ako i mogu da tvoj lik privlačim,
u meni nema snage da te drži.
U onaj blaženi sam mah
bio i pregolem i mali;
ti svirepo me natrag svali
u ljudske kobi noć i prah.
Ko će mi reći šta da kušam?
I čega treba da se klonim?
Da li da onaj nagon slušam
i težnjama se predam onim?
Ne samo patnje, – čak i dela mute
naš život i zamršuju mu pute.

660

K najvišem što nam duh ikada grli
većito strana materija hrli;
kad dospemo do dobra zemlje ove,
sve što je bolje obmanom se zove.
Sva osećanja, koja neumrli
život u naše ulila su duše,
sred vihora zemaljskog se suše.

670

Do beskonačnog kruga vasiona
mašta je smelo krug širila svoj,
a sad, kad sreća u vir doba tone,
i mali prostor dovoljan je njoj.

Sred srca briga odmah nađe stan,
 bolove tajne tvori svaki dan,
 remeti radost, mir, i rije, rije;
 večito novim maskama se krije,
 uzme lik žene, dece, doma,
 otrova, kame, vode, vatre, groma;
 strepiš pred svačim što te je kadro ubiti
 i vazda plačeš za svim što možeš izgubiti.

680

Bogolik nisam! U srca dubini
 znam: kao crv sam koji po tlu plazi
 i koga, dok se hrani u prašini,
 prolaznikova noga zgazi.

690

Zar nije prah sve što me duž polica
 na visokome zidu okružava;
 ta starež, puna kućina i trica,
 što me u svetu moljaca stešnjava?
 Zar tu da nađem što mi istu grudi?
 Da opet čitam u hiljadu knjiga
 da svuda behu mučenici ljudi,
 i gde-gde, možda, neko lišen briga? –
 Šta kažeš, šuplja lobanjo, tim smeškom?
 Da mozak tvoj, kô i moj, zbunjen davno,
 tražeći čisti dan, po mraku teškom,
 istinu žudeć zalutao je stravno!
 S pravom se meni rugate, o sprave,
 grebeni, valjci i točkići svi.
 Pred kapijama stajah, čije brave
 valjalo je da otključate vi;
 zubaca puni bili su, doduše,
 ključevi, ali reze ne dignuše.
 Tajanstvena i usred dana bela,
 priroda ne dâ da je lišiš vela;
 kad nešto sama neće da ti kaže,
 ni poluga ni vijak ne pomaže.
 Taj pribor stari ne upotrebljavah;
 tu je, jer otac služio se njim.

700

710

Pergament onaj i ne pročitavah,
 a svetiljke pocrnio ga dim.
 Bolje da ovaj krš sav porazdavah
 no da se znojim sad pod jadom tim!
 Da zbilja imaš što dadoše ti preci
 u nasleđe, ti najpre to i steci.
 Sve čim se ne koristiš, teško mori;
 a korist daje samo trenutak koji tvori.

720

Al' što za ono mesto pogled se moj prikiva?
 Zar je za moje oči magnet bočica ta?
 Najednom milo sve i svetlo biva,
 kao kad mesečina kroz šumu noću sja!

Evo te s poštom iz skrovišta tavana
 skidam, bočice kojoj nema ravna!
 Sokova smeso što nas toliš snom,
 vrhunče ljudskog duha i veštine,
 smrtonosni putovodu u tmine,
 ukazi milost gospodaru svom!
 Gledam te, i sav bol se ublažava,
 hvatam te, i sva težnja sad jenjava,
 u duhu sekne onaj burni val.
 Isplivavam na pučinu široku,
 talasi glatki blistaju mom oku
 i novi dan na novi mami žal.

730

Ognjena kola lakokrila plove
 put mene! Spremnost osećam za let
 kroz dubok etar, niz putanje nove,
 u delatnosti čiste novi svet.
 Kakav božanski život u milini!
 Crve, zar ti da stekneš sreću tu?
 Da, samo leđa okreni sudbini
 zemaljskoj, ovom suncu, ovom tlu!
 Drzni se, ulaz otvori tajanstven
 u koji niko ne voli da kreće!
 Čas je, dokaži delom da čovek dostojanstven
 ustuknuti pred bogovima neće

740

750

ni sklanjati od mračne špilje čelo
gde mašta sebe proklinje i mori;
prolazu tesnom hrli smelo
u čijem ždreću sav pakao gori,
odluči se da vedro tamo kročiš,
makar u ništa morao da se točiš.

Biljurna kupu, prozirna i sveta,
na koju ne pomišljah tol'ko leta,
iz kutije izidi! Od davnina
na predačkim si pirovima sjala, 760
ozbiljne goste radovala
dok su iz tebe redom pili vina.
Likova niz na tebi, u raskošnoj punoći,
dužnost da stihom kažeš im suštinu
pre nego što iskapiš sadržinu, –
sve to na mlade podseća me noći.
Drugom te neću dati, nit ću sada
slaviti umno lepotu tvog sklada;
opije brzo ovog soka slast.
Pripremljen davno, više se ne skriva, 770
smeđim se mlazom u grotlo tvoje sliva:
poslednji moj napitak me poziva
da blaženoga duha živa
svečano jutru pijem ga u čast!

(Prinosi kupu usnama.)

(Začuju se zvona i pevanje hora.)

HOR ANDELA: Hristos u nebo se vinuo!
Slavlje odjekuje:
Smrtnom čoveku je
greh kojim vekuje
sada uminuo.

FAUST: O, kakav dubok bruj i zvonak glas 780
kupu sa usta presilno mi skloni?
Da to na Uskrs već muklo ne zvoni,

na prazničkoga jutra prvi čas?
Da l' horovi već onaj utešni poju po
što ga nad grobom nekad klicaše anđela roj,
znači li ova pesma što se roni
izvesnost, novi savez, spas?

HOR ŽENA: Mi smirnom smo i alojem
njegovo telo umile,
mi ga, njegove vernice, 790
u čisto platno uvile;
u grob smo ga položile
da večan sanak sni, –
vaj! Hrista sad u grobnici
ne zatičemo mi.

HOR ANDELA: Hristos u nebo se vinuo!
Ljubavlju blažen,
mučen, prokažen,
kušanjem snažen
večno je sinuo. 800

FAUST: Nebesni zvuci, šta će vaša jeka
meni što puzim preko prašnog tla?
Zvučite onde gde su srca meka.
Poruku čujem, al' vere nemam ja;
a čuda behu u vremena sva
najdraža srcu vernoga čoveka.
Ne smem put sfera odakle se sliva
primile vesti napev blag;
pa ipak, ovaj zvuk, od mladih dana drag, 810
i sad u život natrag me poziva.
Pre se na mene kroz praznički mir
poljupcem lila s neba ljubav silna;
zvučahu slutnjom zvona preobilna,
pa strasno tonuh u molitve vir;
nepojmljiva je čežnja mila
gonila mene u livadu i lug,
dok se za suzom suza lila
nicao mi je nov svet uokrug.
Vesele igre, mlade dane,
prolećno slavlje sred sreće nesputane 820

ta pesma mi, kô pre, nagoveštava.
 Detinjstvom puneći mi grudi,
 sećanje sada volju zadržava
 da se na krajnji korak ne usudi.
 O, nek se samo ori slatki nebeski poj!
 Navire suza: Zemljo, opet sam tvoj!

HOR APOSTOLA: Hristos iz groba,
 uzvišen, premio,
 ka nebesima
 let je ustremio;
 srećnom svestvaranju
 on se pripremio;
 ah! nas na zemlji
 jad je onemio.
 Žudimo zemljine
 uze da kidamo;
 Hriste, zbog tvoje
 sreće mi ridamo.

HOR ANĐELA: Hristos u nebo se vinuo
 iz truljenja, iz groba,
 gde kratko je počinuo!
 Budite srećno spremni,
 zbacite lanac zemnih
 nevolja i teskoba!
 Vi što u srce ga staviste
 i njegov steg razaviste,
 njega jedino slaviste,
 ljubavlju svet raskraviste
 kada mu reč objaviste, –
 učitelj nosi vam spas,
 čujte mu glas!

PRED GRADSKOM KAPIJOM

Gradani raznih zanimanja izlaze u šetnju.

NEKO LIKO KALFI: A kuda ćete stazom tom?
 DRUGE KALFE: U lovački smo pošli dom.

830

840

850

PRVI: Do vodenice hteli bismo mi.
 JEDAN KALFA: A Vaserhof? Da krenemo onamo?
 DRUGI KALFA: Kad bi put donde bio lepši samo!
 DRUGE KALFE: A šta ćeš ti?

TREĆI KALFA: Ja idem kud i svi.

ČETVRTI KALFA: Hajte u Burgdorf! Samo živo!

Najlepše cure i najbolje pivo
 tu ćete naći, i tučnjavu kô bog!

860

PETI KALFA: De, de, šta mi se tu junačiš?
 Zar treći put da deblji kraj izvlačiš?
 Ja neću tamo, strah me mesta tog.

SLUŽAVKA: Ne! Vraćam se u grad, da znaš!

DRUGA SLUŽAVKA: Pa on nas čeka tamo pored gaja.

PRVA SLUŽAVKA: Tu ću se usrećiti baš;
 on se od tebe ne odvaja,
 sa tobom igra povazdan; nimalo
 do provoda mi tvoga nije stalo!

DRUGA SLUŽAVKA: Al' neće biti sam; do luga
 povešće i svog tršavoga druga.

870

STUDENT: Uh, ala gaze cure one, a?
 Kolega, brzo! Da krenemo za njima!
 To ti je sve što volim ja:
 kad ljutoga duvana ima
 i krčag jakog piva da se gutne,
 i kada jedra ženskadija ta
 u praznično se ruho utne.

GRADANSKA DEVOJKA: Gle samo krasne te momčetine!

E, to je zbilja žalost i sramota!
 Mogu u fino duštvo, a vuče ih prostota,
 pa jure one služavčetine!

880

DRUGI STUDENT (*prvome*): Lakše! Vidiš li one dve?

Ta one dve nakindurene cice!
 Jedna od njih je iz moje uličice:
 baš bih da nešto postignem kod nje.
 Stupaju smerno kroz svu ovu graju,
 al' povešće nas sa sobom na kraju.

PRVI STUDENT: Ma šta, kolega! Ne libim se ja.
 Brzo, da zverčice ne otperjaše!

890

Ruka što metlom u subotu maše
nedeljom najbolje milovati zna.

GRAĐANIN: Ne, vala, novog kmeta mi je dosta!
Sve drskiji je otkada to posta.
Da li za varoš čini što?
Svakoga dana sve je gore!
Te moraš ono, ne smeš to,
a porezi kô nikad mòre.

PROSJAK (*peva.*): Vi dobri ljudi, lepe žene,
rumene, krasno odevene, 900
svrnite pogled i na mene,
ublažite moj usud klet!
Udel'te, pružite mi nade!
Samo ko daje, sreću znade.
Berićet neka meni dade
dan koji slavi ceo svet.

DRUGI GRAĐANIN: Praznikom za čoveka ništa bolje
nego da priča, dok ovako šeta,
o ratu, negde u Turskoj, preko sveta, 910
gde narod s narodom se kolje.
Gledaš na reku, čašicu pijuckaš,
posmatraš kako prevozi se roba,
uveče domu krećeš i pevuckaš
i blagosiljaš mir i mirno doba.

TREĆI GRAĐANIN: Jest, komšija! I ja sam toga mnenja:
neka se seku, pale, plene,
nek tumbe sve se preokrene,
samo na domu nek ništa se ne menja.

STARICA (*građanskim devojkama*):

Lepojke! Što se udesile, gle!
Ta ko se u vas začorio ne bi? 920
Samo ne tako gordo! Hajde-de!
A ja znam da dočaram sve što želite sebi.

GRAĐANSKA DEVOJKA: Hajdmo, Agato! Neka ne da Bog
da s vešticom nas takvom vide javno;
istina, ona po noći, tu nedavno,
budućeg mi je pokazala mog.

DRUGA GRAĐANSKA DEVOJKA:

Ja ga u kugli ugledah kristalnoj:
vojnik, kraj njega same diđe stoje;
svuda ga tražim, osvrćem se stalno,
al' nigde da ga spaze oči moje. 930

VOJNICI: Zamkove i kule
silna utvrđenja,
i ohole devojke,
podrugljiva stvorenja,
volim opsađivati
i pobeđivati!
Ko zna navaljivati
i nagrađen je taj!

Truba nas zove –
hej-hoj, hej-hoj, hej-hoj! – 940
i na veselje
i u smrtni boj.
Kakvi su to juriši, –
strašno je i gledati!
Devojke i tvrđave
moraju se predati!
S glavama u torbi
osvajamo raj,
pa tad brzo krećemo
u nov okršaj. 950

FAUST i VAGNER.

FAUST: Proleća pogled, pun topline,
led sa reka i potoka diže;
zapupele nadom sve doline:
zimu starost i bolest stiže
pa beži u surove planine.
Otuda samo nemoćno šalje
na polja pljusak zrnata leda;
ali sunce nikako ne da
da se što belo vida i dalje;
svuda se život i oblik javlja, 960

sve ono bojama oživljava;
 al' nigde još cveća da se prene;
 umesto njega se ljudi šarene.
 Okreni se da za časak samo
 na grad sa visa pogledamo.
 Iz grotla mračne kapije van
 kuljaju ljudi na beli dan,
 na sunce hitaju s nestrpljenjem.
 Slave Gospodnje vaskrsenje:
 jer ovo je vaskrs i za njih same;
 iz memljivih soba, niskih domova,
 iz radionica punih tame,
 iz šume zabata i krovova,
 iz tesnih sokaka u kojim čame,
 iz crkava mračnih i ledenih
 svi su na svetlost izvedeni.
 Gle samo kako se svet razliva
 preko bašta i preko njiva,
 kako, dokle god dopire oko,
 plove čunovi rekom širokom;
 jedva se, prepuni, drže u vodi,
 al' svaki veselo dalje brodi.
 Čak se i brdske daleke staze
 šarene od ljudi što njima gaze.
 Već se iz sela čuje vreva;
 tu narod najzad za raj zna,
 staro i mlado srećno peva:
 tu smem da budem čovek ja.

VAGNER: Doktore, s vama šetati ma kamo
 uvek je korisno i časno;
 al' sam ja ne bih zalutô ovamo,
 jer sirovost i grubost mrzim strasno.
 Užasno meni para sluh
 to kuglanje, taj urlik, svirka, zveka;
 besne kô da ih vija zao duh,
 i to im je veselje, i ta dreka
 za njih je vajna pesma neka.

970

980

990

Seljaci pod lipom.

Igra i pesma.

Na igru pastir žurio;
 a što se nakindurio –
 baš kicoški bez mane!
 Kraj lipe sve se tiskalo
 i već kô ludo diskalo.
 Ihaj! Ihaj!
 Ihahaj! Haha! Haj! –
 Cijukalo ćemane.

1000

On brzo tu se gurnuo,
 pa jednu curu munuo,
 u rebra je spotakô.
 A ljuta drusla diže nos
 i reče: „Nemoj da si pros’!“
 – Ihaj! Ihaj!
 Ihahaj! Haha! Haj! –
 „I ne rivaj se tako!“

1010

Al' s kolom se pomešaše,
 suknje se uskomešaše,
 đip' levo, đipa desno!
 Obli ih rumen, jara, znoj,
 zastaše dah da vrata svoj –
 Ihaj! Ihaj!
 Ihahaj! Haha! Haj! –
 sve pripijeni tesno.

1020

„Okani se pipačine!
 Ja dobro znam muškarčine!“
 Al' hoćeš! – Natenane
 u skrovit kut on smami nju,
 i sad još jedva čuju tu –
 Ihaj! Ihaj!
 Ihahaj! Haha! Haj! –
 galamu i ćemane.

STARI SELJAK: Od vas je, gospo'n doktore, lepo
 što ne gledate s visoka na nas,
 nego ste, takav učevnjak, došli
 tu gde se narod tiska danas.
 Natočili smo svežeg pića
 za vas u ponajlepšu čašu;
 evo, i želim vam da ono
 ne samo žeđ ugasi vašu:
 nek vaših dana umnoži broj –
 broj kapljica u čaši toj.

FAUST: Hvala za ovo okrepljenje!
 Nek vam je na zdravlje i na spasenje!

(Narod se okuplja u krug.)

STARI SELJAK: Doista, to vam lepo liči
 što ste u dan veselja došli:
 jer u pomoć ste pritali
 pre, kad su bili dani loši!
 Ovde još živ je i sad mnogi
 kojega otac vaš izleči,
 od groznica ga besnih spase
 i kugu najzad sasvim spreči.
 Kao mlad čovek, i vi tada
 sve bolesnike negovaste;
 leševi ležahu svud redom,
 kroz teške kušnje prolazaste,
 kroz napore i kroz užase,
 al' nebo vaše zdravlje spase;
 onom ko nama pomoć je dao
 pomagač višnji je pomogao.

SVI: Da nam pomagati on može
 još dugo, zdravlja daj mu, Bože!

FAUST: Nek svako od vas pognut stoji
 samo pred onim gore, koji
 i pomaganju uči vas,
 i sam šalje pomoć i spas.

(Odlazi sa Vagnerom.)

1030

1040

1050

1060

VAGNER: Veliki mužu, kakva osećanja
 moraju da ti dušu plāve
 kada te ljudi ovoliko slave!
 Srećan kom takvu žetvu i priznanja
 donese njegov dar kad leta minu!
 Pokazuje te otac sinu,
 raspituje se svako, svak se tiska,
 prestaje svirka, igra, vriska.
 Ideš kroz njine vrste dve,
 kape im u visinu lete,
 još malo pa bi kleknuli na tle
 kô ispred kakve slike svete.

FAUST: Hajdmo još korak-dva, pa onaj kam
 nek odmorište bude nama.

Tu često sedah zamišljen i sam,
 izmučen postom i dugim molitvama.
 Pun nade, čvrst u veri, tu sam plakô,
 kršio ruke, uzdisao tu,
 želeći Boga prinuditi tako
 da zarazu okonča zlu.
 A sad mi kao podsmeš hvalospev zvuči njin.
 O, da znaš kako dušu svu mi peče
 stid što moj otac, i s njim njegov sin,
 nezasluženu slavu steče!

Moj otac beše biće časno,
 al' mračna duha; o prirodi je strasno
 i čestito, iako svoječudno,
 mozgao zametno i trudno;
 s posvećenima u nauke tajne
 u crnu bi se kuhinju zatvarao
 pa bi, proučiv recepte beskrajne,
 od oprečnosti nov spoj stvarao.
 Crvenog lava, prosca duše smele,
 u mlakoj kupki s Lilijom bi sparivali,
 i tad kroz mnoge ložnice ih vrele
 plamenom jarkim naterivali.
 Najzad i krajnji cilj postigli behu:
 sva raznobojna, tu se kraljica javi mlada. –

1070

1080

1090

1100

To beše lek, i bolesnici mrehu,
i niko ne upita ko sve strada.
Tako, uz pomoć paklenih sokova,
kroz doline i brda ova
divljasmu gore i od kuge mrske.
Ja sâm sam otrov hiljadama dao;
sve snađe smrt, a sad sam dočeka
da hvale ubojice drske.

VAGNER: Zašto vas ovo žalosti i jedi?

Zar valjan čovek već ne čini mnogo
kad znanje koje od starih nasledi
primeni tačno, savesno i strogo?
Ako li, mlad još, oca uvažavaš,
rado od njega sve ćeš preuzeti;
ako, u zrelo doba, nauku umnožavaš,
može ti sin i dalje još dospeti.

FAUST: Srećan ko može nadati se da će
iz mora zabluda ikada ispliviti!
Treba nam ono baš što ne možemo znati,
a s onim što zna, čovek ne zna šta će.
Al' nek ovakav sumor nam ne kvari
ovoga časa lepo preobilje!
Gle kako sunce predvečernje žari
kolibe, drveće i bilje.
Dan je pri kraju; ono, sve dalje, sja,
hita da drugi oživljava svet.
O, što me krila ne dignu sa tla,
pa za njim, večno, da upravljam svoj let!
Da vazda gledam: ljubi pozni zrak
tih svet poda mnom, vrhunce pali več,
doline hvata mir i polumrak,
srebrni potok u zlatne reke teče.
Divljačni breg i gudura duboka
prečili ne bi hod bogolik moj;
i već se ispred zadivljenog oka
pomalja more i toplih drāgā roj.
Božanstvo najzad kô da klonu;
al' novi nagon stiće moć:

1110

1120

1130

hitam da pijem večnu svetlost onu, –
preda mnom dan, a iza mene noć,
talasi dole, gore šir nebesna.
Divnog li sna, dok ono dalje kreće!
Ah, kuda lete krila bestelesna
telesna krila vinuti se neće!
Al' svakom nagon urođen se javi,
dušu mu uvis i napred nešto goni
kada se iznad nas, kroz beskraj plavi,
ševina zvonka pesma roni,
kad kruži orao vrh gora
obraslih smrčama, kad ždral
preko ravnica, preko mora,
na zavičajni leti žal.

1140

1150

VAGNER: Mušičav i ja ponekad sam bio,
al' takav nagon nisam osetio.
Začas se šumâ nagledaš i njivâ,
pa što da čovek ptičja krila prosi?
Kol'ko se lepše u duhu uživa
što nas od knjige knjizi, od lista listu nosi!
Zimske su noći prepune tad čari,
blaženstvo zagreva sve telo,
pa još pergament kad razviješ stari,
ah! tad se k tebi spušta nebo celo.

1160

FAUST: Ti samo jedan nagon znaš, i Bogu
moli se da ti drugi ne probudi!
Dve duše meni, ah, raspinju grudi
i smesta bi se rastale da mogu;
jedna, sa strašću grubom i prostačkom,
za svet se svakim čulom hvata;
druga se silom uzdiže iz blata
ka uzvišenom carstvu praotačkom.
Ako vas ima, dusi, vaše čete
što izmeđ zemlje i nebesa brode
neka iz zlatne izmaglice slete,
nek me u nov, šarolik život vode!
Da mi bar kogod plašt čarobni da,
pa da me niosi preko sveta cela, –

1170

ne bih ga ni za najskuplja odela,
za carski plašt ga ne bih dao ja.
VAGNER: Ne prizivaj tu dobro znanu četu
što se komeša, ključa i klobuča,
pa ljude sa svih strana zaobruča
noseći beskonačna zla i štetu.
Njin oštar zub i jezik se roguši
da te ubode sa severnih strana;
s istoka vrvi njihov roj i suši,
a tvoja pluća su im hrana;
iz pustinje ih šalje jug
i jarom tvoje teme pali,
dok zapad šalje roj što isprva razgali,
pa onda plāvi tebe i livadu i lug.
Šnujući štetu, sve nam oči mažu,
slušaju, jer obmanjuju nas rado,
prave se da je nebo poslalo njino stado
i andeoski šapuću dok lažu.
Al' podimo! Oko nas već se mračī,
zastudilo je, magla se navlači!
S večeri znamo tek šta kuća znači. –
Al' šta to, sav u čudu, sada spazi?
Šta te u suton tako prenerazi?
FAUST: Vidiš li tamo pored onog žbunja
crnoga psa što strnjištem se šunja?
VAGNER: Odavno sam ga ugledao ja,
al' ničim moju pažnju ne privuče.
FAUST: Gledaj ga dobro! Šta misliš, šta je ta
životinja?
VAGNER: Pa, kuće kao kuće,
valjda za tragom gospodara žuri.
FAUST: Primećuješ li kako juri
uokrug, i sve bliže, oko nas?
Ne varam li se, kud god kroči
za njim se pruga od plamena toči.
VAGNER: Što vidim, to je samo crni pas;
Obmanjuju vas, nema sumnje, oči.

1180

1190

1200

1210

FAUST: Privezuje nas za se uz pomoć tankog lanca
što ga mađijski plete oko stopala naših.
VAGNER: Ja vidim: skače, koleba se, plaši,
jer mesto gazde vidi dva neznanca.
FAUST: Sužava krug, već tu je eto!
VAGNER: Vidiš li, nije avet nego pseto.
Reži, okleva, leže po prašini,
pa vrti repom, – svaki pas to čini.
FAUST: Pridruži nam se! Pridi bliže!
VAGNER: Pudlica to je budalasta neka.
Zastaneš, ona nepomično čeka,
kažeš joj štogod, upropanj se diže;
izgubi nešto, ona će da vrati,
za štapom će kroz vodu zaplivati.
FAUST: Bićeš u pravu; dresura je po sredi,
od kakvog duha ne vidim ni trag.
VAGNER: Kad vaspitan je i kad zbilja vredī,
čak i mudracu pas postane drag.
Izvrstan čak studentski, on po svemu
zaslužuje da naklon budeš njemu.

1220

1230

(Ulaze u gradsku kapiju.)

RADNA SOBA

FAUST (*ulazi sa pudlicom*): Na lug i njive mrak se sveo,
sav svet duboka noć sad krije,
što budi duše bolji deo,
slutnju i jezu u nju lije.
Postupak divlji sada sniva,
spi nagon obesni i ludi;
sveljudska ljubav nās obliva,
ljubav se k Bogu sada budi.

1240

Pudlice, mir! Ne juri tamo-amo!
Što njuškaš oko praga? Hoćeš stati!
Hajd iza peći, pilezi onamo,

a najbolji ću svoj ti jastuk dati.
Po brdskoj skakućući stazi
ti si nas zbilja zabavljala dosta;
daj da te ja sad negujem i pazim
kô dobrodošlog tihog gosta.

Ah, kada u sobičku tesnom
svetiljka milo opet sja,
svetlinom puni se nebesnom
i srce, koje sebe zna.
Um opet zbori, usred grudi
ponovo cveta nade cvet;
životnu reku čovek žudi,
ah! izvor koji poji svet.

Ne reži, psu! Svu dušu mi zagrevaju
zvukovi sveti, krepe je i snaže:
s njima se glas životinjski ne slaže.
Svikli smo mi da ljudi se podsmevaju
svem onom što ne razumevaju,
da gundaju na sve što dobro je i lepo,
a što im često teško pada;
pa zar i pas, kô oni, na to da reži sada?

Al' avaj! ni uz najveće htenje
ne osećam više zadovoljenje.
Što začas mora prestati da teče
reka, te opet žed nas peče?
Koliko puta iskusih ovo!
Al' žed se i drugim toliti može;
za nadzemaljskim čežnja nas prože,
žudimo otkrivenje novo,
reč što beskrajno lepa i čista
samo u Novome zavetu blista.
Toj svetoj knjizi sad nešto me privlači:
želim iskrenim čuvstvom skoljen
da izvornik, koji svetošću zrači,
prenesem na svoj jezik voljen.

(Otvora jednu knjigu i sprema se za rad.)

1250

1260

1270

Pisano stoji: „Reč beše u početku!“
Evo, već zapeh tu, na prvom retku!
Ja reč toliko ne mogu da cenim,
moram to drugim da zamenim,
ako se zbilja duh u mene slio.
Nek piše: „U početku *um* je bio.“
O prvoj vrsti porazmisli lepo,
ne daj da pero hita slepo!
Da l' zbilja *um* sve stvaraše i tkaše?
„*Snaga* u samom početku bejaše!“
Al' već dok ovo pišem, svest me prati
da ne smem ni na tom rešenju stati.
Duh pomaže mi! Vidim! Pišem smelo
i mirno: „U početku beše *delo*!“

1280

1290

Ako se želiš kod mene nastaniti,
pudlice, za red moraš hajati:
zavijanja se moraš okaniti,
ne smeš lajati!
Trpeti pored sebe nisam svikô
drugara koji smeta ovoliko.
Čelija tesna posta;
moram terati gosta,
makar i preko volje:
otvorena su vrata, pa široko ti polje!
Ali šta vidim sada?
Zar to na prirodan način biva?
Da li mi oko gleda il' sniva?
Moj pas se duži i širi iznenada!
Silovito se diže sa tla,
to nije više obličje psa!
Kakvu to avet dovedoh u dom!
Već na nilskoga konja liči
s plamenim očima, sa groznom čeljusti tom.
O, s tobom na kraj ja ću izići!
Ključ Solomonov uvek pomaže
kad polupaklen se izrod pokaže.

1300

1310

DUHOVI (*iz hodnika*): Jednog od naših tu su zatočili!

Da nipošto niste unutra kročili!

Kao u kljusi lis

vrti se matori pakleni ris.

Ali pazite,

sad morate kolo voditi!

Uzlećite, slazite,

pa će se on osloboditi.

Hajte, pomažite,

za njega izlaza tražite!

A on je to zaslužio,

jer sve je nas zadužio.

FAUST: Da se s tom zveri smem suočiti,

basmu o četvoro valja mi sročiti:

Salamander neka se žari,

nek se Undina grči i vije,

Silfa u tamu nek se skrije,

Kobold od truda nek se žmari.

Ko elemente ne zna

do u tančine,

ko im ne poznaje snagu

ni osobine,

taj se ne može nadati

da će duhove svladati.

U plamenu se skrij,

Salamandre!

U vir se žuboran slij,

Undino!

Meteorski divno sjaj,

Silfo!

Domu blagodet daj,

Inkubuse! Iskrsavaj

i ovu vradžbinu okončavaj!

Nijedan od četiri stvora ta

ne nalazi se u zveri.

Spokojno leži i na me se ceri;

još joj nisam naneo zla.

Snažnijim čaranjem moram te lomiti

da bih te mogao pripitomiti.

1320

1330

1340

1350

Da l' te sam pakleni mrak,

prijane, uobličavao?

Tad gledaj ovaj znak

što vazda je pokoravao

crne nečastive lese!

Gle, kostreši se, buja, sav se trese!

Zar možeš, kletu stvorenje,

da čitaš objavljenje

nikada proistekloga,

večno neizrečenoga,

kroz svemir sav potekloga,

zločino probodenoga?

Buja, sateran iza peći,

kô slon je, i sve veći i veći,

odaju celu želi zapremiti,

rasuti se u maglu i paru.

Ka tavanici ne smeš stremiti!

Lezi pred noge gospodaru!

Vidiš da prazne pretnje ne zborim.

Svetim ću ognjem da te sagorim!

Čuvaj se da ti ne pokažem

najjače čime raspolazem!

Čuvaj se da ti ne pokažem

trojednu svetlost, sjaj trostruko vreli!

MEFISTOFELES (*dok se magla rastura, izlazi iza peći odeven*

kao putujući dak):

Čemu ta buka? Šta gospodin želi?

FAUST: To, dakle, beše jezgro onog psa!

Đak litalica! Zasmevaš me time.

MEFISTOFELES: Učenom gospodaru odajem poštu ja!

Oznojiste me dobro.

FAUST: A kako ti je ime?

MEFISTOFELES: To pitanje se meni čini sitno

za nekog što reč omalovažava,

sav privid puki izbegava

i traga tek za onim što je bitno.

FAUST: Pa kod vas već nazvanja mnog

gospodo, srž i biće vam odaju;

jasno je to kad vam imena daju

1360

1370

1380

1390

lažova, zavodnika, muvljeg boga.
Pa lepo, ko si?

MEFISTOFEL: Deo snage sam koja vazda
želi da tvori zlo, a uvek dobro sazda.

FAUST: Šta znači zagonetka koju čuh?

MEFISTOFEL: Ja večitog poricanja sam duh!

I to sa pravom; pošto sve
što nastaje zaslužuje da mre;
stog bolje još da ništa i ne biva.
Te sve što kod vas grehom se naziva,
razaranjem, ukratko zlom,
element moj je, stanište i dom.

FAUST: Dêlom se zoveš, a tu stojiš ceo?

MEFISTOFEL: Istinu skomnu reći sam ti hteo.

Čovek, taj ludi svet, ta jadna mrva,
obično sebe drži za celinu;
a ja sam deo dela što beše sve isprva,
čestica mraka što iznedri svetlinu,
ponosnu svetlost što sad prvenstvo spori
materij noći, o prostor s njom se bori;
uspeti ipak neće, pa ma koliko htela,
jer nerazlučno s telima se splela.
Iz tela struji, tela ozarava,
telo u njenom toku je sprečava, –
pa, nadam se, još neće dugo proći
i s telima će i u propast poći.

FAUST: Sad znam o čemu dostojno se staraš!

Ne možeš ništa srušiti golemo,
pa oko maloga buškaraš.

MEFISTOFEL: Doista, mršav uspeh postižemo.

Poplave, bure, zemljotrese, vatre, –
šta li sve ne pokretah da se satre
to Nešto, ovaj svet žilavo-živi,
ali ne mogu da mu dohakaju:
ništavilu on grubo se protivi,
more i kopno smire se na kraju!
Odoleva baš svemu ova

1400

1410

1420

životinjska i ljudska sorta kleta.
Koliko već ih otpravih sa sveta,
a stalno kôla krv sveža i nova!
Večito tako, baš da se poludi!
Iz vazduha, iz vode i iz zemaljskih grudi
proniče tisuć klica, u toploti,
u hladnome, u vlažnom, u suvoti!
Da nisam za se plamen zadržao,
posebnim svojim ne bih ništa zvao.

FAUST: Znači, na silu večno budnu,
životodavno-ustalačku,
dižeš, u jednu uzaludnu,
pesnicu podlu paklenjačku!
Bolje se nečeg drugog lati,
haosa sine čudnovati!

MEFISTOFEL: Imaću to na pameti, dabome;
drugi put više i o tome!
A da l' bih sada ići smeo?

FAUST: Pitanje ne razumem tvoje.
Sada te znam; kad budeš hteo,
dodi u vreme bilo koje.
Eno ti prozor, vrata eno,
a i kroz dimnjak ti je dopušteno.

MEFISTOFEL: Da priznam! Nešto malčice tu smeta
da đavo slobodno išeta;
veštičja stopa tu na pragu.

FAUST: Zar pentagram tvoj korak sputa?
Ako on ulaz preči vragu,
kako li onda amo nađe puta?
Zar takav duh, pa sad u klopku pao?

MEFISTOFEL: Nisi ga dobro iscrtao;
pogledaj: ovaj spoljni kut
ostavio si nepotpuno spojen.

FAUST: Na sreću u tom uspeh ovaj put!
Tako si, dakle, sad u ropstvu mojem?
Slučajno to se udesilo samo!

1430

1440

1450

1460

MEFISTOFELES: Ne spazi pas to kad uskoči amo,
al' to je sad drugačije veoma;
kô đavo sad ne mogu iz tvog doma.

FAUST: Zar ne možeš kroz prozor puta naći?

MEFISTOFELES: Za đavole i aveti postoji
zakon: kud uđeš, moraš i izaći.
Prvo na volju nama stoji,
a drugom svak se od nas pokorava.

1470

FAUST: I pakao čak ima svoja prava?
Odlično! S vama moguće je tada,
gospodo, pošten pakt ostvariti?

MEFISTOFELES: Dobićeš sve za šta ti reč se zada,
nećemo ništa ukaišariti.
Al' ne može o tom u dve-tri reči,
kasnije mora da se više zbori;
a sad te preklinjem: otvori,
izlazak više mi ne preči!

FAUST: Ta ostani još časak-dva
da pričanjem me razveseliš!

1480

MEFISTOFELES: Pusti me! Brzo vratiću se ja,
a onda pitaj što god želiš.

FAUST: Nisam te jurio niti vrebao,
sam mi u mrežu natrča. Nek svako
đavola drži kad ga je ukebao!
Neće ga opet uloviti lako.

MEFISTOFELES: Kad želiš, nek ti bude: ja sam rad
da ostanem i društvo tebi pravim;
ali uz uslov da te sad
veštinom svojom malo pozabavim.

1490

FAUST: Biće mi drago to da gledam;
samo nek ljupka bude tvoja šala,
veština tvoja nek je dolična!

MEFISTOFELES: Čulima tvojim ovaj časak jedan
pružiće više no što bi ti dala
sva godina jednolična.

Niti duhova nežnih poj,
niti prelepih njenih slika roj
mađijsko neće biti priviđenje.

1500

Mirisom mednim ti ćeš da se kadiš,
pa nepca predivno da sladiš,
dok svega te ne prožme ushićenje.
Priprema nije potrebna, jer svi
na okupu smo. De, zapojte vi!

DUHOVI: Više se, nebesni
svode, ne mrači!
Ljupko se javi,
eteru plavi,
sve nas ozračí!
O, da se tamni
oblak raspline!
Venac zamamnih
zvezda da sine,
sjaj nepojamnih
sunaca line!
Roj nebesnika
prelepa lika
tu da se jati
i proleluja,
dokle ih prati
čežnja što buja
da se za njenim
putem uputi.
Odore njine
lepršni skuti
krile daljine,
zemlje prekrivaju,
zastiru senice
gde se voljeni,
mislima skoljeni,
motre u zenice,
pa se celivaju,
jedno se s drugim
zauvek slivaju.
Vinove senice,
čokoti stari!

1510

1520

1530

Sve se lãstãri!
 Slašću se grozdovi
 zaobljavaju
 pa se u muljače
 stropoštavaju,
 uspenušali
 otud pokuljaće
 mlazevi vina
 koje se blista.
 Zaplaminjaće,
 zarominjaće
 preko visina,
 svuda sred čista
 alem-kamenja,
 pašće sa stenja
 u mir dolina,
 da se u jezera
 tiha razlivaju,
 te da zeleni
 breg i ravnice
 miljem umivaju.
 Bezbrojne ptice
 srću tu sreću,
 k suncu uzleću,
 lete ka žalima
 ostrva blaženih
 što se belasaju
 i talasaju
 miveni valima;
 tu se pevači
 klikom natklikuju,
 poljem igrači
 srećno pocikuju,
 pa sva ta lesa
 veselo hodi
 ispod nebesa
 prema slobodi,

1540

1550

1560

1570

jedne uz gorje
 putevi vode,
 drugi niz morje
 plavetno brode
 treći, pak, jezde;
 svi ka životu,
 svi u daljine,
 tamo gde zvezde
 liju lepotu,
 liju miline
 neizrečene.

1580

MEFISTOFELES: Zaspao! Deco vazdušno-lelujna,
 uljuljala ga vaša pesma bujna!
 Tim koncertom zadužili ste mene.
 Još si ti preslab da zadržiš vraga!
 Neka u snovenja, deco draga,
 tone, u more zabluda nek pada!
 Al' da na pragu rasturim bez traga
 čaroliju, oštrozub pacov sada
 treba mi. – Jedan već u onom kutku
 suška, i čuće mene u sledećem trenutku.

1590

Gospodar pacova, miševa, zunzara,
 vašiju, buva, žaba i bumbara,
 tebi naređuje smesta da dodeš,
 na prag da prioneš i da ga glodeš
 čim ga on bude uljem namočio! –
 Gle, gle, evo si već priskoćio!
 Navali! Šiljak što me zatoćio
 tu je na rubu, napred; još malo!
 Gotovo! Volšebno dejstvo je spalo!
 Fauste, nastavi snom se krepiti,
 uskoro ću te opet posetiti!

1600

FAUST (*probudivši se*): Zar opet obmanut sam ja?
 Duhova nema, nema one plime?
 Zar u snu videh đavola? A s njime
 zar nestade i onog psa?

1610

RADNA SOBA

FAUST. MEFISTOFELES.

FAUST: To neko kuca? Napred, molim!

Ko li to opet želi da me mori?

MEFISTOFELES: Ja sam to.

FAUST: Napred!

MEFISTOFELES: Tripud izgovori!

FAUST: Pa napred!

MEFISTOFELES: Takvoga te volim.

Složićemo se, prilika je sva!

Jer bubice zbog kojih si utučen
da rasteram, ovamo dođoh ja
kô otmen gospodičić preobučen,
u crvenom odelu sa pervazom od zlata,
u kratkom plaštu od brokata,
s petlovim perom za šeširom
i dugim šiljatim rapirom.

Moj ti je savet: ne oklevaj,
no takve iste haljine odevaj,
slobodno kreći svuda kud bi hteo,
da tako saznaš život ceo.

FAUST: Nema odela tog u kojem ne bih zla
zemaljskog skućenog života osećao.
Odveć sam star da samo glumim ja,
a odveć mlad da više za želje ne bih znao.

Šta meni može svet da dâ?
Lišavaj se! Odrichi se, odrichi! –

Eto, večita pesma ta
na uho svakom od nas kriči,
dogod smo živi, svakog trenu
promuklo ječi kletva njena.
S užasom ujutru se budim,
gorko bih hteo zaplakati,
jer novi dan od onog za čim žudim
ništa, baš ništa neće meni dati;
on čak i slućenje o sreći

svoje glavim zameranjem sputava
i sve što želi iz grudi poteći
beskrajnim gadnim keženjem sprečava.
Pa i u gluvi noćni sat
u strahu moram na odar svoj da klonem,
ni tu mi pokoj nije dat,
u divljih snova užas tonem.

Bog što se stani sred mog srca živa
kadar je da mi celu dušu prene;
bog koji iznad mojih sila svih prebiva
ne može ništa pokrenuti van mene.
I postojanje mi je zbog toga teret ljut,
smrt želim, život mi je omrznut.

MEFISTOFELES: Pa ipak, niko ne bi baš rado na taj put
kojim bi smrt ga zauvek odvela.

FAUST: Blažen kom ona u porednom sjaju
krvavi venac splete oko čela,
kog bude, posle lude igre, srela
u devojčkom zagrljaju!
O, kamo da sam, ushićen od moći
silnoga duha, oči sklopio!

MEFISTOFELES: Pa ipak neko one noći
napitak smeđi nije popio.

FAUST: Bez uhodenja, kanda, ne bi mogô.

MEFISTOFELES: Sveznajući nisam; al' znano mi je mnogo.

FAUST: Ako iz strašnog komešanja
izvūče glas me znan i drag,
svarav prizvukom radovanja
detinjskog osećanja trag;
tad kunem sve što sputa dušu
opsenjujuć i mameć nju,
u ove tužne špilje tmušu
goni je, laskajuć joj tu!
Prokleta uzvišeno mnenje
kojim sâm sebe spliće duh!
Prokleta pojavno zaslepljenje
što pometu nam vid i sluh!
Prokleta što nam snove vodi,

nada u slavu, spomen dug!
 Prokleta što kô posed godi, –
 žena i dete, sluga, plug!
 Proklet nek Mamon je, kad zlatom
 na podvige nam budi strast,
 kad posteljom nas prebogatom
 mami u dokolice slast!
 Proklinjem grožđa melem rumen!
 Ljubavne sreće kunem vir!
 Proklinjem nadu! Veru kunem!
 A ponajviše: strpljiv mir!

HOR DUHOVA (*nevidljiv*): Vaj! vaj!

Pesnicom snažnom
 ti razori sada
 lepi svet;
 ruši se, pada!
 Polubog smrska ga jak!
 Mi krhotine krijemo
 u ništavila mrak
 i suze lijemo
 nad nestalom onom lepotom.
 Ti što si tako silan
 među ljudima,
 stvori ga ponovo,
 još većma umilan,
 sa većom divotom
 u svojim izgradi ga grudima!
 Neka ti vedro misli plove,
 započni s novim životiom,
 i pesme će nove
 zazvučati potom!

MEFISTOFELES: Hor mojih malih prijatelja
 podiže ovu graju.
 Čuj ih, za dela i veselja
 starmalo savet daju!
 Iz tvoje ledene samoće,
 gde krv i duh ti čame,
 u svet beskrajan oni hoće

1680

1690

1700

1710

pevanjem da te smame.
 Prestani da se igraš tim jadom što te prože
 i što ti kô lešinar kljuje grudi!
 Svak i u najgorem društvu još osetiti može
 i da je čovek sam, i da su pred njim ljudi.
 Al' time nikako ne velim
 da te međ ološ odgurnuti želim.
 Moj čin je mali; ali pazi:
 ako li želiš da se s tobom združim,
 pa da po životnoj krenemo stazi,
 pristajem odmah da ti služim
 i da se tebi predam ceo.
 Kô drug na putu ja ću te voditi,
 i, budem li ti znao ugoditi,
 biću ti sluga, rob, što budeš hteo!

FAUST: A šta ja treba zauzvrat da radim?

MEFISTOFELES: Dotle još mnogo vode će proteći.

FAUST: Ne! Đavo je sebičnjak ponajveći
 i neće tek badava, šale radi,
 da koristi i usrećava.

Svoj uslov jasno moraš mi izreći!
 Ovakav sluga kuću ugrožava.

MEFISTOFELES: Ja ću na *ovom* svetu tebi služiti,
 bez počinka i stanka što god ti srce želi
 nabavljajući ti, i nećeš se potužiti.
 A kad na *onom* opet budemo se sreli,
 ti ćeš se meni istim tim odužiti.

FAUST: Zaista, onaj svet me malo brine;
 ako li ovaj smrskaš u ruševine,
 nek drugi nikne kakav zna.
 Iz ove zemlje moja radost izvire sva
 i ovo sunce na moju patnju sja;
 budem li mogao da se od njih rastanem ja,
 nek se tad zbude bilo šta.
 Ne želim čuti šta dolazi zatim,
 ni da l' će ljudi i tad da mrze i da vole,
 ni da li u tim sferama nepoznatim
 postoji neko gore ili dole.

1720

1730

1740

1750

MEFISTOFELLES: U tom se smislu i usudi.

Pristaši! Srećan, već za koji dan
videćeš kakve sve veštine znam;
daću ti slasti skrivene oku ljudi.

FAUST: Đavole jadni, šta ti možeš dati?

Zar takav kao što si ti da shvati
kud stremljiv ljudski um i šta ga uzvišava?
No možda imaš jela koje ne zasićava,
žežena zlata što se rasplinjava
u šaci, poput žive, istog trenu;
imaš li igru gde dobitka nema,
devojku koja u mom zagrljaju
već gleda kom će drugom da se dâ,
božansku sreću počasti što traju
koliko i meteor nebom sja?
Plod mi pokaži što pre branja strune,
grane što svakog dana iznova prozelene!

MEFISTOFELLES: Ne straši takav zahtev mene,
takvoga blaga torbe su mi pune.
Al', prijatelju, doći će i taj
dan da na miru proslavljamo pir.

FAUST: Ako me ikad školi lenji mir
neka mi smesta dođe kraj!
Ako me laskom kad zaseniš
da dopadnem se sebi sam,
ako uživanjem me spleniš,
to poslednji nek moj je dan!
Opkladu nudim!

MEFISTOFELLES: Ruku!

FAUST: Dlan na dlan!

Ako trenutku kažem kada:
Tako si divan! Stani! Traj! –
ti me u lance okuj tada,
tad ne marim da dođe kraj!
Tad smrtna zvona nek zazvone,
tad službe budi rešen ti,
nek stane sat, kazaljka klone,
nek prođe rok što dat mi bi!

1760

1770

1780

1790

MEFISTOFELLES: Promisli, – ovo pamtićemo mi.

FAUST: Na to si svako pravo stekô.

Ja se ne drznih grešno u obećanju svom;
čim se gde skrasim, služicu, kô što rekoh,
svejedno kome – tebi il' drugom kom.

MEFISTOFELLES: Evo već danas, na doktorskom banketu,
počecu da ti služim ja.

Još jedno samo! – Tako ti sveg na svetu,
da napišeš mi redak-dva.

FAUST: Pedante, još i napismeno bi hteo?

Zar još čoveka od reči nisi sreo?
Zar nije dosta što reč izrečena
obveza život moj na sva vremena?
Sav svet nezaustavno bujica nosi živa,
a mene obećanje na mestu da prikiva?
Ipak, zabluda ova u srcu nam se stani,
zar bi se kogod nje rado odrekao?
Srećan ko čistu vernost u srcu svome hrani,
nijedne žrtve njemu nikada nije žao!

Ali pergament pisani, žigosani,
uliva svima strah kô demon zao!

Reči nam već u peru mru,
vosak i koža gospodare tu.

Zli duše, šta od mene očekuješ? Zatraži!

Tuč, mermer, pergament il' hartiju? De, kaži!
Treba li perom, dletom, rezaljkom potpisivati?
Možeš da biraš kako ti je volja.

MEFISTOFELLES: Ih, ih, pa što toliko preterivati?

Zar moraš da se zlobiš kao zolja?

Ta svako parče hartije je zgodno.
Kapljicom krvi potpisaćeš se meni.

FAUST: Ako baš misliš da je neophodno,
pristajem na taj zahtev besmisleni.

MEFISTOFELLES: Krv je sok sasvim poseban.

FAUST: Ne boj se

da ću poreći savez i potpis što sam dao!
Težnja sve moje snage i ceo život moj se
sastoji uprav u tom što sam ti obećao.

1800

1810

1820

Kol'ko se napeh od uobraženja;
a nisam ništa više nego ti.
Veliki duh me odbi, pun prezrenja,
priroda ispred oka mog se skri.
Mišljenja nit je prsla, i već davno
sve mi je znanje mučno i ogavno.
Hajd da u moru čulnosti dubokom
tolimo ražarene strasti!
Čarobne opne, dosad neproniknute okom,
nek pružaju nam čudesa i slasti!
Zaronimo u vremena huktanje,
u događaja kotrljanje!
Pa nek se bol i ushićenje,
uspeh i neraspoloženje
smenjuju kako hoće; samo kroz nespokoj
delatni čovek tvori život svoj.

1830

MEFISTOFEL: Ograničenja za vas ne postoje.
Bude l' vam drago, štrpkajte svud po svetu,
grabite što god hoćete u letu
i svim po volji sladite srce svoje.
Ne cifrajte se baš nimalo!

FAUST: Pa čuješ: nije do radosti mi stalo.
Bevutu ću se dati, uživanju prebolnom,
mrženju zaljubljenom, jeđenju sveutolnom
Srce, pak, moje, od težnje za znanjem isceljeno,
više nijednom bolu ulaz prečiti neće,
i što je celom rodu ljudskome dodeljeno
želim da i mog bića najdublju srž pokreće,
želim da duhom prodrem u ljudska sva prostranstva,
da osećam svu sreću i sav jad čovečanstva,
da tol'ko svoje Ja do njegovoga nadmem
da, kô i ono, konačno i sam padnem.

1850

1860

MEFISTOFEL: Veruj mi, – ja već godina toliko
moram da kusam taj bućkuriš stari:
od kolevke do groba niko
uspeo nije da to svari!
Veruj, ja znam: za ovu je celinu
jedino Bog da njome gospoduje;

on prolazi kroz večitu svetlinu,
nas je odbacio u tminu,
a vama dan i noć tek, na smenu, pogoduje.

FAUST: Ali ja želim!

MEFISTOFEL: Lepo je čuti to!
Samo se jednog plašim: vremena biće malo
da postignete sve do čega vam je stalo.
Zašto ne date da pouči vas ko?
Nađite društvo nekoga poete:
neka se on u smišljanju pokaže
i plemenite sve nek kvalitete
na vaše časno teme ponaslaže, –
lavlju hrabrost i dostojanstvenost,
jelenovu hitroću,
italijansku strastvenost,
severnjačku vrednoću.

1870

1880

Nek vam prokljuvi tajnu: kako da čovek može
sa iskrenošću lukavost da spoji,
kako da ljubav, što ga mladićkim žarom prože,
vodi po čvrstom planu što prethodno ga skroji.
Rado bih i sam takvog prijaška upoznao,
gospodin-Mikrokozmom bih ga zvao.

FAUST: Pa šta sam ja, kad moram i nade se odreći
da krunu čovečanstva ikada mogu steći,
za kojom žudnja sve mi telo plavi?

1890

MEFISTOFEL: Ti si, konačno – to što jesi.
Vlasulje s tisuć kovrča ponesi,
noge na štule od sto aršina stavi, –
ipak ćeš uvek biti to što jesi.

FAUST: Osećam: zalud ljudskog duha sve
riznice na se nagomilah:
kada, na kraju, prisednem na tle,
u biću mome ne vri nova sila;
niti me i za trunku sve to diže,
niti sam Beskonačnom ista bliže.

1900

MEFISTOFEL: Gospodine moj dragi, vi gledate na stvari
kô što ih posmatra većina;
nama tu treba umnija veština

dok ne minu života čari.
 Šta, vraga! Jeste, ruke, glava,
 zadnjica, noge, to je tvoje;
 al' što mi služi, što se potčinjava,
 zar je to stoga manje moje?
 Ako za konja šest da platim mogu,
 zar njinom snagom tad ne raspolazem?
 Jurim kô strela, gospodar sam uvažen
 kao da imam dva tuceta nogu.
 Stoga se mahni umovanja kleta,
 pa čilo sa mnom kroz sred sveta!
 Ko stalno mozga, znaš, taj liči meni
 na bravče što se, gonjeno zlim duhom,
 vrti u krug po pustopolju suhom,
 a okolo se sočna ispaša svud zeleni.

1910

FAUST: Šta ćemo za početak?

MEFISTOFEL: Pa, otići.

Kakvo je ovo samo mučilište!
 Zar takav život tvoje srce ište:
 dosađuješ se i ti i mladići!
 Neka se gos'in Trbić, tvoj sused, toga lati!
 Što da se kinjiš, što da tu slamu mlatiš, reci?
 Ponajbolje što možeš znati
 ti ipak ne smeš reći onoj deci.

1920

Evo, za vratima je baš sada od njih neko.

FAUST: Ne mogu sa njim sad da razgovaram.

MEFISTOFEL: Taj jadni dečko odavno te je čekô;
 ne sme da ode razočaran.

1930

De, daj mi plašt i kapu, a ti se nekud skloni.
 ta maska će mi divno stajati. (*Preodeva se.*)
 Na visprenost se moju sad osloni!
 Ni četvrt sata neće sve to trajati;
 a ti se dotle spremi za putovanje lepo!

(*Faust ode.*)

MEFISTOFEL (*u Faustovom dugom ogrtaču*):

Nauku i um preziri samo slepo,
 najvišu snagu za koju čovek zna,
 dopusti samo neka te Duh laži

kroz opsene i čarobnjaštvo snaži,
 pa te već bezuslovno držim ja. –
 Njemu sudbina duh je dala
 što neobuzdan hrli u daljine
 i čija težnja zahuktala
 ovozemalske previda miline.
 Sad ću kroz divlji život ga provesti,
 kroz nesusťastvo plitko-beznačajno,
 nek se praćaka, kočii, lepi, žesti,
 u svom nezajažju beskrajnom
 jelo i piće neka pred žudnom usnom gleda
 i večno zalud traži okrepļjenja;
 čak i da nije đavolu već predan,
 nema za njega nade ni spasenja!

1940

1950

(*Ulaži jedan student.*)

STUDENT: Ovde pre nekol'ko stigoh dana,
 i, prepun strahopoštovanja,
 dolazim da upoznam vas,
 o kom svud bruži slavan glas.

MEFISTOFEL: Učtivost vaša mi je mila!
 Ovakvih kô ja ima tu sva sila.
 Da l' se i drugde osvrnuste već malo?

STUDENT: Do vašeg saveta mi je stalo!
 Dolazim ovde pun mladog žara,
 oran, i s nešto malo para;
 jedva me htede pustiti mati;
 a želim što valjano znati.

1960

MEFISTOFEL: Niste na bolje mesto mogli doći.

STUDENT: Pravo da kažem, već želeo bih poći:
 s tim zidinama, zdanjima sivim,
 baš ne mogu da se saživim.
 Sav je tu prostor tesan meni,
 nigde drvceta da se zeleni,
 i u klupama, sred dvorane,
 ogļuvim, oslepim, mozak stane.

1970

MEFISTOFEL: Sve je to navika, ništa drugo.
 I dete isprva se mršti
 na dojku, al' ne prođe dugo

a ono vuče da sve pršti.
Kad mudrost uzme vas na grudi,
i u vama će svakog dana
sve veća želja da se budi,
sve će vam slađa biti hrana.

STUDENT: O njen bih vrat se veselo obisnuo;
al' kako do nje stići, – i to bih rado čuo.

MEFISTOFELES: Pre svega, recite mi da li
fakultet već ste izabrali?

STUDENT: Želim da budem učen silno,
da znam o svemu izobilno,
upoznam zemlju i nebo, sve što
postoji – nauku, prirodu svu.

MEFISTOFELES: E, na putu ste pravom tu;
samo da pažnju ne skrene vam nešto.

STUDENT: Dušom i telom sam uz knjige,
ali ne velim da mi ne godi
malo provoda i razbibrige
u letnjoj prazničkoj slobodi.

MEFISTOFELES: Vreme valjano upotrebite!
Dok dlanom o dlan, već ga nema.
Al' pomoću reda i sistema
znaćete da ga i uštedite.
Moj prijatelju dragi, stoga moj savet čujte:
pre svega *Collegium logicum* posećujte.
Duh će vam divno tu dresirati,
u španske čizme ga ušnirati,
te da klaj-klaj se vući sme
putanjom misli, a ne, kô pre,
da stalno da tamo da ovamo
kô smušen svitac vitla samo.
Zatim će dugo da vas uče
da je za ono što ste do juče
u jednom mahu činili vi
– kao, na primer, pili il' jeli –
potrebno: jedan! dva! i tri!
da biste pravilno to izveli.
Znate, misli je kovačnica

1980

1990

2000

2010

baš kao vrsnog majstora ткаčnica:
tu *jedan* udar tisuć niti kreće,
čunkovi šišaju i lete,
reka končića svud proleće
i tisuć čvorova se plete.

E, a onda filozofa eto
da objasni kako i zašto je sve to:
Prvo je tako, i drugo tako,
pa stog i treće i četvrto tako;
da prvo i drugo ne postoje,
ne bi ni ovo drugo dvoje.
Dive se đaci tom što sad znaju,
al' ne naučiše da tkaju.

Ko želi nešto živo da spozna i pokaže,
taj najpre duh odatle goni;
sad delovima svima na dlanu raspolaže,
al', na žalost, ni traga nema duhovnoj sponi.
Encheiresis naturae hemija daje joj ime,
a ne zna kol'ko se sama sebi podsmeva time.

STUDENT: Ne shvatam baš, ni kraj najbolje volje.

MEFISTOFELES: Biće to kasnije mnogo bolje,
kad naučite da sve reducirate
i kako valja klasificirate.

STUDENT: Od svega toga mi glava buči
kao da žrvanj po njoj hući.

MEFISTOFELES: A tad, kô najpreče ovo utuvite:
u metafiziku sav se udubite!

U iskaz uman treba vam tu obući
sve što u ljudsku glavu ne pristaje nijednu;
za sve što u nju može ili ne može ući
naći ćete pri ruci reč neku izvanrednu.
Al' ovo prvo pola godine
reda se držite, moj gospodine!
Pet časova imate svakodnevno;
čim jekne zvono, a vi u klupu revno!
Valja vam se dobro pripremiti
i nabubati poglavlje svako,
pa ćete mnogo bolje tako

2020

2030

2040

2050

na prvi pogled već primetiti
da on ne kaže ništa više
no što već i u knjizi piše.
Al' opet zapisujete sve od reda
kô da vam Sveti duh pripoveda!

STUDENT: Ne recite to dvaput! Zacelo
ja vidim vrednost svemu tom;
jer ono što imaš crno na belo,
spokojno nosiš domu svom.

MEFISTOFEL: Al' izaberite fakultet koji!

STUDENT: Na prava baš me ne vuče mnogo.

MEFISTOFEL: Tu vam, zbilja, ne zameram strogo,
znam ja kako s tom naukom stoji.
Zakoni i prava nasleđuju se dugo
kô boljka kojoj nema kraja,
sa jednog mesta vuku se na drugo,
od jednoga do drugog naraštaja.
Um bezumstvuje, dobrota pokor tvori;
a ti si, teško tebi, unuk samo!
O pravu što ga rođenjem dobijamo,
na žalost, nikad se ne zbori.

STUDENT: Odvratnost moju reči vaše množe.
Srećan ko od vas učiti se može!
Sad bih da bogoslovlje izučavam.

MEFISTOFEL: E, tu ne želim da vas zavaravam.
U toj nauci, moram reći,
odveć je teško krivi put izbeći;
tol'ko je u njoj onoga što truje,
a jedva se od leka razlikuje.
Slušajte samo jednog – i ovde to pomaže;
kunit se u ono što učitelj vam kaže.
Ukratko – reči držite se! Tako
kroz pouzdane dveri ćete lako
i brzo u hram izvesnosti stići.

STUDENT: Al' neki pojam mora uz reč ići.

MEFISTOFEL: U redu, de! Al' nije čovek pravi
ko se tu samo skanjera i sprema
i večno se od silnog straha davi;

2060

2070

2080

jer onde baš gde pojma nikakvoga i nema,
uvek se neka reč u zgodan časak javi.
Rečima možeš divno da se sporiš,
rečima sistem celovit da stvoriš,
u reči divno veruješ doslovce,
ne možeš od njih otkriniti ni slovce.

STUDENT: Izvin'te što vas moram zadržati,
al' još ponešto pitati sam rad:
da l' biste i o medicini sad
jezgrovit savet mogli meni dati?
Tri godine – to promine odjednom,
a, Bože! reč je o polju nepreglednom!
Ako i mali mig ti neko da,
napipaš lakše put i krećeš pravo.

MEFISTOFEL (*za sebe*): Suvoparnoga tona sit sam ja;
sad opet moram biti pravi đavo. (*Glasno.*)

Duh medicine shvatiti je lako;
proučiš ceo svet, iznutra, spolja,
da najzad pustiš nek teče sve onako
kako je božja volja.

Zalud s naučnom težnjom svak od vas ukруг bludi,²¹¹⁰
svako nauči samo što može mu u glavu;

ali ko ščepa priliku pravu,
e, takav mi je đida po ćudi.

Prilično krepak vaš je stas,
a i smelosti valjda imate,
pa ako li se u sebe uzdate
pouzdaće se i drugi u vas.

Pre svega, znajte žene voditi;
od njihovog kuku i lele, njihove stalne muke,
boljke hiljadostruke,
u *jednoj* tački ćete ih osloboditi;

i postupate l' bar upola časno,
pod svojom kapom imaćete ih lasno.
Najpre im titula mora uliti poverenje
kako veština vaša sve druge nadvišava;
čim uđete, vi svako pipnite ispupčenje,
okolo kojih drugi odavno obigrava;

2090

2100

2120

pulsić im lepo pritiskati znajte,
 smešite im se lukavo-obesno
 i poglede im vatrene bacajte,
 pa tada nek vam pođe ruka
 slobodno oko njihov vitkog struka
 da vidi nije li im ispod steznika tesno.

2130

STUDENT: To je već mnogo bolje! Bar vidiš šta i kako.

MEFISTOFELES: Sivo je, brajko, teorisanje svako,
 a vazda zlatno drvo života se zeleni.

STUDENT: Kunem se, kô u snu je meni.

A da l' bih vas još kadgod uznemiriti smeo
 te da, slušajući, vašu iskapim mudrost do dna?

MEFISTOFELES: Što god sam kadar, učiniću ja.

2140

STUDENT: Nikako sad otići ne bih hteo,
 a da vam svoj spomenar ne pokažem
 i zamolim vas za potpis uvažen
 i makar samo jednu-dve
 naklone reči.

MEFISTOFELES: Rado, što da ne?

(Piše i vraća mu spomenar.)

STUDENT *(čita)*: Eritis sicut Deus, scientes bonum et malum.

(S poštovanjem zatvara spomenar, pozdravlja i odlazi.)

MEFISTOFELES: Ti samo slušaj drevnu izreku tu,
 slušaj šta zmija, rođaka moja, zbori,
 pa ćeš zacelo jednom, uz bogolikost svu,
 iskusiti u srcu i kako strava mori!

2150

(Pojavljuje se FAUST.)

FAUST: Kud ćemo sad?

MEFISTOFELES: Kud god ti duša je rada.
 Najpre kroz mali svet, pa kroz veliki tada.
 Biće to vajda za te, a i milina prava
 dok prohodiš kroz ovaj tečaj za bambadava!

FAUST: Ali, kraj moje duge brade
 za lak i otmen život sve mi smeta.

Ne, nema od tog pokušaja nade;
 da se snalazim usred sveta,
 to nikad nisam znao: mali sam i pometen
 pred drugima, i vazda biću spleten.

2160

MEFISTOFELES: Moj prijatelju, sve će to biti kako treba;
 čim se pouzda u se i čim se ne koleba,
 čovek se ume i u životu snaći.

FAUST: A kako ćemo odavde izaći?
 Imaš li konje, slugu, kola neka?

MEFISTOFELES: Sve što nam treba jeste da plašt taj
 razavijemo, i već put daleka
 vinućemo se neba. Samo, znaj,
 prilikom ovog pokušaja smela

2170

ti ne smeš prtljag pretežak uzeti.
 Spraviću nešto malo gasa vrela,
 pa ćemo začas sa zemlje se uzneti.
 Što god smo lakši, bolje će da se plovi;
 a sad, sa srećom u svoj život novi!

AUERBAHOV PODRUM U LAJPCIGU

Pijanka vesele družine.

FROŠ: Šta ste se smrзли? Šta tu čekate?
 Niti ločete, nit se cerekate.

Daću vam što ste se tako ucmoljili,
 noseve odreda otomboljili!

Inače gorite kao slama,
 a sad ste pokisli! Šta je s vama?

2180

BRANDER: Sam si kriv; baš nijednu blezgariju
 da nam izvedeš, niti svinjariju.

FROŠ *(izliva mu čašu vina na glavu)*:
 Evo ti oboje!

BRANDER: Prokleta svinjo!

FROŠ: Pa sam si to hteo, molim fino!

ZIBEL: Napolje ko se ovde spori!
 Hajd, zaurajte iz sveg glasa!

Po jednu sručite, pa nek se ori!
Haj-hoj!

ALTMAJER: Jao, nema mi spasa!

Pamuka! Ovaj mi probi uši.

ZIBEL: Kada o svod se pesma ruši,
najbolje osetiš snagu basa. 2190

FROŠ: Tako je! Nek se tornja ko zamera ma šta!
Tra-lala-lala-la!

ALTMAJER: Tra-lala-lala-la!

FROŠ: Podešena su grla, nek počne pesma skladna.

(Peva.)

Presveto rimsko carstvo, o,
zar još se nisi raspalo?

BRANDER: Bedne li pesme! Fui! Politička pesma je gadna!

Svakog vam dana valja bogu u čast napijati
što ne morate glavu Rimskim carstvom razbijati!

Bar ja to držim za pregolem čar 2200
što nisam ni car niti kancelar.

Al' glava ne sme ni nama da fali;

pa što ne bismo papu izabrali?

Vi znate koje svojstvo tu rešava
i na to mesto čoveka uzvišava.

FROŠ (peva): Leti, slavuj-ptico, u daleki kraj,
sto pozdrava mojoj dragoj otpevaj!

ZIBEL: Nikakav pozdrav dragoj! To čuti ja ne želim!

FROŠ: Ti li ćeš da mi braniš? Pozdrav i poljubac, velim!

(Peva.)

U gluvu noć mi otvori ti! 2210

Rezu izvuci, dragi tvoj bdi!

Vrata zatvori tek kad se zazori!

ZIBEL: De, pevaj samo, slavi je ne znam kako!

Kad dođe vreme, smejaću se tom.

Mene je nasankala, pa će i tebe tako.

Dabogda zloduh spandao se s njom,
šašoljio je na raskršću kom!

A neki mator jarac, što sa Brokena kreće,

neka joj u galopu laku noć odmekeće!

Ko god je dasa, a ne neka žgeba, 2220

odveć je dobar za tu šmizlu zlu.

Kamenjem okna razbiti joj treba,

jedino takav pozdrav je za nju.

BRANDER (lupajući po stolu):

Tišina! Čujte! Gospodo, svak zna

da se razumem u manire ja:

tu zaljubljeni ljudi sede,

pa da im, prema običaju starom,

još nešto lepo za laku noć izvedem,

po najnovijem kroju. Dede,

nek svako prijev prihvatiti svim žarom! 2230

(Peva.)

Podrumski pacov sladio

sve samu mast i puter,

trbušić je zaradio

kaono doktor Luter.

Al' sluškinja otrovan mamac mu dade

i on se sav stešnjen kovitlati stade,

baš kao da ljubav ga čupa.

HOR (kličući): Baš kao da ljubav ga čupa.

BRANDER: Šta nije, grešnik, probao! 2240

Iz svih je bara pio,

sve razgrebô, razglodao,

al' zalud bes mu bio.

Od straha je skakao, vio se, trzô,

al' se, jadniče, zamori brzo,

baš kao da ljubav ga čupa.

HOR: Baš kao da ljubav ga čupa.

BRANDER: Užas ga ošamutio,

već ništa nije znao:

u kujnu se uputio,

kraj ognjišta je pao. 2250

A sluškinja videv ga pršte u smeh:

Gle, šišti, vuća se, splasnu kô meh,

baš kao da ljubav ga čupa.

HOR: Baš kao da ljubav ga čupa.
 ZIBEL: Kako se ove tikve vesele što to čuju!
     Baš je veština, nema šta,
     da pacovi se jadni truju!
 BRANDER: Ti ih veoma ceniš, a?
 ALTMAJER: Gle kako posta blag i mekan
     pupavko ovaj, ćelav zvekan!
     Na prizor takav nečuveni
     suzicu nežnu pušta,
     jer vidi: pacov naduveni
     slika je njegova sušta.

2260

(Ulaze FAUST i MEFISTOFELES.)

MEFISTOFELES: Najpre te moram, kao dobrog đaka,
     uvesti u društvo veseljaka,
     da vidiš kako se živeti može lako.
     Praznuje svakog dana ta bratija ovako.
     Sa malo duha, a uz provod lep,
     u skučenome kolu oni kruže
     kô mlade mačke što svoj jure rep.
     Kada se na glavobolju ne tuže,
     i dokle samo krčmar poslužuje na kredu,
     sve je za njih potaman i u redu.
 BRANDER: Ovi su upravo stigli s puta,
     neobično se drže, i odmah se poznadu;
     nema ni sat otkako su u gradu.
 FROŠ: Tu si u pravu po sto puta!
     Eh, pa ko sad da Lajpcig moj ne hvali!
     On obrazuje svet, on ti je Pariz mali.
 ZIBEL: Šta misliš, ko bi ti stranci mogli biti?
 FROŠ: Pusti ti samo mene! Kad počnu sa mnom da piju,
     lako ću njima, kô mlečnjak, izvaditi
     sve što bi, možda, želeli da skriju.
     Kanda iz nekog otmenog su doma,
     čine se nezadovoljni i oholi veoma.
 BRANDER: Kladim se, to su vašarski opsenari!
 ALTMAJER: Moguće.
 FROŠ: Pazi, kad ih pritegnem, biće tropa!

2270

2280

MEFISTOFELES (*Faustu*):

    Đavola ne nanjuše nikada ti drugari,
     pa čak ni kad ih već za šiju skopa.
 FAUST: Gospodo, pozdrav naš!
 ZIBEL: Hvala i otpozdravlje!
     (*Tiho, gledajući Mefistofelesa ispod oka.*)

2290

    Što li taj bratac na jednu nogu hramlje?
 MEFISTOFELES: Da l' bismo i mi za sto s vama smeli?
     Kad se već dobrog pića ne može ovde naći,
     da nas bar društvo prijatno veseli.
 ALTMAJER: O, vi ste, kanda, silni probirači.
 FROŠ: Iz Ripaha ste danas, bez sumnje, pošli kasno?
     Da niste večerali sa gospodinom Hansom?
 MEFISTOFELES: Danas mu samo minusmo kraj doma;
     al' prošli put govorili smo s njim.
     O svojim rođacima pričao nam je svim
     i svakog pozdravlja veoma.
     (*Klanja se Frošu.*)

2300

ALTMAJER (*tiho*): Eto ti, zna taj znanje!
 ZIBEL: Prefrigan, nema šta!
 FROŠ: No, čekaj samo, nasadiću ga ja!
 MEFISTOFELES: Ako nas nisu prevarile uši,
     glasove skladne čusmo baš pre no što smo ušli.
     Doista, divno biti mora
     pod svodovima ovim kad jekne pesma hora.
 FROŠ: Da niste, možda, neki od veštaka?
 MEFISTOFELES:
     O, ne! Snaga je slaba, al' želja nam je jaka.
 ALTMAJER: Dajte nam neku pesmu!
 MEFISTOFELES: Treba li, sto i tri.
 ZIBEL: Al' nipošto da nije neka stara!
 MEFISTOFELES: Iz Španije baš dolazimo mi,
     iz lepe zemlje vina i gitara.
     (*Peva.*)

2310

U davno doba jedan kralj
 imao buvca golemog –

FROŠ: Čujte ga! Buvac! E, tako mi neba,
buvac je krasan gost, baš kakav nama treba.

MEFISTOFELES (*peva*):

U davno doba jedan kralj
imao buvca golemog,
i voleo ga silno on
baš kao sina rođenog.
Krojača svog je pozvao
da odeću mu sašije:
„Da skrojiš ovom plemiću
dolamicu i čakšire!“

2320

BRANDER: Kaž'te krojaču da će morati
da sve to triput premerava!
I da se nipošto ne smeju borati
čakšire, inače ode glava!

2330

MEFISTOFELES:

U svili i u somotu
on sad se rašepurio,
po odeći mu tračice,
na grudi krst je turio,
i odmah postô ministar,
kô tanjir zvezdu dobio,
pa braću svu i sestrice
na dvor je nadovodio.

A oni odmah dvorane
ujedati navališe,
i kraljici i sluškinji
svu kožu razranjaviše.
Na dvoru niko ne smeđe
da pobije to zlo.
Mi, bogme, noktom zgnječimo
kad ujede nas ko.

2340

HOR (*kličući*): Mi, bogme, noktom zgnječimo
kad ujede nas ko.

FROŠ: Bravo, bravo! Nema šta, baš fino!

ZIBEL: Nek tako prođe buva svaka!

2350

BRANDER: Šiljite prste, pa samo: caka-caka!

ALTMAJER: Živela sloboda! Živelô vino!

MEFISTOFELES: E, zbilja mi je došla volja
da i ja koju čašu gucnem u čast slobode,
kad bi vam samo vina bila bolja.

ZIBEL: Slušajte, takve reči nam ne gode!

MEFISTOFELES: Bojim se samo da će se krčmar žaliti;
a baš bih hteo gospodi vrlo naliti
vino iz našeg podruma.

ZIBEL: Ja ću to srediti!

Samo vi dajte; neće se on uvrediti.

2360

FROŠ: Nalijte dobru čašu, pa svaka čast i hvala.
Jedino, proba ne sme biti mala.
Jer, ako moram sud izreći,
treba mi gutljaj malo veći.

ALTMAJER (*tiho*): Oni su s Rajne došli, mnim.

MEFISTOFELES: Dajte mi svrdlo!

BRANDER: A šta ćete s njim?

Nemate, valjda, burad iza vrata?

ALTMAJER: Tu straga ima nekakvog alata.

MEFISTOFELES (*uzima svrdlo. Frošu*):

E, koje biste sada? Odgovor'te!

FROŠ: Kako to? Zar imate razne sorte?

2370

MEFISTOFELES: Po svojoj želji možete naručivati.

ALTMAJER (*Frošu*): Aha, već poče usne oblizivati!

FROŠ: Pa, kad je da se bira, onda rajnskoga, molim.

Što domovina pruža, to ponajviše volim.

MEFISTOFELES (*bušeći rupu u stolu na mestu gde sedi Froš*):

Za čepove sad malo voska dajte!

ALTMAJER: Ujdurma čista! Ti su iz opsenarske fajte.

MEFISTOFELES (*Branderu*): A vi?

BRANDER: Šampanjca meni!

Al' nek se samo kako treba peni!

MEFISTOFELES (*buši; jedan od njih je u međuvremenu načinio
voštane čepove i njima zatisnuo rupe*).

BRANDER: Ne može čovek stalno tuđega da se kloni,
jer što je dobro, često blizu nije.

2380

Ne mari Namac Francuze, čak mrski su mu oni,
al' njina vina uživa da pije.

ZIBEL (*dok se Mefistofeles približava njegovom mestu*):

Ne hajem za kiseliš, moram reći;
nek pravo slatko u čašu mi se toči!

MEFISTOFELLES (*buši*): Vama će odmah tokajac poteći.

ALTMAJER: Ne, pogledajte nâs pravo u oči!

Zavitlavate, vidim lepo ja.

MEFISTOFELLES: Ih, ih! Pa ko bi smeo da na to se usudi

kad su pred njime tako fini ljudi?

A sad recite brzo! Jedan-dva!

2390

Kojim bih vinom poslužiti vas mogô?

ALTMAJER: Ma kojim! Samo ne pitajte mnogo!

(*Pošto su sve rupe izbušene i začepljene.*)

MEFISTOFELLES (*izvodeći neobične pokrete*):

Čokot nosi plodove,
jarac nosi rogove!
Sočno je vino, loza je drvena,
sto čamov daje vina crvena.
Okom u prirodu duboko ronite,
ovome čudu veru poklonite!

Napolje čepove! Nek svako sada pije!

SVI (*dok izvlače čepove i dok se svakome lije u čašu traženo vino*):

Kakav se divan sok u čaše lije!

2400

MEFISTOFELLES: Samo ni kap da prosula se nije!

(*Piju po nekoliko puta.*)

SVI (*pevaju*): Što ljudožderski uživamo
kô celo krdo svinja!

MEFISTOFELLES: Narod se oslobodi, gledaj ih što uživaju!

FAUST: Ja bih da krenem.

MEFISTOFELLES: Čekni da istinsku

vidiš im narav životinjsku

što će je sad da pootkrivaju.

ZIBEL (*pije neoprezno, vino se proliva na pod i pretvara se u plamen*):

U pomoć! Vatra! U pomoć! Paklen plam!

MEFISTOFELLES (*bajući plamenu*):

Nakloni elemente, sad se stišaj!

(*Zibelu.*)

Zasad je ovo bila tek kaplja čistilišta.

2410

ZIBEL: Ama zar tako? Ček! E, vala ću da vam dam!

O nama, kanda, vi ne znate još ništa.

FROŠ: Da tako nešto ponovili niste!

ALTMAJER: Na stranu da ga odzovemo, je li?

ZIBEL: Kako ste samo bili tako smeli

da terate pred nama besne gliste!

MEFISTOFELLES: Matora bačvo, ni jedne reči više!

ZIBEL: Oklagijo! Da počem još i nećeš

pred nama drsko da blebećeš?

BRANDER: Ček samo! Biće batina kô kiše!

2420

ALTMAJER (*izvlači jedan čep iz stola, na njega sukne plamen*):

O, gorim sav!

ZIBEL: Čarolije to su razne!

Naval'te! Sad ga svako sme ubiti bez kazne!

(*Izvlače noževe i kreću prema Mefistofelesu.*)

MEFISTOFELLES (*sa ozbiljnim izrazom*):

Lažna slika i reč zasenjuju,

smisao i mesto zamenjuju!

Nek vas vradžbine ove zaplenjuju!

(*Oni začuđeno zastanu i gledaju jedan drugoga.*)

ALTMAJER: Gde sam to? Kakav divan kraj!

FROŠ: Vinograd! Vidim li dobro? Pravi raj!

ZIBEL: Pa grožđe svud pod rukom!

BRANDER: Blago meni,

gle, kakav čokot! Kakav grozd rumeni!

(*Hvata Zibela za nos. I druga dvojica se hvataju i svi dižu noževe.*)

MEFISTOFELLES (*kao gore*):

Zabludo, prevez s očiju im svuci!

2430

I zapamtite kako se đavo šali!

(*Nestaje zajedno sa Faustom, drugari uzmiču jedan od drugoga.*)

ZIBEL: Šta je to?

ALTMAJER: A?

FROŠ: Ma zbilja, da li
tvoj nos to beše?

BRANDER (*Zibelu*): Tvoj držim još u ruci!

ALTMAJER: Ovo mi kosti rasturilo sve;
stolicu! il' ću da skljojkam se na tle.

FROŠ: Ne, recite mi, šta ovo bejaše?

ZIBEL: Gde je taj čova? Nađem li ga gde,
iz mojih ruku živ izaći neće!

ALTMAJER: Videh ga kako na buretu jaše
i pravce tamo kroz vrata izleće – –
Olovne su mi noge. E, baš me dokusuri!

2440

(*Okrećući se prema stolu.*)

Bože! da vino još ne curi?

ZIBEL: Obmana, laž! Tek privid to je bio.

FROŠ: Pa ipak, kao da sam vina pio.

BRANDER: A šta je s onim grožđem? Beše svuda.

ALTMAJER: Nek mi sad kaže neko da ne postoje čuda!

VEŠTIČINA KUHINJA

Na niskom ognjištu, iznad vatre, visi veliki bakrač. U pari što se iz njega diže pokazuju se razne prilike. Jedna majmunica sedi kraj bakrača, skida penu i vodi računa o tome da ne prekupi. Majmun sa mladima sedi u blizini i greje se. Zidovi i tavanica su okićeni najneobičnijim veštičjim pokuštvom.

FAUST. MEFISTOFEL.

FAUST: Gadim se na to čarobnjaštvo ludo!
Zar tu da nađem neko zdravlje hudo,
sred ovog krša mahnita i gadna?

Zar da od bapskih saveta mi lakne?

2450

I zar da ova brljarija smradna
trideset leta s grbače mi smakne?

Ne znaš li ništa bolje, onda zlo!
I već sam svake nade lišen.

Zar priroda i neki duh uzvišen
još melem nisu smislili za to?

MEFISTOFEL: Sad opet pričaš mudro i kako se pristoji!

I na prirodan način možeš vratiti zdravlje;
al' to u drugoj knjizi stoji
i čudnovato je poglavlje.

2460

FAUST: Da čujem!

MEFISTOFEL: Lepo! Zaista postoji
nešto što možeš dobiti bez para,
bez ikakvih vradžbina i lekara:
na njivu smesta kreni, kopaj, ori,
sebe i duh svoj u uzan krug zatvori,
hrani se prostom hranom: hlebom, smokom,
kô stoka živi zajedno sa stokom,
i nemoj da se libiš
da njivu koju žanješ đubriš sam;
najbolje to je sredstvo, kol'ko znam,
da mlad do osamdesete poživíš!

2470

FAUST: To nisam navikao, nikako neću moći
da ašov prihvatim il' plug.

Nije za mene takav skučen životni krug.

MEFISTOFEL: E, onda mora veštica pomoći!

FAUST: A što to ne bi sam uradio
i svario napitak? Šta će mi ova baba?

MEFISTOFEL: Taman! Da tol'ko vreme spljiskam džaba!
Dotle bih sto mostova posagradio.

2480

Ne samo znanje i umenje,
na tom se poslu traži i strpljenje.
Godinama se time duh u samoći bavi;
tek vreme od tog vrenja sok delotvoran pravi.
Da znaš tek šta je potrebno tu!
Sve same neobične stvari!
Doduše, đavo naučio je nju,
al' đavo sam ne ume da to svari.

(Ugledavši životinje.)

Pogledaj samo kakav ljubak soj!
Ovo je sluškinja, a ovo sluga njoj!

(Životinjama.)

Gospa se, kanda, ne nalazi u kući?

ŽIVOTINJE: Pocikujući
kroz dimnjak je otpr'nula,
na neku gozbu svrnula!

MEFISTOFELES: Kol'ko van kuće luduje inače?

ŽIVOTINJE: Dokle se naše šapice ne smlače.

MEFISTOFELES(*Faustu*): Šta misliš o tim zverkama tananima?

FAUST: Odurnije još nisam vidô žgadije!

MEFISTOFELES: Ne reci tako! Ja najradije
razgovaram kô ovo sad sa njima! (*Životinjama.*)

No recite mi, njuške svinjske,
šta mešate po ovoj kaši?

ŽIVOTINJE: Kuvamo čorbuljake sirotinjske.

MEFISTOFELES: E, biće dosta mušterija vaših.

MAJMUN (*približava se i umiljava se oko Mefistofelesa*):

O, baci odmah kockicu
i daj mi koju svoticu,
dobitka meni daj!
Jedva vezujem s krajem kraj,
a kad bi mi parica dao,
svak bi me pametnim zvao.

MEFISTOFELES: Od sreće bi se majmun zavrteo kô čigra
kad bi mogao samo na lutriji da igra!

(*Za to vreme se mlada majmunčad igrala s velikom loptom, koju sad dokotrljavaju.*)

MAJMUN: Gle sveta sada
gde se kotrlja;
penje se, pada,
večito srlja!
Kô staklo zvoni;

to začas se lomi!
Iznutra je šupalj.

Ovde se sja,

ovde još više.

A živ sam ja!

Dragi moj sine,

podalje stani

da te ne rani,

da te ne smrška

svet taj od gline

kad se rasprška.

MEFISTOFELES: A sito, čemu sito?

MAJMUN (*skida ga*): O,

da si ti lopov, ja bih to

odmah video jasno.

(*Trči do majmunice i tera je da gleda kroz sito.*)

Virni kroz sito! Gle,

lopova vidiš, zar ne,

al' ne smeš to reći glasno.

MEFISTOFELES (*približavajući se vatri*): A ovaj ćup?

MAJMUN I MAJMUNICA: E, baš je glup!

ne poznaje ćup,

ne poznaje kotao naš!

MEFISTOFELES: Nevaspitan si baš!

MAJMUN: Uzmi perušku ovu, ne žesti se

i na stolicu smesti se!

(*Primorava Mefistofelesa da sedne.*)

FAUST (*koji je za to vreme stajao pred jednim ogledalom, čas mu se približavajući čas se odmićući*):

Šta vidim? kakva nebesnica vila

u volšebnom ogledalu to hodi!

Ljubavi, daj mi ponajbrža krila,

u predele me njene vodi!

Ah, čim se krenem sa ovoga mesta,

čim usudim se da joj priđem bliže,

odmah se neka magla diže

u kojoj lik joj skoro nesta! –

Najlepši lik od ženskih svih lepota!
 Zar Bog toliko lepom stvori ženu?
 Zar zbilja u tom telu opruženu
 vidim suštinu nebeskih svih divota?
 Zar se ovako nešto na zemlji može naći?

2550

MEFISTOFELLES:

Dabome, kad šest dana Bog muči se kô davo,
 pa sebi sam na kraju kaže: bravo! –
 tad mora nešto pristojno izaći.
 Za sada oči napasaj; a ja
 umem da nađem curičak sličan tom;
 i blažen onaj kome sreća dâ
 da je kô mladu povede domu svom!

2560

(Faust neprestano gleda u ogledalo. Mefistofeles, protežući se na stolici i igrajući se peruškom, nastavlja da govori.)

Sedim kô kralj na tronu ispod neba,
 žezlo već držim, još mi kruna treba.

ŽIVOTINJE *(koje su dosad izvodile različite zbrkane i čudne pokrete, donose Mefistofelesu krunu, uz silnu dreku):*

O, da li bi nam malo ti
 znoja i krvi odvojio
 i ovu krunu spojio?

(Nespretno rukuju krunom i razbijaju je na dva dela, pa ih nose skačući uokrug.)

Sad bi što bi!
 Mi gledamo, pocikujemo,
 slušamo i slikujemo!

FAUST *(okrenut ogledalu):* Gotovo da izludim, vaj!

MEFISTOFELLES *(pokazujući na životinje):*

Sada se čak i meni bezmalo vrti u glavi.

2570

ŽIVOTINJE: I uspe li nam posô taj,
 i sastavi l' se s krajem kraj,
 misao tad se javi.

FAUST *(kao gore):* Srce mi gori, sve me peče!

Udaljimo se odavde što brže!

MEFISTOFELLES *(u gornjem položaju):*

No, što jest jest, al' mora da se reče
 da istine se barem pesnici ovi drže.

(Bakrač, na koji majmunica za to vreme nije pazila, počinje da kipi; diže se veliki plamen, koji sukne u dimnjak. Kroz plamen se spušta VEŠTICA uz užasnu dreku.)

VEŠTICA: Ajoj! Ajoj! Ajoj!

Prokleti krmeći soy!

Prokleta beštija! Svoj

2580

ne gleda posao,

ne pazi kotao,

gospodaricu prlji i smudi!

Bes te spopao!

(Ugledavši Fausta i Mefistofelesa.)

Al' šta je ovo tu?

Ko su ti ljudi?

Šta tražite tu?

Ko se to uvuče? Hu,

evo vam malo vatre

da srž i kosti vam satre!

2590

(Zahvati penjačom po bakraču i prska plamen prema Faustu, Mefistofelesu i životinjama. Životinje cvile.)

MEFISTOFELLES *(koji obrće perušku što je drži u ruci i lupa po čašama i loncima):*

Slomi se! Smrska!

Eto ti kaša!

Eto ti čaša!

To je tek šala naša

i takt, strvino mrska,

uz tvoja zapevanja drska.

(Veštica ustukne gnevna i užasnuta.)

Poznajesh li me? Kosture! Čudovište!

Prepoznajesh li gospodara svog?

Šta li mi drži ruke te da te ne unište,

i tebe i majmunski avetinjski taj log!

Zar ne poštuješ više ni grudnjak moj crveni?

Pa ni petlovo pero ne vidiš čak na meni?

2600

Da lice maskom počem ne oblažem?
Treba li, možda, sam da svoje ime kažem?

VEŠTICA: Izvin'te, gospodaru, za pozdrav grub! Šta mogu!
Pa ne vidim vam konjsku nogu!
Gde su vam ona dva gavrana vrana?

MEFISTOFEL: Nek ti se zasad prođe tako;
jer zbilja, minu mnogo dana
otkad se nismo videli nikako. 2610
Kultura, koja svet poliza ceo,
i đavola je najzad spopala;
gde li se fantom severnjački deo?
gde vidiš rep i rogove i kandže?
A što se tiče moga stopala,
bez kojeg zbilja ne mogu da se snađem,
taj ukras bi mi međ ljud'ma samo štetio;
stog sam se, kô mladići tol'ki, setio
da listove na sebe stavim tude.

VEŠTICA (igrajući): I um i svest me skoro ostaviše
otkako mi u kuću gos'in Satana uđe. 2620

MEFISTOFEL: To ime, ženo, ne pominji više!

VEŠTICA: A zašto? Što vam nije to po volji?

MEFISTOFEL: U basnoslovnu knjigu davno ga pišu svi;
al' ljudi zato nisu ništa bolji:
lišili su se Zlog, no ostali su zli.
Baronom zovi mene, no, i gotova stvar;
kavalir ja sam, kao i drugi kavaliri.
U otmenu mi krv ne sumnjaš zar?
Evo, na grb moj malčice nagviri! 2630

(Pravi nepristojan gest.)

VEŠTICA (smeje se neobuzdano):

Ha-ha! E, baš na vas to liči, gazda!
Obešenjak ste kô što beste vazda.

MEFISTOFEL (Faustu):

Moj prijatelju, dobro utuvi nauk taj!
S vešticom samo tako izaći ćeš nakraj.

VEŠTICA: Recite šta vam treba, gospodo moja draga!

MEFISTOFEL: Dobrana čaša s onim znanim sokom!

Al' sasvim starog molim, pošto tokom
godina njemu udvoji se snaga.

VEŠTICA: Veoma rado! Evo jedne boce –
iz nje i sama volim da pokvasim gr'oce,
jer smrdljiva nimalo više nije; 2640
eto, možete od nje čašicu da imate.

(Tibo.)

Al' ako ovaj čovek bez pripreme to pije,
neće ni pola sata živeti, dobro znate.

MEFISTOFEL: To je prijatelj dobar, nek bude mu od vajde;
daj mu što ponajviše u tvojoj kujni vredi.
Opiši krug, odverglaj basme, hajde,
i punu šolju soka mu nacedi!

VEŠTICA (uz čudne pokrete, opisuje krug i stavlja u njega neobične pred-
mete; za to vreme čaše počinju da zveckaju, kotlovi da bruje, i sve to stvara
muziku. Ona najzad donosi i jednu veliku knjigu i u krug uvodi majmune,
koji joj služe kao puli i drže baklju. Daje znak Faustu da joj pride.)

FAUST (Mefistofelesu): Ne, reci, čemu ovo sve?

Taj ljudi pribor, mahnite kretnje te,
podvala plitka, bljutav šljam,
sve mi je mrsko, sve to dobro znam. 2650

MEFISTOFEL: Ma, lakrdija puka i smejurija prava!
Ne budi samo tako strog!
Taj hokus-pokus ona kô lekar upražnjava
da bi imao stvarnu korist od soka tog.

(Primorava Fausta da uđe u krug.)

VEŠTICA (snažno naglašavajući reči počinje da deklamuje iz knjige):

Uči se sad veštini!
Od jednog deset načini,
pa dva otuda skinij;
tri možeš zanemariti,
i tako ćeš uçariti.
Čet'ri nek nose vetri!
Od petice i šestice, 2660

to ti je nauk veštice,
sedam i osam stvori,
pa se odmori;
devetka za jedinicu stoji,
a desetka i ne postoji.
Eto ti kako veštica broji!

FAUST: Rekô bih, stara bunca i mahnita.

MEFISTOFEL: Poprilično još tako će da čita,
znam je ja dobro, sve je tako u knjizi toj;
baktao sam se njome onoliko,
jer savršenog protivrečja spoj
ne shvata niti mudrac, nit glupak, niti iko.
Moj prijatelju, veština je ova
koliko drevna, toliko i nova.
Vazda je čovek služio se time:
trime i jednim, i jednim i trim
zabludu mesto istine da slavi.
I tako brblja, druge uči tako
neometano, po volji i vešto.
Ko bi još da budalama se bavi?
Samo li čuje reči, obično smatra svako
da se pri tom, bez sumnje, mora i misliti nešto.

VEŠTICA (*nastavlja*): Nauke snaga nečuvana,
od svega sveta prikrivena!
Nauka mimo knjiga!
I ko ne misli ni po sata,
njemu će na dar biti data,
imaće je bez briga.

FAUST: Koliko besmislenih reči!

Prsnuće mi od toga glava.
Kao da slušam kako dreči
hor od sto hiljada budala.

MEFISTOFEL: Dosta, o, dosta, cenjena Sibilo!

Ovamo s tim napitkom svojim hodi
pa ga do samog ruba sipaj čilo;
neće to piće drugu mom da škodi:
on je na sebe mnoge stepene natukao
i već je puno čašica povukao.

2670

2680

2690

2700

VEŠTICA (*uz silne ceremonije, sipa napitak u kupu; kako je Faust prinese ustima, pojavi se lak plamen.*)

MEFISTOFEL: A sad izruči! Šta je? Brzo samo!

To će ti smesta srce da razgali.
Sa đavolom si na ti, a ovamo
uplašio te ovaj plamen mali!

(*Veštica rastura krug. Faust izlazi.*)

MEFISTOFEL: Napolje, brzo! Ne smeš sada stati.

VEŠTICA: Nek vam gutljajče ovo ulije svaku moć!

MEFISTOFEL (*Veštici*): Ako ti bilo štogod mogu dati,
ti samo reci na Valpurginu noć.

VEŠTICA: Evo vam jedna pesma! Pojte je na sav glas,
i posebno će dejstvo smesta da prožme vas. 2710

MEFISTOFEL (*Faustu*): Hajd samo brzo, ruku meni daj
da te povedem, i nemoj da se bojiš!
Neophodno je da se sada znojíš
kako bi snažni odvar taj
i srž i svaku žilu mogao da prožmari.
Naučiću te tad šta znače
otmene dokolice čari,
i osetićš brzo kako se duša žari
kad Kupidon se prene i započne da skače. 2720

FAUST: Daj mi još samo dva-tri tren
da mi se oko onim prelepim likom poji!

MEFISTOFEL: Ne! Ne! Jer brzo uzor sviju žena
ovaploćen će pred tobom da stoji. (*Tiho.*)
Kad se napiju ovog soka damari tvoji,
svaka će ti se žena činiti kô Helena.

ULICA

FAUST. *Prolazi MARGARETA.*

FAUST: O, gospodice lepa, izvin'te što sam smeo:
ruku i pratinju ja bih ponuditi vam hteo.

MARGARETA: Nisam ja gospodica, ni lepa isto tako;
i nepraćena put ću do kuće naći lako.

2730

(Otrže se i odlazi.)

FAUST: Nebesa, kakva lepota izvanredna!
Ovako nešto još ne videh ja.
Tako je smerna ta mala, tako čedna,
a opet i da odbrusi zna.
Rumene usne te, tu put što se belasa
pamtiću do svog sudnjeg časa!
U srce mi se useklo duboko
kako zna k zemlji da obori oko;
a koga ne bi sveg očarala
kad je onako preko odgovarala!

2740

(Pojavljuje se MEFISTOFELES.)

FAUST: Čuj, onu curu moraš mi privedi!

MEFISTOFELES: Koju to?

FAUST: Sad baš prođe tu.

MEFISTOFELES: Onu? Pa taman ide s ispovesti,
pop grehova razrešio je nju;
uz ispovedaonicu se beh
pikrao. – Nema ta nijedan greh,
na ispovest je išla zabadava;
nad njom ja nemam sile niti prava!

FAUST: Pa više joj je od četrnaest leta.

MEFISTOFELES: Govoriš sad kô neki bludnik stari

2750

što laska sebi kako nema cveta,
ni časti te, niti ijedne čari
koju on ne bi mogô uzabrati;
pa ipak to ne biva uvek, shvati!

FAUST: Moj gos'in ućo, te pridike mani
i zakona se dosadnih okani!
Slušaj me što ću reći sada, kratko
i jasno: ako to devojče slatko
još noćas u mom narućju ne spava,
naše se društvo u ponoć okončava.

2760

MEFISTOFELES: Ta pomislite šta je moguće, a šta ne!

Da priliku prokljuvim, treba dve
nedelje bar u njuškanju provesti.

FAUST: Da imam mira samo časa dva,
bez đavolove pomoći bih ja
stvorenjce takvo mogao zavesti.

MEFISTOFELES: E, sad već govorite kô Francuština neka;
al' molim, nemojte se tmuriti.

Šta вреди tako sa uživanjem žuriti?

Nema vam slasti tu ni izdaleka
no kada najpre, s ove, s one strane
navaljujući, časkanjem natenane
odmekšate i pripravite luće,
kô što nas priče talijanske uće.

2770

FAUST: Imam ja apetita i bez te udvarancije.

MEFISTOFELES: A sad bez šale i bez zavitlancije:

shvatite, jednom zauvek, kod te male
nikakvi brzi postupci ne pale.

Na juriš ništa nećete tu steći;
lukavštinama valja nam pribeći.

2780

FAUST: Nabavi nešto od tog anđelskog blaga!

Ka postelji me vodi na kojoj spava draga!

Sa njenih grudi maramu mi stvori,
il' podvezicu za strast što mnome gori!

MEFISTOFELES: Pa evo, da vam baš dokažem

želju da služim i pomažem
u vašoj mucu, ne gubimo ni tren:
vodim vas danas u sobičak njen.

FAUST: Hoću l' je videti? i hoće l' moja biti?

MEFISTOFELES: Ma ne! Kod svoje će se susetke nalaziti.

2790

A za to vreme ćete slatko moći
da upijate miris i dah njen, u samoći,
zamišljajući slasti skorih noći.

FAUST: Krenimo!

MEFISTOFELES: Još je rano.

FAUST: Zar?

Tad mućni glavom i nađi za nju dar! *(Ode.)*

MEFISTOFEL:

Dar za početak? Bravo! Uspeće on tu smesta!
 Poznajem mnoga zgodna mesta
 sa blagom zakopanim u davnini;
 moram da malo šnjurnem po okolini. (*Ode.*)

VEČE

MALA ČISTA SOBA

MARGARETA *plete kike i obmotava ih oko glave.*

MARGARETA: Da mogu znati ko li je onaj bio
 gospodin danas što me pozdravio!
 Izgledao je naočit veoma
 i mora da je iz otmena doma;
 to mu se moglo čitati sa čela –
 inače ne bi bio držanja tako smela. (*Ode.*)

MEFISTOFEL. FAUST.

MEFISTOFEL: Uđi, de uđi, samo tiše!

FAUST (*pročutavši malo*): Molim te, sada ne prati me više!MEFISTOFEL (*njuškajući*):Nisu sve tako čiste. Što miriše! (*Ode.*)

FAUST (*obazirući se*): Dobro mi došlo, sutonjenje zlatno
 što oblivaš mi ovo svetilište!

Porosi nadom, o, predivna patnjo,
 žeđ srca moga koje ljubav ište!
 Kako sve ovde odiše spokojstvom,
 urednošću i zadovoljstvom!
 U ovoj bedi koliko obilja!
 U ovoj tamnici koliko milja!

(*Baca se u kožnu fotelju kraj postelje.*)

Primi me, ti u kojoj za zlih i srećnih dana
 pokolenja su već počivala!
 Kol'ko je puta dece gomila razdragana

2800

2810

predački ovaj presto okruživala!
 O Božiću je, možda, moja mila
 pred deda svog tu smerno dolazila,
 rumenih obraščića jedrih,
 i smežuranu ruku mu celivala.

Devojko, kako svuda treperi duh tvoj vedri,
 duh reda, sreće, blagodati,
 duh što te svakog dana poučava kô mati
 i veli kako stolnjak lepo zastrti treba,
 kako na podu šarati pesak taj.
 O, mila ruko! ruko s neba!

Kućerak ovaj pretvaraš u raj.
 A ovde! (*Zadiže zavesu na postelji.*)

Kakvom jezom milina sveg me prože!
 Ovde bih sate proveo i dane.
 Prirodo, ovde kroz snove lagane
 oblikovala si sušto čedo božje;
 detinjske grudi ovde je toplotom
 život joj nežno proplitao,
 ovde svetošću i čistotom
 božanski njezin lik se tkao!

A ti? Šta tebe amo je dovelo?
 Kako me osećanja preplaviše!
 Šta hoćeš ovde? Što se srce splelo?
 Fauste bedni! ne poznajem te više.
 Da! čarolija neka ovde me okružava?
 Dodoh da hitro nauživam se tu,
 a evo gde sav plinem u ljubavnome snu!
 Zar i najmanji dašak nama se poigrava?

A kad bi ona ušla ovog trena,
 kako bi samo platio za svoj greh!
 Veliki razmetljivko kao izduvan meh
 skljojao bi se pred stopala njena!

MEFISTOFEL (*dolazi*): Sad brzo! Eno dole nje.

FAUST: Neću ponovo doći! Odlazi, dušmanine!

2820

2830

2840

2850

MEFISTOFELES: Evo vam jedne skrinje, poprilične težine,
 uzeo sam je ne znam gde.
 U orman gurnite je samo!
 Kunem se, ima da joj pamet stane;
 stavio sam vam štošta tamo
 da drugo jedno namamite lane.
 Ono, igra je igra, jedna je cura kô druga.

2860

FAUST: Ne znam hoću li?

MEFISTOFELES: Man'te ta skanjeranja duga!
 Zar biste da to sačuvate blago?
 Nek se tad vaša pohotljivost svrti
 i nek prištedi vreme drago
 i meni svaki dalji trud.
 Nadam se, niste baš toliko škrti!
 Ja lupam glavu, muvam se kô lud –

(Stavlja skrinju u orman i zaključava ga.)

bežimo! brzo! – samo da vam ćud
 zadovoljim i vašoj želji shodno
 obrlatim parčence ovo zgodno;
 a vi nos prćite, čelo borate
 kao da na predavanje morate,
 kô da vas, siva oka puna leda,
 fizika s metafizikom gleda!
 Bežimo! *(Odlaze.)*

2870

MARGARETA *(noseći svetiljku):*

Tako je sparno ovde, tako guši;

(Otvora prozor.)

napolju nema traga od omorine te.
 Ne znam ni sama šta mi je na duši –
 samo da majka vrati se što pre.
 Mili mi telom neko uzbuđenje –
 baš sam ja ludo, strašljivo stvorenje!

2880

(Svlači se i počinje da peva.)

U Tuli kralj je bio,
 iz zlatnog je pehara pio

što dragana mu je dala
 kada je umirala.

Taj pehar mu draži bejaše
 od sveg što imađase;
 i gorke suze je lio
 kad god iz njega je pio.

Kad čas mu dođe da mre
 on razdeli zemlje sve;
 sve nasledniku je dao,
 al' pehar je zadržao.

2890

Za vitezove svoje
 tad gozbu sazvaio je
 u zamku na litici morskoj,
 u dvorani pradedovskoj.

Tu napi se bekrija stara
 poslednjeg životnog žara,
 pa sveti pehar žestoko
 hitnu u more duboko.

2900

Vide gde pada, gde tone
 u tamne talase one,
 pa zauvek oči sklopi, –
 to poslednje beše što popi.

(Otvora orman da stavi odeću i ugleda skrinju s nakitom.)

Otkud se ova lepa skrinja stvori?
 Pa sigurna sam da orman zatvorih.
 Baš je to čudno! Šta li je unutra?
 Doneo, biće, neko ovog jutra
 kô zalag, da od majke zajmi para.
 Tu i ključ visi koji je otvara.
 Da vidim baš! Al' šta je ovo? Bože,
 ne videh tako što otkad se rodih!
 Nakit! Sa kakvim i plemkinja može

2910

o svečaniku najvećem da hodi!
Kako li meni ovaj lanac stoji?
Čija bi mogla biti ta divota?

(Kiti se i staje pred ogledalo.)

Eh, da su bar oboci moji!
Kako to odmah ceo izgled menja!
Mlada stvorenja,
šta li vam vredi sva vaša lepota?
Sve je to lepo i krasno onoliko,
al' na vas glave ne osvrće niko;
žale vas kad odaju hvalu vama.
Za zlatom sve to najzad hrli,
svak zlato gri.
Teško siroticama!

2920

ŠETALIŠTE

FAUST *ide gore-dole potonuo u misli. Približava mu se* MEFISTOFEL ES.

MEFISTOFEL ES:

Da ga sva prezrena ljubav! Da bi ga pakao sam!
Voleo bih da kletve još užasnije znam!

FAUST: Šta je? Šta te to seca? Što si se namrštio?

2930

Ovakvog lica svog veka nisam gledao!

MEFISTOFEL ES: Iz ovih stopa đavolu bih se predao,
samo kad i sam đavo ne bih bio!

FAUST: Da l' ti u glavi puče neka daska?

Đavolu liči baš da kao mahnit praska!

MEFISTOFEL ES: Ta zamislite, nakit što bejah ga namenio

za Gretu – pop mi nekakav zaplenio! –

Samo što majka njena pogleda one stvarce,
oseti u dnu duše hladne žmarce:

ima ta gospa za njuškanje dar,

2940

svoj nos u molitvenik zavlači svakog dana
i smesta namiriše kakva je svaka stvar:

ova je sveta, a ova profana.
Odmah je zato osetila jasno
da s tim nakitom nije sve baš suviše časno.
Uzviknula je: „Kćeri, nisu blagoslovena
dobra kad su na način neopravdan stečena!
To muti dušu, krv ispije svu.
Nego da Svetoj devi skrinju tu
zaveštamo, a Božija će mati
nama na radost nebeske māne dati!“
Gretica na to pućiti se stade.
Što da se poklonjenom konju gledaju zubi,
pomisli; a bez sumnje Boga ljubi
onaj što nakit taj nam toliko lepi daje.
Tad majka pozva nekog popa;
samo što razbra šta je, kô iz topa
on, zadovoljan grdno, reče njima:
„Izvrstan naum! Tako mislim i ja.
Ko zlo pobedi, taj dobija.
Crkva odličan trbuh ima,
čitave zemlje već je progutala,
a ipak još se nije prežderala;
jedino crkva, gospo i gospodice draga,
može da svari nezakonita blaga.“

2950

FAUST: Pa to je opšti običaj, u stvari:
isto to čine lihvari i vladari.

MEFISTOFEL ES: I onda smota kopču i lanac i prstenje
kô da su šljive il' kestenje,
reče joj taman tol'ko hvala
kô da mu pregršt oraha je dala,
nagradu sa nebesa u božje im obeća ime –
i silno ih je okrepio time.

2970

FAUST: A Greta?

MEFISTOFEL ES: Neki je nemir zgrabi,
samo se vrti i ne zna šta bi,
na nakit misli i noću i danju,
još više na onog ko to donese za nju.

FAUST: Jad moje drage i mene ljuto mori.
Smesta joj novi nakit stvori!
Prvi i tako ne beše bogzna šta.

2980

MEFISTOFEL: Da, gospodinu sve je igračka, znam to ja!

FAUST: Hajd, čini kako kažem, i ne popuj!

Susetke njene drži se u stopu!

Đavole, kô prebijen se ne vuci

i novi nakit brzo nek bude ti pri ruci!

MEFISTOFEL: I hoću, gospodaru, i te kako! (*Faust ode.*)

Ovakav ludak zaljubljen bi lako

sfučkao Sunce, Mesec i zvezde sve sa neba

samo da svoju dragu zabavi kako treba. (*Ode.*)

SUSETKINA KUĆA

MARTA (*sama*): Bog nek mog muža grehova razreši;

2990

on prema meni zbilja silno zgreši!

Ni pet ni šest no pravo u svet jurnu,

mene u belo udovištvo gurnu.

A zbilja, nisam žalostila ga ja,

volela sam ga vrlo, sam Bog zna. (*Plače.*)

Možda je čak i umro! – Kakvog jada! – –

Pa da bar imam umrlicu sada!

Dolazi Margareta.

MARGARETA: Gospodo Marto!

MARTA: Greto, šta je? Brže!

MARGARETA: Ah, srušiću se, noge me ne drže!

3000

Opet pronadoh, kada otvorih orman svoj,

skrinju, od abonosa, a u njoj,

bogatijoj od prve, adidara

toliko krasnih da im nema para.

MARTA: Ne mora za to majka da ti zna;

mogla bi opet da sve crkvi dâ.

MARGARETA: Ah, pogledajte kako je sve divno!

MARTA (*ukrašava je*): O, srećna li si, devojko!

MARGARETA: Jedino,

na žalost, ovo ni u gradu ne smem,

a ni u crkvi da ponesem.

MARTA: Samo ti češće amo k meni dođi

3010

i ovde potajno se kiti;

pred ogledalom ovim koji se časak prođi,

da uživamo i ja i ti.

A tad će se i povod, praznik nekakav, naći

pa ćeš, malo-pomalo, s tim i pred svet izaći.

Najpre na uho biser, a zatim lanče to;

majka videti neće, il' ćemo smisliti što.

MARGARETA: Ko li to samo obe skrinje posla?

Neće to biti čista posla! (*Neko kuca.*)

Ah, Bože! da to nije moja mati?

3020

MARTA (*zadižući zavesu na vratima*):

Ne, to je neki gospodin nepoznati. –

Uđite!

Pojavljuje se MEFISTOFEL.

MEFISTOFEL: Moram gospe za oproštaj da molim
što upadam ovako.

(*S poštovanjem uzmiče pred Margaretom.*)

MEFISTOFEL: Znate,

s gospodom Martom Švertlajn bih da zborim!

MARTA: Ja sam to: šta mi to reći imate?

MEFISTOFEL (*tiho Marti*):

Sad poznajem vas, i dosta mi je to;

ne bih da smetam njeno blagorođe.

Slobodu moju ne uzmite za zlo,

a poslepodne opet ću da dođem.

MARTA (*glasno*): Zamisli, dete, za miloga Boga!

3030

Gospodin smatra da si od roda visokoga.

MARGARETA: Pa ja sam samo devojka sirota;

to je i odveć ljubazno od vas:

zaboga, meni ova ne pripada divota.

MEFISTOFEL: Nije to samo nakit; nego stas,

pa držanje, pa ovaj pogled vaš

toliko oštar! E, radujem se baš

što ostati još mogu!

MARTA: Recite! Drage volje –
 MEFISTOFEL: Kamo da vesti donosim vam bolje!
 Ali nećete, mislim, kazniti mene strogo:
 vaš muž je mrtav i pozdravlja vas mnogo. 3040
 MARTA: Mrtav? Moj verni muž? O, kuku, kakva vest!
 Moj muž je mrtav! Lele! Gubim svest!
 MARGARETA: Ah, draga gospo, toliko ne tugujte!
 MEFISTOFEL: No, moju tužnu priču sad počujte!
 MARGARETA: Ja zato ne bih htela da ikad ikog volim,
 gubitak ne bih mogla da prebolim.
 MEFISTOFEL: Nijedna radost bez tuge ne biva.
 MARTA: Pričajte kako i gde umre, molim!
 MEFISTOFEL: U Padovi vam on počiva 3050
 u porti svetoga Antuna;
 na posvećenom mestu tuna
 on večno leden sanak sniva.
 MARTA: A da l' još štogod nosite mi?
 MEFISTOFEL: Da,
 imam za vas i molbu pregolemu:
 da naručite trista misa njemu!
 Al' ako drugom nadate se čemu,
 potpuno praznih džepova sam ja.
 MARTA: Šta? Ni prstenčić? Ni medaljon neki?
 Nešto što svaki kalfa iduć kroz svet daleki 3060
 kô uspomenu na dnu vreće nosi,
 i ne bi to iz ruku dao
 pa sve da gladije il' prosi?
 MEFISTOFEL: Madam, od srca mi je žao;
 al' zbilja nije on svoj novac proćerdao.
 Sem toga, kajao se grdno za greške sve,
 i kukao još više zbog svoje sudbe zle.
 MARGARETA: Ah, zašto ljude prati nesreća ovolika!
 Za njegovu ću dušu molitve mnoge čitati.
 MEFISTOFEL: Vama bi, dete moje, valjalo u brak hitati: 3070
 pa vi ste lepi kao slika.
 MARGARETA: Ah, ne! to zasad još ne može biti.
 MEFISTOFEL: Nećete l' muža, ljubavnika bar
 uzmite! Božji najlepší je dar
 ovako ljupko čedo zagrliti.

MARGARETA: Običaj kod nas nije to.
 MEFISTOFEL: Običaj il' ne! Biva i tako što.
 MARTA: Pričajte!
 MEFISTOFEL: Pokraj samrtne sam mu stajao
 postelje, što je jedva bolja bila
 od smeća: sama slama polugnijala; 3080
 al' hrišćanski je umro, i užasno se kajao
 što na rabošu ima još mnogo dela zlih.
 „Ah“, viknu, „samog sebe bih ošamario
 što sam toliko zanat i ženu zanemario!
 More me uspomene i umreću od njih!
 Kad bi mi bar oprostila dok sam živ!“ –
 MARTA (plačući): Dobričina! Oprostila sam mu davno.
 MEFISTOFEL:
 „Al' – Bog to zna – od nje sam ja mnogo manje kriv.“
 MARTA: To laže! Šta! Pred smrt da laže! Baš ogavno!
 MEFISTOFEL: U ropcu on je bulaznio stravno, 3090
 ukol'ko ja to bar malo poznajem.
 „Zar mogu“, reče, „zjala da prodajem? –
 Ponajpre deca, a onda za njih hleba,
 hleba, i sve što uz to treba,
 a čak ni hudu krajiku nisam smeo
 da jedem mirno kako hoću.“
 MARTA: Ta zar je tako vernost i ljubav s uma smeo,
 i dirindženje i danju i noću!
 MEFISTOFEL: Ne, na to on je mislio svakodnevno.
 Rekô je: „Kad je s Malte lađa krenula 3100
 za ženu i za decu molio sam se revno;
 a tad i nama sreća se osme'nula,
 pa nam je lađa turski brod zarobila
 sa blagom velikog sultana;
 e, hrabrost tu je i nagradu dobila,
 te i ja stekoh imetka valjana
 kô tačno odmereni deo.“
 MARTA: Šta kažete? A gde se imetak ovaj deo?
 Da li ga nije negde zakopao?
 MEFISTOFEL: Odneo vetar! Ko bi to sad znao! 3110
 Njega se jedna lepa gospoj'ca prihvatila
 dok je kô stranac po Napulju šetuckao;

bogzna koliko verno oko njega se svila,
te je do blaženoga svoga kraja boluckao.
MARTA: Hulja! Da svoju decu opelješi!
Zar ni sva beda ni sav jad
ne sprečiše ga da više ne greši!
MEFISTOFELES: E, vi'te, zato je mrtav sad.
Kad bih na vašem mestu bio,
ja bih ga godinicu propisno ožalio 3120
za prilikom se osvrćuć nekom novom.
MARTA: Takvog kô što mi prvi beše, ah, blagi Bože!
teško da nađem još na svetu ovom.
Ludice slađe jedva biti može.
Odveć je voleo jedino
tumaranje po belom svetu,
i tuđe žene, strano vino,
i kartanje i kocku kletu.
MEFISTOFELES: No, no, pa to je moglo biti fino 3130
ako je i on, sa svoje strane,
proglédao kroz prste vaše mane.
Kunem se da bih i ja pod takvim pogodbama
izmenjao prstenje s vama!
MARTA: O, gospodin se šali!
MEFISTOFELES (*za sebe*): Vala,
dok je vremena, da otprašim!
Ta bi i vraga za reč zadržala. (*Greti.*)
A kako je sa srcem vašim?
MARGARETA: Šta hoćete tim reći?
MEFISTOFELES (*za sebe*): Da nevinog stvorenja!
(*Glasno.*) Pa, doviđenja, gospe!
MARGARETA: Do viđenja!
MARTA: Još samo dve-tri reči! Znate, bila bih rada 3140
da imam napismeno kako je, gde i kada
umro moj mili i gde počiva sada.
Oduvek volim red u svemu,
a htela bih da vidim i čitulju o njemu.
MEFISTOFELES: Pa, draga gospo, svuda za istinu priznaju
što dva svedoka kô izjavu daju;
jednog svog druga otmenog ću naći

pa ćemo skupa pred suca izaći.
Dovešću ga ovamo.
MARTA: Ah, molim, i što pre!
MEFISTOFELES: I mlada gospa biće tu, zar ne? 3150
Valjan je momak to! Naputovan je silno,
a gospodice ume da čestvuje umilno.
MARGARETA: Pred njim bih vrlo morala da se sramim.
MEFISTOFELES: Nipošto! Ni pred carem samim!
MARTA: U bašti mojoj, za kućom, biće zgoda
da se večeras pojave gospoda.

ULICA

FAUST. MEFISTOFELES.

FAUST: No, šta je? Da l' će stvar jednom da krene?
MEFISTOFELES: Ah, bravo! Sav gorite? Sve vas peče?
Brzo će Greta biti vaša. Još ovo veće 3160
videćete je kod susedke njene.
Ta žena, Marta, kao da se rodi
za to da pezi i da svodi!
FAUST: Odlično!
MEFISTOFELES: Al' i od nas tu se zahteva štošta.
FAUST: Jasno, usluga mora i da košta.
MEFISTOFELES: Da punovažno izjavimo samo
da padovansko groblje večiti počin pruža
kostima njenog pokojnoga muža.
FAUST: Baš mudro! Treba najpre da putujemo tamo!
MEFISTOFELES: Sancta simplicitas! Pa nije to po sredi; 3170
svedočite, a baš vas za znanje pita neko.
FAUST: Nemaš li štogod bolje, ništa nam plan ne vredi.
MEFISTOFELES: O, svetitelju! Tu sam vas i čekô!
Zar bi vam ovo bio slučaj prvi
da nešto svedočite lažno?
Zar niste Boga, svet i sve što svetom vrvi,
sve što čoveku trepti u glavi i u krvi,
definisali izvanredno snažno,
drskoga čela, smelo, zaneseno?

A kad biste valjano u sebe zagledali,
 morali biste priznati pošteno
 da ste o svemu tome taman toliko znali
 koliko i o smrti gospodin-Švertlajnovoj.

3180

FAUST: Sofista ti si, lažeš, sve iskrećeš.

MEFISTOFELES: Jest, da ne gledam malo dublje u stvari ovoj.
 Jer zar već sutra najčasnije nećeš
 Gretici jadnoj svu glavu zaneti,
 u ljubav cele duše joj se kleti?

FAUST: I to od srca!

MEFISTOFELES: Lepo i krasno! Tad ćeš reći
 kako ti verna ljubav večno gori,
 kako te samo jedan svemoćan nagon mori –
 hoće li i to tako od srca ti poteći?

3190

FAUST: Pusti to! Hoće! Kad tražim nazvanja
 za metež uzavrljih osećanja,
 kad ne nalazim ime plamsanju neizrečnom,
 pa kada svima čulima krstarim,
 loveći reči najviše, kroz svet,
 i ovu strast, od koje sav se žarim,
 beskrajnom zovem, večnom, večnom, –
 zar je to samo vraških laži splet?

MEFISTOFELES: Ipak sam ja u pravu!

FAUST: Ako to nešto вреди, 3200

čuj i utuvi i pluća mi poštedi:
 ko samo želi da pravo zadrži,
 a jezik mu je i duži i brži
 pa ume da lapara i da kiti,
 taj će u pravu uvek biti.
 Hajd, nisam više za brbljanje oran!
 U pravu si, pre svega jer ja moram.

BAŠTA

MARGARETA *držeci FAUSTA podruku*, MARTA i MEFISTOFELES *šetaju po bašti*.

MARGARETA: Svesna sam da vi moja štedite osećanja
 i spuštate se k meni, te moram da se stidim.

Putnici često po svojoj dobroti
 zadovolje se malim. Lepo vidim,
 čoveka vašeg iskustva i znanja
 ne može zabaviti moj razgovor siroti.

3210

FAUST: Jedan tvoj pogled samo, reč tvoja samo jedna
 više mi kaže nego sva mudrost ovog sveta.

(*Ljubi joj ruku.*)

MARGARETA: Ne trudite se! O, zar vam ne smeta
 da ljubite je? Tako je neugledna,
 sva hrapava, ogrubela i ružna!

Ah, za ime Boga,

kada se setim šta sve bejah dužna

3220

da radim! Moja majka izvanredno je stroga. (*Prolaze.*)

MARTA: Gospodin, znači, na putu je često?

MEFISTOFELES: Ah, posao i dužnost vazda nas nekud šalje!

S tugom iz mnogih polazimo mesta,
 al' šta to вреди kad moramo dalje!

MARTA: Čovek u mlade, vetropirske dane
 još može da tumara veselo na sve strane;
 al' kada stisnu starost i zlo doba,
 on je na niske spao grane

mora li sam teturati put groba.

3230

MEFISTOFELES: S užasom gledam na to izdaleka.

MARTA: Na vreme promislite o svemu što vas čeka. (*Prolaze.*)

MARGARETA: Daleko od očiju, daleko i od srca!

Istinu veli poslovica ta.

Da govorite učtivo, to znate;

al' prijatelje mnoge vi imate,

pametnije no što sam ja.

FAUST: O, draga, veruj, to što pameću krste ljudi
 često je samo kratkoumlje tašto.

MARGARETA: Kako to?

FAUST: Ah, ta zašto da jednostavnost, zašto
 da nevinost se nikad ne probudi

3240

da jasno spozna svoju svetu vrednost

i bude svesna sebe same!

Zašto da skrušenost i smernost,

ta najveća dva dara što ih štedra
priroda deli s ljubavlju iz nedra –

MARGARETA: Mislite samo dva-tri trena na me,
a ja ću preko dana uvek dovoljno moći
da mislim na vas.

FAUST: Često ste u samoći,
zar ne?

MARGARETA: Pa jesam; naše malo je domaćinstvo, 3250
al' ipak stalno mora o njemu da se stara.
Sluškinju ne držimo; i tako ja detinjstvo
i mladost svu u poslu protumarah;
kuvati moram, mesti, plesti, šiti
i celog dana na nogama biti;
a majka drži do najstrožeg reda
i sve zagleda!
Nije baš da nas nemaština kolje
te se toliko steže; naprotiv, ima dosta,
od mnogih ljudi bismo mogli živeti bolje; 3260
posle mog oca lep imetak osta,
kuća i mala bašta izvan grada.
Al' prilično je miran sad mojih dana tok;
moj brat kô vojnik služi rok,
a sestrice mi umre iznenada.
Sa njome mnogo videla sam jada;
al' ponovo bih rado podnela muku svu,
toliko mi je do tog deteta bilo stalo.

FAUST: Ako je na te ličila bar malo,
andeo pravi beše.

MARGARETA: Odgajila sam nju, 3270
i od sveg srca zavolela je mene.
Ona po smrti očevoj se rodi;
majku tad tako teška bolest zgodi
da nade sve već behu izgubljene,
i jedva najzad da se sporo poče
oporavljati. Nije moglo biti
ni pomena da doji to siroče,
pa ga se sama moradoh prihvatiti,
podizati ga na mleku i na vodi;

i tako posta moje, sasvim se sa mnom srodi. 3280
Na ruci mojoj, na mom krilu se praćakalo,
smešilo mi se, raslo i na nožice stalo.

FAUST: Zaceo čistu sreću iskusi si tako.

MARGARETA: Al' često, verujte mi, nije mi bilo lako.

Noću kraj moje postelje je njena
kolevka bila; čim se pomakne, istog trena
budila sam se i ja; sad je poj,
sad je u krevet stavi svoj,
sad, kada bi se zaplakala jako,
ustaj i nosaj je i njiši svejednako, 3290
a rano zorom uz korito stoj;
pa na pijacu trči, kuvaj, pometi stan,
i tako svaki bogovetni dan.
Ponekad to, gospodine, i dodija;
al' zato jelo prija, počinak zato prija.

(Prolaze.)

MARTA: Muka je to za jadne žene!

Mator se momak teško preobradi.

MEFISTOFEL: Jedino neko poput vas bi mene
mogao s puta pogrešnog da vrati.

MARTA: Recite pravo dal' ste već našli što, 3300
da li vam srce zaplenio ko?

MEFISTOFEL: Stara je reč: od doma i ognjišta
od verne žene nema bolje ništa.

MARTA: Mislim, pa zar vas nikad želje ne obuzeše?

MEFISTOFEL:

Svud su me, gde god dođoh, učtivo dočekali.

MARTA: Htedoh da kažem: nikad zar ozbiljno ne beše?

MEFISTOFEL: Nikad ne valja da se čovek sa ženom šali.

MARTA: Ah, vi me ne shvatate!

MEFISTOFEL: To mi je strašno žao!

Al' da ste dobra srca – tol'ko sam razabrao!

(Prolaze.)

FAUST: I samo što u baštu kroćih 3310
poznala si me, anđelska sliko divna?

MARGARETA: Zar ne videste? Oborila sam oči.

FAUST: I opraštaš mi drskost? Nisi kivna
što sam onomad, kada sam te sreo
na povratku iz crkve, bio onako smeo?

MARGARETA: Pometena sam bila mnogo,
prvi put mi se desilo to;
nikada niko nije mogô
o meni reći ružno što.
Ah, mislila sam, da ne vide on
što neprilično u držanju tvom?
Kô da mu samo za tren beše stalo
da s ovom curom proveseli se malo.
Al' priznajem: ni sama ne znam šta to
prostruja mnome k vama, šta me to zaobruča;
tek, zbilja, beh na sebe veoma ljuta zato
što na vas nisam mogla biti ljuća.

FAUST: Premila!

MARGARETA: Samo časak!

(Uzбере belu radu i kida latice, jednu za drugom.)

FAUST: A šta će od tog biti?
Želiš li možda venac sviti?

MARGARETA: Ne, to je samo igra.

FAUST: Kakva?

MARGARETA: Idite molim?
Ismejaćete me samo.

(Otkida latice i šapuće.)

FAUST: Šta šapćeš?

MARGARETA *(poluglasno)*: On me voli –
ne voli.

FAUST: Preljupko lice nebesko!

MARGARETA *(nastavlja)*: Voli –
ne voli – voli – ne voli –

(Istrgaviši poslednju laticu, ozarena radošću.)

Voli me!

FAUST: Jeste, dete moje!
Glas ovog cveta neka ti bude

božansko proročanstvo. Voli te!
Shvataš li šta to znači? Voli te!

(Hvata je za obe ruke.)

MARGARETA: Sva se stresam!

FAUST: O, ne cepti! Neka ti ovaj pogled,
neka ti ovaj stisak ruke kaže
što se ne može izreći:
Sav se predati i osetiti
milinu koja mora biti večna!
Večna! – Njen kraj bi značio očajanje.
Ne, nema kraja! Nema kraja!

MARGARETA *(stiska mu ruke, otrgne se i otrči. On za trenutak stoji za-
mišljen, pa pođe za njom.)*

MARTA *(dolazeći)*: Spušta se noć.

MEFISTOFELES: Jest, valja da se kreće.

MARTA: Zamolila bih vas da ostanete još,
al' svet je ovde vrlo loš.
Baš kô da niko živi neće
da sopstvenog se posla lati, –
sve vam to vreba, svaki susedov korak prati.
Ma šta da čovek čini, ma šta da pokušava,
svet odmah počne da ga olajava.
A naših dvoje mladih?

MEFISTOFELES: Niz stazu je uteklo
kao dva leptirića u obesnome letu.

MARTA: On joj je sklon, po svemu bi se reklo.

MEFISTOFELES: I ona njemu. Tako je to na svetu.

BAŠTENSKA KUĆICA

MARGARETA ulazi trčeći, skriva se iza vrata, i sa prstom na ustima viri kroz
pukotinu.

MARGARETA: Evo ga!

FAUST *(dolazi)*: Ovde si se skrila!

Ah, što si vešto zametnula trag!
Al' sad si moja, vragolanko mila! *(Ljubi je.)*

MARGARETA (*grleći ga i uzvraćajući poljubac*):
Mili moj! Od sveg srca si mi drag!

(MEFISTOFELUS *kuca na vrata*.)

FAUST (*ljutito lupajući nogom o tle*):

Ko je?

MEFISTOFELUS: Prijatelj!

FAUST: Zver!

MEFISTOFELUS: Rastanka dođe čas.

MARTA (*dolazi*): Kasno je, gospodaru.

FAUST: Zar da ne ispratim vas?

MARGARETA: Majka bi – Zdravo pošli!

FAUST: Zbilja se ići mora?

Ostajte zdravo!

MARTA: Zbogom!

MARGARETA: Do viđenja – do skora!

(FAUST i MEFISTOFELUS *odlaze*.)

Šta sve ovakav čovek, blagi Bože,
ume da misli, šta sve zna i može!
Pred njim se samo od stida rumenim,
na sve što kaže odgovaram sa: da.
Prava sam mala neznalica ja
i ne shvatam šta nalazi u meni. (*Ode*.)

3370

ŠUMA I PEĆINA

FAUST (*sam*): Uzvišen duše, dao si mi, dao
sve za šta moljah. Nisi mi uzalud
obratio iz plamena svoj lik.
Za kraljevstvo si meni predivnu
prirodu dao, a s njom i snagu da je
osećam i da u njoj uživam.
Dozvoljavaš mi ne samo da nju
posetim prepun hladnog divljenja
nego i da u ambis njenih grudi

3380

zagledam kô u dušu prijatelja.
Niz živih bića provodiš kraj mene
i učiš me da braću svoju poznam
u tihom žbunu, u vazduhu i vodi.
I kada cela šuma od oluje
hućne zaškripi, kad džinovska smrča
rušeć se sobom povlači i mrv
okolno granje, debela susedna,
te sav breg muklom jekne grmljavom
od njenog pada, – ti me bezbednoj
pečini vodiš tad, pokazuješ
mom oku mene samog, pa se mojih
sopstvenih grudi tajna i duboka
čudesu širom razotkrivaju.
A kada čisti mesec odskoči
isceliteljski preda mnom, uzlebde
sa latica i žbunja vlažnoga
prošlosti srebrn-likovi i blāže
oporu radost mog razmišljanja.

3390

Ah, za čoveka savršenstva nema,
osećam sad. Uz milinu ovu,
koja me bogovima uznosi,
dao si meni saputnika, kojeg
sada se već ne mogu lišiti,
ma kol'ko da me bestidno i hladno
preda mnom samim on unižava
i ni u šta, tek pukim daškom reči,
preobraća sve tvoje darove.
Revno u duši mojoj divlji oganj
za onim divnim likom podstiče.
I tako ja od požude teturam
k uživanju, a sred uživanja
ponovo čeznem sav za požudom.

3400

MEFISTOFELUS (*ulazi*): Zar se ne zasitiste tim životom?
Kako vas on na duži rok veseli?
Lepo, okuša čovek jedanput, ali potom
neka se hitro k nečem novom seli!

3410

FAUST: Gledaj ti svoja posla, to bi ti bilo bolje!
Zar mi povazdan moraš dosađivati?

MEFISTOFELES:

De, de! Na miru ću te pustiti drage volje;
to mi ti ne smeš ozbiljno prebacivati.
Sa tobom, brajko, kiselim osornjakom,
večnim zakeralom, ludakom,
izgubio bih zbilja malo.
Celoga dana imam grdna posla!
Do čega, pak, gospodinu je stalo,
šta, opet, ne voli nimalo,
to mu ne možeš nikad pročitati sa nosa.

FAUST: E, sad si pravi ton pogodio!

Dosađuj mi pa još zahvalnost traži!

MEFISTOFELES: Kako bi, bedni zemljin sine, kaži,
bez mene život svoj provodio?
Od lupetanja mašte zapletene
zadugo sam te oslobodio;
sem toga, da ti nije bilo mene
već ne bi više svetom hodio.
Što tu da čučiš sred špilja i kamenja
kô buljina po belom danu?
Iz mahovine vlažne i kapuckavog stenja
da srkuješ, kô žaba, hranu?
Baš krasno, slatko traćenje života!
Još se po tvojoj duši doktor mota.

FAUST: Shvataš li kakve sile nove
pruža mi život sred pustoši ove?
Čak, kad bi to naslutiti i znao,
ti si, kô đavo, već dovoljno zao
da bi mi takvu sreću dao.

MEFISTOFELES: Da, nadzemaljsko uživanje, zacelo!
Po noći i po rosi ležati u planini,
grliti strasno zemlju i nebo celo,
smatrati, nadut, da bog si na visini,
kroz srž se zemlje slutljivo prorivati,
grudima obgrljivati svih šest dana sazdanja,
s ponosnom snagom ne znam šta sve uživati,

s ljubavnim miljem u sve se začas prelivati,
pa tad sav napon uzvišenog saznanja –
(*praveći gest*) ne smem da kažem kako – rasprskivati!

FAUST: Sram nek te bude!

MEFISTOFELES:

A, to vam nije milo

Imate pravo reći uljudno: sram te bilo!

Pred čednim uhom ne sme da pomene ni glasak
ono bez čeg ne mogu čedna srca ni časak.

Ukratko, ja ti ne branim: obmanjuj
sebe pokatkad, lažu se pothranjuj;
al' dugo tako izdržati nećeš.

Začas od hajke klonuće tvoj dah

i vrlo brzo sam sebe satrećeš

kada te škole ludilo i strah.

Dosta s tim! Tvoja draga sedi u svojoj kleti,
a sve joj skućeno i tmurno i čemerno.

Ne izbijaš joj iz pameti,

voli te zbilja prekomerno.

Sve je tvoj ljubavni bes isprva preplavio,

kô kad se topi sneg, pa potok zapenuši;

ti si ga njoj u srce slio,

i opet potok tvoj presuši.

Bolje bi bilo, silni velmožniče,

umesto što po gori presto gradiš,

da to šiparče, to jadniče

za ljubav njegovu nagradiš.

Njoj vreme strašno sporo teče

s prozora gleda gde oblaka čete

nad starim gradskim zidom lete.

„Što li ptičica nisam!“ tako joj pesma teče

po ceo dan, sve do u kasno veče.

Katkad je vedra, najčešće gleda žalno,

katkad od plača sva je bleđa,

pa opet smireno izgleda,

a zaljubljena je stalno.

FAUST: Zmijo! Zmijo!

MEFISTOFELES (za sebe): Kladim se, sad si mi dolijô!

FAUST: Zlikovče, smesta se udalji!

Ne pominji toj lepoj ženi ime!

Požudom prema njenom premilom telu ne pali
moja već poluluda čula, ne smućuj me njime!

MEFISTOFEL: Pa ne znam šta bi hteo? Njoj se čini
da si ti pobegô od nje,
a upola i jesi zbilja.

FAUST: Ne,

njoj sam ja blizak i kad sam u daljini,
zaboraviti nikad je ne mogu,
izgubiti ne mogu; zavidim čak i Bogu
kada se setim da možda ovog trena
njezine usne dotiču mu telo.

3500

MEFISTOFEL: Odlično, prijatelju! Zbog dva njena
blizanca ona, zbog laneta dva
što im je paša ljiljan-polje belo,
zavidan često bejah ja.

FAUST: Svodniče, beži!

MEFISTOFEL: Grdite, baš krasno!

Ja na to moram da se smejem glasno.
Bog, koji momka i devojkę sazda,
uoči smesta da za njega sada
plemenitijeg posla nema
no što je taj da njima vazda
pogodnu priliku priprema.
Ta hajte, nuto silnog jada!
Očekuje vas draganina soba,
ne, valjda, smrt i tama groba!

3510

FAUST: Šta mi nebeska radost u njenom naručju znači?

Daj da se uz nju ogrejem i ozračim!
Zar većito ne osećam njen jad?
Zar nisam ja begunac i bezdomnik,
nećovek što je ne znajući šta je naumio
od stene k steni kao vodopad
u besnom nespokojstvu šumio,
jedino žudan ponora ogromnih?
A tu postrance ona, sa detinjskom
dušom, sa duhom još nerascvetanim,

3520

u kolibici na pristranku planinskom,
i sav njen rad, svi njeni dani
u tome malom svetu bili su sadržani.

3530

A ja, stvorenje bogomrsko,
nisam na tome samo stao
što sam sve stenje počupao
i u prašinu ga smrskô!

Nju samu, mir njen razorio sam ja, –
tebi je, pakle, trebala žrtva ta!

Đavole, ti pomozı da vreme straha skratim!
Što mora biti, nek se odmah sluči!

Nek se sudbina njena na mene sunovrati
i ona sa mnom u ambis nek se sruči!

3540

MEFISTOFEL: O, kakav opet žar i ključanje i vrenje!

Budalo, idi i utehu joj daj!

Kad takva čupa ne vidi rešenje,

pomisli odmah da je svemu kraj.

Nek žive oni što se hrabro drže!

Pa ti si se već lepo počeo ođavoljavati.

Na svetu ništa bljutavije ni mrže
nego kad đavo počne očajavati.

GRETIČINA SOBA

GRETICA za motovilom, sama.

GRETICA: Bolna sam srca,
bez mira i sna,
nikad ih više
ne stekoh ja.

3550

Kad nije on sa mnom,
u grobu sam tamnom,
ceo mi svet
gorči kô jed.

Bednu mi glavu
smutio jad,

u srću se duša
rasprsla sad.

3560

Bolna sam srca,
bez mira i sna,
nikad ih više
ne stekoh ja.

Sve njega gledam,
sve njega snim,
iz kuće samo
idem za njim.

Uzvišen korak
plemenit stas,
taj osmeh, ta sila
u oku, taj glas,

3570

pa njegovih reči
čaroban dah,
i stisak ruke,
i poljubac, ah!

Bolna sam srca
bez mira i sna,
nikad ih više
ne stekoh ja.

3580

Za njim mi grudi
sažiže žar;
ah, da ga malo
zadržim bar,

pa da ga ljubim
u naručju svom,
da sva iščilim
u poljupcu tom!

MARTINA BAŠTA

MARGARETA. FAUST.

MARGARETA: Obećaj, Henriče!

FAUST: Sve što budem mogô!

MARGARETA: Kako sa tvojim verovanjem stoji?

3590

Ti si u srcu predobar, al' se bojim
da ne mariš za religiju mnogo.

FAUST: Nemoj to, dete, pominjati!

Osećaš, valjda, da sam tebi sklon;
za one koje volim rado ću život dati,
a nikome ne želim otimati
veru i crkvu koju štuje on.

MARGARETA: To nije kako valja, čovek to
i verovati mora.

FAUST: Mora?

MARGARETA: O,

da su mi reči bar malo uticajne!

3600

Pa ti ni svete ne poštuješ tajne.

FAUST: Poštujem.

MARGARETA: Al' bez žara. Niti na ispovesti
niti na službi božjoj čovek te neće sresti.
Veruješ li u Boga?

FAUST: Draga, ko reći sme:

Ja verujem u Boga?

Upitaj sveštenike, pitaj mudraca koga:
svi odgovori njini kô da ismevaju toga
što pita.

MARGARETA: Dakle, ne veruješ, ne?

FAUST: O, milolika moja, nemoj te

reči pogrešno shvatiti!

3610

Ko će se toga latiti

da ga nazove? Ko će mu ime odrediti?

I ko sme ispovediti:

Ja verujem u njega?

Ko će se osećanjem zaluditi

pa se usuditi

da kaže: Ja u njega ne verujem?
 Zar Sveobujmitelj
 zar Sveodržatelj
 ne obuhvata i ne održava
 tebe i mene i sebe sama?
 Zar se nebeski svod ne diže gore?
 Nije li, ovde dole, Zemlja čvrsta?
 I zar se ne dižu večite zvezde
 milosno motreći nas?
 Zar te ja ne gledam, oči u oči,
 i zar ti sve ne navire
 u glavu i u srce
 talasajući se večnom tajnom
 nevidljivo vidljivo kraj tebe?
 Ispuni srce tim, nek se prelija,
 pa kad te celu prožme sreća živa,
 nazovi ovo kako hoćeš,
 zovi to: sreća! Srce! Ljubav! Bog!
 Ja nemam za to imena!
 Osećanje je sve;
 ime je šum i dim
 što omagluje nebesko žarenje čisto.

MARGARETA: Lepo i krasno ovo sve je;
 i župnik kaže skoro isto,
 iako ne baš rečima tim.

FAUST: Sva srca koja sunce greje
 govore ovo podjednako,
 na svom jeziku svako;
 pa što i ja na svom
 govorio to isto ne bih?

MARGARETA: Kada te slušam, još zvuči kako-tako,
 al' još je mnogo lošega u tom;
 nedostaje hrišćanstva tebi.

FAUST: Premilo dete!

MARGARETA: Odavno već mi je žao
 što si onakvo društvo odabrao.

FAUST: Kako to?

3620

3630

3640

3650

MARGARETA: Meni se u dnu duše gadi
 od onoga čoveka što te prati;
 otkako pamtim, meni nije niko
 srce ozledio toliko
 kao taj čovek neprijatni.

FAUST: Ne boj se njega, anđele moj zlatni!

MARGARETA: Kad je on tu, uzavri krv mi sva.
 Inače lepo mislim o svakome čoveku;
 ali, koliko čeznem da tebe gledam ja,
 toliko pred njim osećam grozu neku
 i smatram ga za hulju, za varalicu zlog!
 Ako ga krivo bedim, nek oprosti mi Bog!

FAUST: Mora i takvih čudaka da ima.

MARGARETA: Možda; al' ne bih izdržala s njima.
 Samo što preko praga kroči,
 podrugljivo rogači oči,
 a uz to i gnev iz njih seva;
 odmah se vidi da saučesća nema;
 na čelu njemu napisano stoji
 da nikoga i ništa ne voli što postoji.
 U tvom naručju kakva je divota,
 sloboda, predana toplota,
 a pred njim dušu nešto stegne mi iznenada.

FAUST: Anđele prepun slutnje!

MARGARETA: To me svlada
 toliko da mi se čak čini,
 čim se on nađe negde u blizini,
 da sam prestala da te volim!
 Sem toga, kad je tu, ne mogu da se molim,
 i to mi srce razjeda i tre;
 i ti to osećaš, zar ne?

FAUST: Ne podnosiš ga, jednom rečju!

MARGARETA: Moram sad poći.

FAUST: O, zar nikad neću
 provesti miran tren uz grudi tvoje,
 da nam se duše, da nam se srca spoje?
 MARGARETA: Ah, bar da spavam sama!
 Rado bih, kada padne tama,
 odšipila ti vrata, da udeš u naš dom;

3660

3670

3680

al' moja majka spava lakim snom,
pa da zateče počem nas,
ja bih umrla, mislim, onaj čas.

FAUST: Anđele, za to ima leka!

Samo tri kapi iz bočice ove,
ako ih pred noć uspeš u njenu čašu mleka,
uljuškaće je u duboke snove.

MARGARETA: Za tebe, mili, učinila sve bih!

Al' nadam se da ovo neće škoditi njoj!

FAUST: Zar bih inače smeo da to predložim tebi?

MARGARETA: Pogledaš li me samo, dobri moj,
nešto me goni, ne umem reći šta,
da ti po volji činim, sva presrećna zbog toga.
Toliko već učinih za te ja
da skoro ničeg više i nema što bih mogla.

(Ode.)

(Pojavljuje se MEFISTOFEL.)

MEFISTOFEL: Ode l' majmunče?

FAUST: Opet si špijunirao?

MEFISTOFEL: Razgovor ceo slatko sam razabirao:

ispit je gos'in doktor polagao iz vere;
i to će njemu, nadam se, i prijati.

Cure su prosto crkle žudeći preko mere
da za svakoga znaju

da l' je pobožno skrušen po starom običaju;
jer misle: ko *tu* mora rep povijati,
povijaće ga i pred nama na kraju.

FAUST: Zar možeš ti, čudovišniče, shvatiti

kako li ovo verno biće divno,
prepuno vere, koja njoj jedino
blaženstvo pruža, svetački mora patiti
kad pomisli da najdraži je njen
izgubljen, da je pakla plen?

MEFISTOFEL: Natčulno-čulno zacopani brate,
na svoj prst tebe devojčurak mota.

FAUST: Nakazo-rugalice od dubreta i vatre!

3690

3700

3710

3720

MEFISTOFEL: A lica čita da je to divota!

Šta joj to dušu potresa i muti
u društvu mom, ne ume reći pravo,
ali pod ovom mojom maskom sluti
smisao skriven, tajnu neku sriče;
oseća da sam genije, dabome,
a možda čak i sami đavo.

No, a večeras – ?

FAUST: Šta te se to tiče?

MEFISTOFEL: Pa i ja uživam u tome!

3730

KRAJ ČESME

GRETICA i LIZA, sa krčazima.

LIZA: O Varvari ti nisi zar
čula ni reči?

GRETICA: Ne. Ja retko viđam svet.

LIZA: Čuh danas od Sibile – nesumnjiva je stvar!

Izgubila je najzad cvet
i đavo ju je uzeo pod svoje.

Tako je to kad dižeš nos do neba!

GRETICA: Kako to?

LIZA: Mani, bazdi! A tako joj i treba:
kad jede i kad pije, ona sad hrani dvoje.

GRETICA: Ah!

LIZA: Što je snađe, to je i zaslužila.

Otkad se već sa momkom onim družila!

Vazda su nekud zajedno hodali,
u sela i na igranke se vodali!

Smatrala sebe bogzna kol'ko finom,
a on je častio kolačima i vinom;

uobrazila da je silna lepota,
a nimalo obzira nije imala

niti je znala šta je sramota

no je sve poklone njegove primala.

3740

To ti se štipkalo i cmakalo u slast;
i sad, dabome, ode čast!

GRETICA: Jadnica!

LIZA: Još i žališ tu loću!
Dok smo mi druge prele kraj banka
i majke nas nisu puštale noću,
ona je bila uz svog macanka;
na klupici i u mračnom tremu
vreme im letelo u trenu.
E, sada neka spusti to malo svoga nosa
i pokoru nek primi u košulji i bosa!

GRETICA: On će je sigurno uzeti za ženu.

LIZA: Baš bi lud bio! Za momka okretnoga
ima i drugde oduške; sem toga,
već je i klisnuo.

GRETICA: Pa to je ružno!

LIZA: Upeca li ga, provešće se tužno.
Momci će njezin venac rastrgnuti,
a mi ćemo joj slamu pred vratnice posuti. (Ode.)

GRETICA (polazeći kući): Kako sam samo jezik drešila
pre, kad bi neka devojka zgrešila!
Kako za porugu tuđem grehu
sve reči mi nedovoljne behu!
Kako sam crn greh ocrnjivala
i u crnjenju preterivala,
i krstila se i važno pućila,
a sad se i sama grehu izručila!
Al' – sve što na to me prinudilo,
ah, Bože, bilo je dobro i milo!

GRADSKI BEDEM

*U ndubljenju u zidu kip Bogorodice predstavljene kao Mater dolorosa;
pred kipom vaze sa cvećem.*

GRETICA (stavljajući sveže cveće u vaze):
Božanska mati,

ti koja iskusi kako se pati,
s milošću gledaj put jada mog!

Ti, srca prostreljena,
slomljena, ucveljena,
gledaš raspetog sina svog.

Jaučeš zbog svog sina
i gledaš put visina
da te očinski usliši Bog.

Ko sluti
bol što me smuti,
od koga krv mi ljuto vri?
Šta moje srce sneveseli,
i zašto drhti, i šta želi,
to samo ti znaš, samo ti!

U jutro i u več
duša me peče, peče,
grudi mi para mač!
Srce se moje slama!
Ah, tek što ostanem sama
briznem u plač, u plač.

Saksije na svom prozoru
orosih suzama, ah,
kada ti ovo cveće
u rano jutro brah.

Kad mi u osvit dana
u sobu sunce sja,
čemerom obrvana
na postelji sedim ja.

Pomozi! Sramoti i smrti me ne daj!
Božanska mati,

ti koja iskusi kako se pati,
milostivo na bedu moju gledaj!

NOĆ. ULICA PRED GRETIČINIM VRATIMA

VALENTIN (*vojnik, Gretičin brat*):

Kada sam pre sa društvom pio,
mnogi hvalisavac tu je bio, 3810
i gomila veselih momaka
bučno je slavila cvet devojaka
zalivajući vinom tu hvalu –
a ja sam, s laktom na astalu,
u bezbednome sedeći miru
slušao razmetanja na piru;
pogladio bih s osmehom bradu,
uzeo punu čašu vina
i rekô: Svi za svoje znadu!
No da l' u carstvu jedna jedina 3820
naliči mojoj sestrici Greti,
može li joj vode prineti!
Tad bi se zveket čaša zaorio,
mnogi bi viknuli: Pravo je zborio,
ona je dika celog svog roda!
A hvališe kô da bi polila voda.
A sad! – da čovek čupa kose,
da prosto izađe iz kože! –
peckajući zlobno i vrteći nosom
svaka me hulja vredati može! 3830
Kao loš dužnik moram da stojim,
na svaku reč slučajnu da se znojim!
Pa makar prebio svu tu bagažu,
opet im ne smem reći da lažu.

Ko se to amo šunja i krade?
Biće ih dvojica, tako mi brade!
Ako je on to, ja ću ga ščepati
za gušu, smesta mora krepiti!

(FAUST. MEFISTOFELES.)

FAUST: Kako kroz prozor sakristije one
plaminja večnog kandioca sjaj, 2840
pa trnući po rubovima tone
u mrak što guta svaki njegov kraj!
Ovakva tmina mojom dušom vlada.
MEFISTOFELES: A ja sam pohotan kô neka mačka mlada
što uz požarne lestvice se šunja
i mota oko zidova i žbunja.
Zaista orno priliku motruckam
da se projarcam malo i malo prokraduckam.
To mi već celo telo podrhtava
od divne Valpurgine noći 3850
što preksutra će opet doći;
tu barem svako zna zašto ne spava.
FAUST: A da l' će dotle blago izroniti
što onde videh ga gde sja?
MEFISTOFELES: Uskoro ću ti sreću pokloniti
da ono čupče izvučeš iz tla.
Onomad tamo virnuh iz čista mira,
puno je prekrasnih talira.
FAUST: A nakit? Malen prsten bar
da njim ukrasim svoju dragu vernu? 3860
FAUST: Jest, videh onde neku stvar,
na nisku naliči bisernu.
FAUST: E, tako valja! Uvek mi je krivo
kad odem k njoj, a nisam je darivô.
MEFISTOFELES: Ne treba zato da vas boli glava
što uživete u nečem zabadava.
A sad, dok nebo zvezdama se zlati,
počujte jedno pravo remek-delo:
moralna pesma ta će, tvrdim smelo,
još jače glavu da joj obrlati. 3870

(*Peva uz gitaru.*)

Šta li to radi Kata
kraj draganovih vrata

u sami osvit ran?
Kô devica sad kreće
al' kô devica neće,
bogme, izići van!

U pamet, jadne lude!
Kada se ono zbude,
uzalud već je sve.
Tim lopužama, znajte,
samo sa burmom dajte
što traže, a ne pre.

3880

VALENTIN (*prilazi*): Kog mamiš ovde? Grom i pakô!
Sevaj, prokleti opsenaru!
Do vruga najpre tu gitaru!
Za njom pevača isto tako!

MEFISTOFELES: Ode gitara! Nema od nje ništa.

VALENTIN: A sada da vam rascopam čelišta!

MEFISTOFELES (*Faustu*): Doktore, sad ne uzmiči! Hodi!

Drži se mene, da ruku ti vodim.
Napolje s mačem! Čvrsto bodi!
Ja ću odbijati udarce sve!

3890

VALENTIN: De, odbij ovaj!

MEFISTOFELES: Što da ne?

VALENTIN: I ovaj!

MEFISTOFELES: Svakako! Odgovori!

VALENTIN: Ovo je kô da se đavo bori!

Šta je to? Već mi je ruka sva kruta.

MEFISTOFELES (*Faustu*): Sad!

VALENTIN (*pada*): Jao!

MEFISTOFELES: Sklonismo cipova s puta!

A sada čistac! Sad kidajmo:
evo već nastaje vika luda.
S policijom se snalazim sjajno,
al' teško s pretnjom božjeg suda.

3900

MARTA (*na prozoru*): U pomoć!

GRETICA (*na prozoru*): Sveću!

MARTA (*kao gore*): Tuku se, psuju
i mačevima zamahuju.

NAROD: Eno, već jedan mrtav pao!

MARTA (*izlazeći*): Gde su one ubice sad?

GRETICA (*izlazeći*): Ko leži ovde?

NAROD: Tvoj brat.

GRETICA: Jao!

O Svemogućići! kakav jad!

VALENTIN: Umirem! Kratka reč, al' pre

no se i kaže, čovek mre.

Žene, što lelečete vi?

Hođite, počujte me svi!

3910

(*Svi staju oko njega.*)

Gretice, vidiš, mlada ti si,
pa ni pametna mnogo nisi,
zabrljala si dosta.

U poverenju ću ti reći:
sad stazom bluda dalje kreći,
kad jednom već drolja posta.

GRETICA: O, brate! Bože! Zašto sve to!

VALENTIN: Ne prljaj božje ime sveto!

Na žalost, zbi se što se zbi,
a biće kako mora biti.

S jednim započe krišom ti,
za njim će drugi pohrliti,
a kad s njih deset legneš tako,
imaće te u gradu svako.

3920

Kad se sramota rodi, počnu
brižno od sveta da je kriju,
navlače joj koprenu noćnu
preko glave i ušiju;
štaviše, želi je zatrti svak.
Al' kad poraste i ojača,
gologlava i danju korača,
mada je tad i grđa čak.

3930

Što joj ružnije lice biva,
to se manje od svetlosti skriva.

Zaista vidim, idu dani
kad će se građani valjani
od tebe sklanjati, javne žene,
kô od lešine okružene.
Klonuće ti srce u grudima
kad staneš oči u oči s ljudima!
Nećeš nositi nakit od zlata
ni nabranu čipku oko vrata!
Na igranci nećeš svilom šušati,
u crkvi te neće pred oltar puštati!
U mračan kut ćeš prognana biti,
međ bogalje se i prosjake skriti,
pa ako ti posle i oprosti Bog,
prokleta bićeš za veka svog!

MARTA: Bolje od Boga milost prosite!
Huljenjem njemu ne prkosite!

VALENTIN: Ah, motko suva, pezo drska,
da mi je da ti kosti smrskam!
Tad bi me, nadam se, Gospod razrešio
svega što sam ikada zgrešio.

GRETICA: Brate! Kakva paklena muka!

VALENTIN: Kažem ti, ne plači niti kukaj!
Najgore si mi srce posekla
time što si se časti odrekla.
Sad krećem, svladan smrtnim snom,
kô čestit vojnik Bogu svom. (*Umire.*)

KATEDRALA

Služba božja, orgulje i pojanje.
GRETICA među gomilom naroda. ZAO DUH iza Gretice.

ZAO DUH: Koliko si se osećala drukčije,
Gretice, dok si ovde još nevina

oltaru prilazila,
dok si iz knjižice pohabane
molitve tepala,
srca upola obuzetog
igrama dečjim, upola Bogom!
Gretice!
Gde ti je glava?
U tvome srcu
kojeg li zločina?
Moliš li se za dušu svoje majke,
koja se tvojom krivicom u snu prenela
do dugog, dugog mučenja?
Čija je krv na tvome pragu?
– A pod srcem tvojim
zar se već ne budi i ne bubri
nov život, strašći tebe i sebe
prisustvom punim strepnje?

GRETICA: Jao! Jao!
kad bih se mogla otresti misli
što su me skolile
sa svih strana!

HOR: Dies irae, dies illa
solvat saeculum in favilla. (*Orgulje.*)

ZAO DUH: Jarost te obujima!
Truba se razleže!
Grobovi podrhtavaju!
I tvoje srce,
iz mira praha i pepela
vaskrslo
u muke ognjene,
budi se i drhti!

GRETICA: Što nisam daleko oдавde!
Kao da mi orgulja zvuk
preseca dah,
i pesma mi kida
najdublji kutak srca.

HOR: Judex ergo cum sedebit,
quidquid latet adparebit,
nil inultum remanebit.

GRETICA: Ugušiću se!

Stubovi me

sputavaju!

Svod me

pritiska! – Vazduha!

ZAO DUH: Skrij se! Greh i sramota

ne ostaju skriveni.

Vazduha? Svetlosti?

Teško tebi!

HOR: Quid sum miser tunc dicturus?

Quem patronum rogaturus?

Cum vix justus sit securus?

ZAO DUH: Preobraženici odvrćaju

lice od tebe.

Čista se bića groze

da ruku ti pruže!

Jao tebi!

HOR: Quid sum miser tunc dicturus?

GRETICA: Susetko! Boćicu! – (*Obeznani se.*)

4010

4020

VALPURGINA NOĆ

U planini Harc. Predeo između Širkea i Elenda.

FAUST. MEFISTOFELIS.

MEFISTOFELIS: Ne želiš metlu zar? A ja bih bio

srećan da jarac ponese me jak.

Taj mi je dugi put već dojadio.

FAUST: Dokle sam god na nogama još čio

dovoljan mi je ovaj čvornovak.

Čemu da skратиš put preko planina? –

Bluditi lavirintima bogaza,

zatim se peti do onih visina

s kojih se ruši slap srebrnog mlaza,

to je tek slast i čar ovakvih staza!

Žilama breza dah proleća lepi

4030

već struji, već i smrča njega zna;

pa zar i naša tela on ne krepí?

MEFISTOFELIS: To ti baš ništa ne osećam ja!

Kroz moje telo zima gmiže,

hteo bih sneg i mraz na svome putu.

Gle što se tužno krnjav mesec diže

i lije poznu svetlost rujno-žutu

i obasjava loše, te noga neprestance

ili o drvo udara il' kamen!

Dozvoli, neki lutajući plamen

pozvaću! Eno jednoga postrance,

veselo gori. Hej, prijaško, stoj!

De, budi dobar, primakni se nama!

Što da uzalud plamsaš kao slama?

Prisvetli nam uz breg po stazi toj!

SVETLOST LUTALICA: Iz poštovanja uspeću, bar se nadam,

da svoju laku prirodu savladam;

inače uvek let ševrda naš.

4040

4050

MEFISTOFELIS: Ta nemoj! To podražavate baš

ono što ljudi čine mahom!

Hajd, kreći pravo, naređuje ti đavo!

Ili ću jednim ugasiti dahom

to tvoje biće treperavo!

SVETLOST LUTALICA: Vidim ja da ste vi gazda u kući

i slušaću vas ne ropćući.

Al' pazite! Planinski svaki kut

danas je pun čarolija razne vrste,

i želite li plamen lutajući

da vam pokazuje kroz ljudi metež put,

morate malo gledati kroz prste.

4060

FAUST, MEFISTOFELIS i SVETLOST LUTALICA

pevaju naizmenično:

U snoliko-volšebnički

predeo nas put naš vrže.

Svetlaj obraz predvodnički,

te da minemo što brže
kroz prostranstva ova pusta!

Pogle kako šuma gusta
kraj nas leti, grane trče,
krš se klanja, sve se menja,
a dugačle njuške stenja
hrču, cvile, sve se grče!

Preko trave i kamenja
potočići sa svih strana!
Je l' to žubor? Pisma grana?
Da l' ljubavni žal se roni,
ječe rajski časi oni?
Naša nada, ljubav prava!
I u susret odjek zvoni
kô predanja davnih dana.

Hu-hu! Sve su bliže zvuci, –
to su vivci, kreje, ćuci;
pa zar niko još ne spava?
Šta se šunja kroz sred žbunja?
Daždevnjaci-šarenjaci!
A korenje kao zmije
plazi peskom, liticama,
preteć groznim viticama
da nam telo obavije;
iz čvorova živa lužja
hobotničke pipke pruža
ka putniku. I bezbrojni
miševi se raznobojni
iz močvara i čečvara
i pustara jatom jate!
Roj varnica tminu para –
svici to oko nas lete
i zbijene njine čete
zbunjuju nas dok nas prate.

4070

4080

4090

Ali sad mi reci: da li
još idemo il' smo stali?
Kô da ukrug sve se kreće,
brda, stenje i drveće
što krevetje strašna lica,
dok svetlosti luralica
sve nas gušči roj obleće.

MEFISTOFEL: Čvrsto se mog skuta drži!
Tu je jedan vrh prastari, –
gledaj, sve se jarom prži,
Mamon se u steni žari.

FAUST: Osvitna mutna svetlost tinja,
neobično niz dolje sja!
Pa stiže čak da zaplaminja
kroz grotlo ambisa do dna.
Tu pramen đima, tu sva sila,
tu sija žar kroz maglen mrak,
pa se kô nežna vuče žila,
pa kulja kao izvor jak.
U tisuć ogranaka plamnih
vijuga doljom njegov put,
da u pramićak se osami
došav u ovaj stešnjen kut.
Kô zlatan pesak, u blizini
vrcaju iskre pleneć vid.
Al' gle! po celoj površini
pali se ona silna hrid!

MEFISTOFEL: Gospodar Mamon sjajno osvetljava
svoj zamak radi ove svečanosti!
Što si to vidô, baš je sreća prava;
osećam da već stižu besni gosti.

FAUST: Kakav se strašan vihor sruči s neba!
S kakvom me silom po potiljku bije!

MEFISTOFEL: Drži se starog planinskoga rebra,
ili će da te svali u grob te provalije.
Od magle noć se sabija.
Čuj kako šuma zavija!
Sove u strahu poleću.

4100

4110

4120

4130

Naprsli, već se iskreću
 stubovi zelenih zdanja.
 Ječanje, lomljenje grana!
 Debala tutanj kô grdan slap!
 Korenja škriput i zjap!
 U strašnom spletu i tmuši
 sve jedno na drugo se ruši
 i jaruge puni, što huje
 od piska i jeke oluje.
 Čuješ li glasove u visini?
 U daljini, u blizini?
 Niz celu planinu besna
 tutnji čarobnjačka pesma!

4140

VEŠTICE U HORU:

Veštice idu na Broken i kliču,
 žuti se strnjika, usevi niču.
 Gomile vrve sa svih strana
 k prestolu gospodar-Urijana.
 Hajd preko stenja, preko korenja!
 Veštica prdi, jarac smrdi.

JEDAN GLAS: Eno matore Baubo naše!

Gle kako sama na krmači jaše!

HOR:

Čast onom ko je dostojan nje!
 Nek gospa Baubo vodi nas sve!
 Valjana krmača, mati na njoj,
 za njima će poći sav veštičji roj.

4160

JEDAN GLAS: Jesi li s Ilzenštajna dopirila?

DRUGI GLAS: Da! Uz put sam sovi u gnezdo zavrila.

Ala je očurde iskrlejštila!

JEDAN GLAS: Hajd u pakao! Prava si beštija!

Kud si najednom tako pojurila?

DRUGI GLAS: Pogledaj rane! Svu me ogulila!

VEŠTICE U HORU:

Širok je put, daleka meta;
 čemu ta tiska i pometnja?
 Metle nas grebu, vile ubadaju,
 deca se guše, majke stradaju.

4170

VEŠCI. POLOVINA HORA:

Naša se vrsta kô puž povlači,
 žene daleko pred nama grabe.
 Jer kad se ide u dom Zlog Dabe
 žena po hiljadu hvati prednjači.

DRUGA POLOVINA:

Mi to ne uzimamo strogo:
 žena za hiljadu hvati je bliže;
 ali, ma kako žurila mnogo,
 muškarac jednim je skokom stiže.

4180

GLAS (odozgo): Hajdete i vi iz gorskoga oka!

GLASOVI (odozdo): Mi bismo rado do vrha visoka.

Peremo, sve nas izbelila voda,
 al' ostajemo večno bez ploda.

OBA HORA: Vetar utihnuo, zvezda drhturi,
 turobni mesec se rado krije.
 Čarobni hor naš hući i juri,
 tisuću varnica kroz noć lije.

GLAS (odozdo): Stojte! Stojte!

GLAS (odozgo): Ko zove iz stene rascepljene?

4190

GLAS (odozdo): Povedite i mene! Povedite i mene!

Toliko hitati nemojte!

Već trista leta penjem se jednako,

ali do vrha ne stižem nikako.

A tako želim da sam usred svojte.

OBA HORA: Metle nas nose sve u kas,
 vile i jarci nose nas;
 ko danas ne zna šta je let,
 propao je za ovaj svet.

POLUVEŠTICA (odozdo):

Otkad već cupkam i cupkam za njima,
 a gle koliko do njih još ima!

4200

Kod kuće nikako da se skrasim,

ali ni ovde žed da ugasim.

HOR VEŠTICA: Mast krepi veštičiji rod,
 krpa je jedro, naćve brod;
 ko danas s nama ne poleće,
 nikad doveka leteti neće.

OBA HORA: Kad vrh se javi na puškomet,
ka zemlji upravite let,
na pustaru, dokle oko seže,
veštičje jato nek poleže! *(Sleću.)* 4210

MEFISTOFEL: Al' se to gura, hrli i klopapa!
Što šišti, kruži, leti i lapara!
Što blista, vrci, smrdi, prži!
Veštičje biće vidiš sad u srži!
Razdvojiće nas! Čvrsto me se drži!
Gde si?

FAUST *(u daljini)*: Evo me!

MEFISTOFEL: Šta? Čak tamo? E badava,
upotrebiti moram gazdinska svoja prava.
Mesta za sinjor-Dabu! Hajde, sklanjaj se, stoko!
Doktore, uhvati me! A sada, jednim skokom, 4220
da klisnemo iz ove gungule nečuvane;
to ti je ludnica prava, veruj, čak i za mene.
Onde po strani nešto posebnim sjajem sja,
nešto me vuče tamo međ žbunove zelene.
Hajde, zavucimo se onamo ti i ja!

FAUST: O, duše protivrečja! No, dela! Samo vodi;
tebi se, kanda, vrlo visprena misao rodi:
na Broken o Valpurgin praznik idemo noću,
da se tu drage volje skrivamo u samoću!

MEFISTOFEL: Pogledni samo kakav šaren plam! 4230
Tu ti se jedan klub okuplja čio.
U malom društvu nisi sam.

FAUST: Gore na vrhu radije bih bio!
Već vidim vatre, dim se kovitla preko gora.
Tu oko Cara Zla se gomila silna sleže;
tu mnoga zagonetka razrešiti se mora.

MEFISTOFEL: Ali i mnoga nova u čvor će da se veže.
Pusti veliki svet nek samo hući,
a mi ćemo se ovde u tihi kut zavući.
Čoveku, znaš već, navika je stara 4240
da u velikom svetu male svetove stvara.
Evo nas među golim veštičicama mladim,
i starim što se mudro kriju pod haljinama.

Ljubazno samo, molim, mene radi:
malen će biti trud, a silan provod nama.
Kô da odnekud čujem svirku neku!
Prokleta škripa! Valja navići na tu dreku.
No, hajde! Hajde! To nužno mora biti;
prvi ću prići, pa te predstaviti
i ponovo ti naći neku drugu. 4250
Šta veliš, brajko? Ogroman prostor je taj.
Pogledaj samo! Jedva da vidiš kraj.
Stotinu vatri ima u tom krugu;
sve ti to igra, časka, svi piju, ljubav vode;
e; reci, ima l' negde lepše zgrade?

FAUST: Kog ćeš da izigravaš, reci pravo:
hoćeš li biti čarobnjak il' davo?

MEFISTOFEL: Doduše, ja sam svikô inkognito da idem,
al' treba da na praznik i odličja se vide.
Ordenom podvezice ja nisam odlikovan, 4260
al' red je Konjske noge ovde veoma štovani.
Vidiš li onog puža što nam se približava?
Licem što svuda opipava
on već donekle njuši ko li ja mogu biti.
Baš i da hoću, ovde ne bih se mogô skriti.
Hajde sad! Prođimo se od vatre pa do vatre;
navodadžija ja sam, a ti si prosac, brate.

(Nekolicini koji sede oko ugljevlja što se gasi.)

Gospodo stara, zašto sedite ovde s kraja?
Bolje bi bilo da ste onde gde vlada graja,
sred omladine bučne, u opštoj huci i lomu; 4270
ta svako sam je često i u domu.

GENERAL: Možeš još tol'ko za narod raditi,
ne misli da će te narod nagraditi!
Jer kod naroda, kô i kod žena
mladosti daje se najveća cena.

MINISTAR: Sve je valjano prošlo, ostala samo zla,
zato je meni stari život mio;
doista, kad mi besmo sve i svja,
to pravi zlatni vek je bio.

SKOROJEVIĆ: Ne besmo ni mi glupi, to niko reći neće, 4280
mada radismo često ono što nismo smeli;
al' sada sve se tumble preokreće,
i baš kad sve to trajno zadržati smo hteli.

AUTOR: Ima l' uopšte danas nekoga ko bi se mašio
umerenoga spisa, umne i poučne priče?
A što se našeg dičnog mladoga sveta tiče,
on još nikada nije ovako mudrijašio.

MEFISTOFELES (*koji odjednom izgleda veoma star*):
Osećam da su ljudi za sudnji dan već zreli,
jer na veštičji breg smo poslednji put se peli,
i pošto mutljag iz naše bačve teče, 4290
to je i celom svetu došlo poslednje večje.

VEŠTICA STARINARKA: Ne prolazite, gospodo draga!
Ne propuštajte priliku ovu!
Gledajte robu! Kakva blaga!
Kakve vas retkosti tu zovu!
A ipak ničeg nema u ovome dućanu –
bez premca na svem svetu belom –
što nije nekad u nekome danu
naškodilo čoveku il' ljudskom rodu celom.
Tu nema kame s koje krv nekad nije tekla, 4300
ni kupe koja otrovom što jede
potpuno zdrava tela nije pekla,
ni nakita što ljupke devojke ne zavede,
ni mača koji nije reč prekršio grubo,
il' protivnika svoga u leđa mučki ubô.

MEFISTOFELES: Rođako, slabo shvataš doba.
Što bi to bi! Što prođe prođe!
Nama je potrebna nova roba!
Samo novina ima prode.

FAUST: Skoro da i sam pobrljavim. 4310
Ovo je, vala, vašar pravi!

MEFISTOFELES: Naviše teži ovaj metež buran:
misliš da guraš, a sam bivaš guran.

FAUST: A ko je ona što onamo hita?

MEFISTOFELES: Pogledaj dobro! To ti je Lilita.

FAUST: Ko je to?

MEFISTOFELES: Prva Adamova žena.
Čuvaj se! Lepa kosa, to je njen
jedinstven ukras, po kom je čuvena.
Kad njom mladića splete, ne pušta lako plen.

FAUST: Tu sedi jedna mlada, jedna stara; 4320
nadipale se, pa im se odmara!

MEFISTOFELES: Ne, danas niko ne može da se skrasi!
Hajd, hvatajmo ih! Nova se svirka glasi.

FAUST (*igrajući sa mladom vešticom*):
Predivan san sam jednom snivô,
umotrih jabučice dve,
te skočih gonjen željom živom
da njih uzaberem što pre.
LEPOTICA: Ka jabukama sve vas vuče,
pa to se još iz raja zna.
Od radosti mi srce tuče 4330
što ih u vrtu imam ja.

MEFISTOFELES: Jednom u strašnom snu ja videh
matori rascepljeni klen;
ta rupa mi se silno svide,
bez obzira na prečnik njen.
STARICA: Gospodinu sa konjskom nogom
moj naklon i moj pozdrav lep!
Ne boji li se rupe mnogo,
nek spremi povelicač čep.

PROKTOFANTAZMIST:
Prokleta bagro! Kako samo smete? 4340
Zar nisu spisi dokazali moji
da duh na stvarnim nogama ne stoji?
A vi sad čak kô ljudi tancujete!

LEPOTICA (*igrajući*): Šta će na našoj igranci ta luda?

FAUST (*igrajući*): Ah, mani! On se trpa svuda.
Kad neko igra, on sud mora dati.
Kad o koraku nekom svoje ne odblebeće,
taj korak nije mogô postojati.
A najviše se ljuti kad napred svet se kreće.
Da se vi u krug vrtite onako 4350
kô što on čini u svom starom mlinu,

odobrio bi to još kako-tako,
a naročito da mu sročite molbu finu.

PROKTOFANTAZMIST: Još ste tu! Ne, pa to je nečuveno!
Nestajte! Mi prosvetismo pošteno!
Ova đavolska sorta za pravila ne mari.
Tegelom šetka avet, mada Um gospodari.
Otkada samo čistim sujeverje, al' eno,
nikako nije čisto; pa to je nečuveno!

LEPOTICA: De, prestanite, i ne dosađujte! 4360

PROKTOFANTAZMIST: Duhovi, vičem vam na oba uha:
Ne trpim despotizam duha;
moj duh se s njime na snalazi, čujte!

(Igra se nastavlja.)

Danas uspeha nemam; samo stradam;
al' knjigu putovanja odavde ipak daću
i pre no put okončam žarko se nadam da ću
i đavole i pesnike da svladam.

MEFISTOFELLES: Sad će u baru on da se posadi,
voli da sebi olakšava tako;
kad pijavica počne da mu se trticom sladi, 4370
od duhova i duha izlečiće se lako.

(Faustu, koji je prestao da igra.)

No, zašto pusti ovo lepo luče
što ti uz igru pevaše umilno?

FAUST: Ah, usred pesme njoj kroz kutak
usta crveni neki mišić štuće!

MEFISTOFELLES: Baš ti je to silno!
To niko ne zamera živ;
glavno da mišić nije bio siv.
Ko za to pita u ljubavni trenutak?

FAUST: Tad videh –
MEFISTOFELLES: Šta?

FAUST: Mefisto, vidiš li u daljini 4380
priliku bledu, samu, sa lepim licem dečjim?
Jedva se kreće, i sve mi se čini

da su joj noge uvezane nečim.

Zakleo bih se svim na svetu
da naliči na moju dobru Gretu.

MEFISTOFELLES: Ostavi to! To nikome ne godi.

Čarolijski je lik to idola bez života.

Sresti se s njime prava je strahota.

Ledi se krv čoveku kad taj ga pogled zgodi
i bezmalo u kamen se pretvara; 4390

ta znaš šta o Meduzi govori priča stara.

FAUST: Doista, ono oči su mrtvaca,
a ruka dragog bića nije sklopila njih.
To su Gretine grudi, sa kojih slasti pih,
i telo koje prekrih tisućom poljubaca!

MEFISTOFELLES: Vradžbina to je, ludo koju je zavesti lako!
Jer svojom dragom nju zamišlja svako.

FAUST: Kakve li patnje! I kakve miline!

Ne mogu pogled s nje da skinem.

Al' čudno: ovaj lepi vrat bez mana 4400
samo crvena vrpca ukrašava
ne šira nego noža tupa strana.

MEFISTOFELLES: Tačno! I ja to vidim. Sem toga, groza prava,
može da nosi glavu pod miškom, kô smotuljak,
jer Persej ju je odsekao. –

Ah, opet si se zabludama dao!

De, popni se ovamo na brežuljak!

Ovde veselje vlada, pravi Prater;

i, nisu li mi oči vradžbine neke plen,
zbilja i vidim nekakav teater. 4410

Šta je to?

SERVIBILIS: Počinjemo opet za koji tren.

Nov komad, poslednji od sedam; tol'ko daju
ovde, po starom običaju.

Njegov je pisac diletant po svemu,
a diletanti i glume u njemu.

Izvin'te, gospodo, što moram ići:

Zavesu želim kô diletant dići.

MEFISTOFELLES: Na veštičijem bregu srećem sada
glumačko društvo! Krasno! Jer ono tu i spada.

SAN VALPURGINE NOĆI

ili

ZLATNA SVADBA OBERONA I TITANIJE

Intermeco

UPRAVNIK POZORNICE: Odmora će biti za nas, 4420
 Midingova deco snažna:
 cela vam je scena danas
 stari breg i dolja vlažna!

GLASNIK: Tek kad pola veka mine,
 svadba se zlatnom zove.
 Al' kad svađa se raspline,
 još više zlato gove.

OBERON: Amo svi na svadbu ovu,
 duhova naših čete;
 supružansku vezu novu 4430
 kralj sa kraljicom plete.

PUK: Stiže Puk i kolo vodi
 i skače kao jarac;
 stotina za njime hodi
 na slavlje i đuskarac.

ARIJEL: Arijel zače poj i klik –
 nebesnički zvuci sami!
 To mami mnogi gadan lik,
 al' i lepa lica mami.

OBERON: Mirnog braka željan ko je, 4440
 nek od nas dvoje uči!
 Želiš da se vole dvoje?
 Ti samo njih razluči!

TITANIJA: Kad muž ima narav zlu
 i kad se žena duri,
 na Jug pošaljite nju,
 njega na Sever suri!

CEO ORKESTAR. *Fortissimo*: Muvlja njuška, štrkljev nos,
 rođaci tuti-kvanti,
 žabac, zrikavac i kos, 4450
 to su vam muzikanti!

SOLO: Ide mehur od sapuna
 da gajde izigrava!
 Svirka što se čuje tuna
 unjkarija je prava.

DUH KOJI SE TEK OBLIKUJE:
 Žablja pupa, pauk-noga
 balavčetu, i krilca!
 Ne rodi se zver iz toga,
 al' može pesmičica.

JEDAN PAR: Kroz medljiku i miris jak 4460
 cupkajući krećeš;
 doduše, skačeš, al' u zrak
 nikad ne polećeš.

RADOZNALI PUTNIK: Je l' to maske varka glupa,
 il' slabog vida mog?
 Zbilja tu uz druge stupa
 Oberon, lepi bog?

PRAVOVERNIK: Nema repa nit' rogova,
 al' valja reći pravo:
 poput grčkih svih bogova, 4470
 i on je samo đavo.

UMETNIK SA SEVERA: U bloku ničeg drugog nemam
 sem krnji crtež taj;
 ali se zarana već spremam
 u talijanski kraj.

PURIST: Nered i razvrat, teško nama!
 Šta ću tu? Baš sam sudbe zle!
 Pa još: međ svima vešticama
 napudrovane su samo dve.

MLADA VEŠTICA: Haljeci, puder, to je nešto 4480
 za bapce i za krelce;
 na jarcu gola jašem vešto
 i nudim jedro telce.

MATRONA: Onaj ko vaspitan je fino
 sa vama se ne spori;

brzo će, nadam se jedino,
to telo da sagori.

KAPELNIK: Muvlja njuško, štrkljev nosu,
ostav' te golišavku!
Žapče, zrikavče i kosu,
svirajte svoju stavku!

4490

VETROKAZ (*na jednu stranu*): Ovo je društvo kakvo ti
možeš da samo želiš!
Momci su tu na izbor svi;
a cure tek? Šta veliš?

VETROKAZ (*na drugu stranu*): Ne otvori li zemlja ždrelo
da taj proguta gad,
u ambis pakla ću, zacelo
veruj, skočiti sad.

KSENIJE: Kô insekata roj se amo
oštrosek hor naš jati
da dužnu poštu svu odamo
Satani, našem tati.

4500

HENINGS: Gle kako njihov zbijen roj
naivnom šalom vrca!
Najzad će reći, Bože moj,
kako su dobra srca!

MUZAGET: Usred veštica ovih svih
veoma rado hodim;
jer mogao bih bolje njih
no Muze ja da vodim.

4510

NEGDAŠNJI GENIJE DOBA: Valjanom mužu nema premca.
Drži se samo za moj skut!
Blokberg kô Parnas je za Nemca:
tu svako za se nađe kut.

RADOZNALI PUTNIK: A ovaj nadmen čova ko je?
Korakom ide krutim
i njuška iz sve snage svoje.
„Svud jezuite sluti.“

ŽDRAL: Volim i u bistroj vodi
i u mutnoj ja da lovim;
zato pobožan gospodin
tu je s đavolima ovim.

4520

SVETSKO ČEDO: Jest, vozila su dobra sva
za takve pobožnjake;
na Bloksbergu ih ima tma
skrivenih u budžake.

IGRAČ: Stiže l' novi hor do nas?
Čuj, bubnjaju i duduču!
„Ma ne! To u jedan glas
bukavci u ritu buču.“

4530

UČITELJ IGRANJA: Svak ume jedino da ripa,
a izvlači se kako ko!
I grbav i debeli đipa
bez brige da l' je lepo to.

VIOLINISTA: Kako se šljam taj mrzi slepo,
krvnički jedan drugog meri!
Samo ih gajde krote lepo
kô lira Orfejeva zveri.

DOGMATIČAR: Od vike ja se neću skriti,
od kritika i sumnji zlih.
Pa đavo mora nešto biti;
inače, zar bi bilo njih?

4540

IDEALIST: Mašta sad vlada duhom mojim
i remeti mi sud;
jer ako sve sam što postoji,
onda sam danas lud.

REALIST: Gnušam se sveg što vidim tu,
muče me muke mnoge;
ovde me prvi put na tlu
ne drže čvrsto noge.

4550

SUPRANATURALIST: Vešci mi srećom oči poje
i uživam sa njima;
ako zli duhovi postoje,
i dobrih tada ima.

SKEPTIK: Večito neko blago traže,
varljive jure seni.
Đavo i sumnja, to se slaže;
e, tu je mesto meni.

KAPELNIK: Žapče, zrikavče i kosu,
prokleti diletanti!
Muvlja njuško, štrkljev nosu,
pa vi ste muzikanti!

OKRETNI: Bezbrižna četa tu se kreće
i premeće po travi!
Noge da služe više neće,
pa dubimo na glavi.

BESPOMOĆNI: Na dvoru blagovasmo pre,
al' sada Bog da prosti!
Čepamo boši tvrdo tle
i zebemo do kosti.

SVETLOSTI LUTALICE: Odmah po rođenju svom
mi stižemo iz bara;
al' u kolu nema tom
sjajnijih pomodara.

METEOR: Sa visine se pojavih
u zvezdanoplamoj noći,
a sad nauznak na travi
ležim; ko će mi pomoći?

MASIVNI: Mesta! Nek se svako skloni!
Idu badže preko staze!
Duhovi smo, al' od onih
što kô gorogani gaze.

PUK: Dosta, četo grubijana!
Jeste l' slonovi il' lude?
Puk vilenjak ovog dana
najnezgrapniji nek bude.

ARIJEL: Ako duh vas neki drag
i priroda okrilati,
svako nek moj laki trag
k ružičnjaku onom prati!

ORKESTAR. *Pianissimo*: Oblake i maglu sjaj
odozgo ozarava.
Čuv kroz trščak i kroz gaj,
i sve se razvejava.

4560

4570

4580

4590

TMURAN DAN. POLJE

FAUST. MEFISTOFELES.

FAUST: U bedi! Očajna! Dugo lutala zemljom, jadnica, a sad
zatočena! Kao zločinka bačena u tamnicu, na muke
preužasne; milo, nesrečno stvorenje! Dotle da dođe!
dotle! – Izdajico, bedni duše, i to si ti skrivao od mene!
– Hajd samo, stoj tako, stoj! Jarosno kolutaj tim pak-
ljenjačkim očima! Stoj i prkosi mi svojim nepodnošljivi-
vim prisustvom! Zatočena! U nepopravljivoj bedi!
Predata zlim duhovima i bezosećajnom ljudskom pra-
vosuđu! A ti me u međuvremenu uljuljkuješ najbljuta-
vijim zabavama, kriješ od mene njenu sve veću nevolju
i puštaš je da bez pomoći propadne!

MEFISTOFELES: Nije ona prva.

FAUST: Psu! Odvratno čudovište! – Preobradi, beskonačni
duše, preobradi tog crva ponovo u njegovo pseće ob-
ličje, u kojem je često noću voleo da trčkara ispred me-
ne, sklupčavajući se pred noge bezazlenom putniku, a
skačući mu na ramena kad bi ovaj pao. Preobradi ga
opet u njegov omiljen lik, te da preda mnom u pesku
puzi potrbuške, da ga svez izgazim, prokletnika! – Ni-
je prva! – O, jada! Jada! Nijedna živa duša ne može
shvatiti da je više od jednog stvorenja potonulo u am-
bis te nesreće, da prvo nije bilo dovoljno, vijujući se u
smrtnim mukama, da pred očima večnog Oprostitelja
otkupi grehe svih ostalih! Meni beda ove jedne jedine
razgriza srž svez bića, a ti se spokojno ceriš nad sudbi-
nom hiljada njih!

MEFISTOFELES: Aha, evo nas opet na granici mudrosti, onde
gde se vama ljudima remeti pamet. Što se udružuješ s
nama, kad ne možeš dokraja podneti to društvo? Ho-
ćeš da letiš, a patiš od vrtoglavice? Jesmo li se mi na-
metnuli tebi, ili ti nama?

FAUST: Ne kezi tako na mene te proždrljive zube! Gadim se
toga! – Veliki, uzvišeni duše, ti koji si me udostojio

svoje pojave, ti koji mi znaš i srce i dušu, zašto si me prikovao za ovoga besramnika, koji se toli tuđom nesrećom i sladi tuđom propašću?

MEFISTOFELES: Hoćeš li završiti?

FAUST: Spasi je ili teško tebi! Najgroznija kletva te zgodila na tisuće leta!

MEFISTOFELES: Ja ne mogu odrešiti što je Osvetnik vezao, ni otvoriti reze koje je on namakao. – Spasi je! A ko ju je gurnuo u propast? Ja ili ti?

FAUST (*divlje gleda svud unaokolo*).

MEFISTOFELES: Hoćeš da se mašiš groma? Sreća što on nije dat vama bednim smrtnicima! Da smrskaju nevino stvorenje koje im se slučajno nađe na putu, to je način na koji tirani nalaze oduške kad više ne znaju šta će.

FAUST: Odvedi me onamo! Moramo je osloboditi!

MEFISTOFELES: A opasnost kojoj se izlažeš? Znaj, još si u gradu kriv zbog prolivene krvi. Nad mestom gde je poginula žrtva lebde duhovi osvetnici i vrebaju hoće li se ubica vratiti.

FAUST: Još i to da mi kažeš? Neka se sva ubistva i pokolji sveta svale na tebe, čudovište! Odvedi me onamo, kažem ti, i oslobodi je!

MEFISTOFELES: Odvešću te, a što mogu učiniti, to sad čuj! Zar ja imam svu moć na nebu i na zemlji? Ošamutiću tamničara; ti se dokopaj ključeva i izvedi je, ljudskom rukom! Ja ću stražariti! Čarobni konji biće spremni, povešću vas. Eto, to mogu.

FAUST: Krećimo!

NOĆ, POLJANA

FAUST, MEFISTOFELES, *jureći na vrancima*.

FAUST: Šta ono oko vešala rade?

MEFISTOFELES: Ne znam šta kuvaju i prave.

FAUST: Lebde gore-dole, klanjaju se, svijaju.

MEFISTOFELES: Veštice na okupu.

FAUST: Posipaju nešto, kade.

MEFISTOFELES: Prolazimo! Prolazimo!

4600

TAMNICA

FAUST (*sa svežnjem ključeva i svetiljkom, pred gvozdenim vratnicama*):

Hvata me jeza davno nepoznata,

sav ljudski jad i nevolja me hvata.

Ona, zbog lepe varke samo kriva,

sad iza vlažnog zida tog prebiva.

Oklevaš zar da pođeš k njoj?

Bojiš se da je vidiš! Ah, ne stoj!

Ta neodlučnost njenu smrt priziva.

(*Hvata katanac. Iznutra se čuje pesma:*)

Moja majka, kurva,

ubila me je,

a moj otac, hulja,

pojeo me je!

Moja sestra mala

kosti pokopala

u šumsku hladovinu.

Tu se u pticu stvorih, pa sam uzlepršala

u neznanu daljinu!

4610

FAUST (*otključavajući*): I ne sluti da njen je dragi sluša,

da čuje lance, i slamu kako šuška. (*Ulazi.*)

MARGARETA (*krijući se na svom ležaju*):

Dolaze! Avaj! Smrti prečemerna!

4620

FAUST (*tiho*): Tiše! Dolazim da te spasem ja.

MARGARETA (*bacajući se pred njegove noge*):

Zar te ne dira moja nevolja neizmerna?

FAUST: Prenućeš vikom stražare iz sna!

(*Hvata lance da ih razdvoji.*)

MARGARETA (*na kolenima*):

Ko ti, krvniče, dade tol'ko moći
nada mnom? Čemu prepad taj?
Vodiš me već u pola noći.
Smiluj se, malo još života meni daj!
Zar sutra zorom nije dovoljno rano? (*Ustaje.*)
Tako sam mlada, ni dan mi još nije osvanô!
Pa zar da umrem već sad!
Bejah i lepa, i to me svali u jad.
Voljeni beše blizu, a sad ga nema tu;
potrgan leži venac, rasuto cveće po tlu.
Ne hvataj tako surovo! O, ne!
Poštedi me! Zar tebi nešto skrivih?
Ne daj da uzaludno cvilim,
ta nikada te i ne videh pre!

FAUST: Kako da ovu nesreću preživim?

MARGARETA: Potpuno sam u tvojoj moći.

Al' moram dete podojiti prvo.
Ljuškala sam ga cele noći;
uzeše mi ga da bi me bol obrvô,
pa pričaju da sam ja njega ubila.
Zauvek sam sreću izgubila.
Pevaju pesme čak o meni!
Ružno je ovo! Zar niko ne pocrveni?
To je kraj stare bajke; ko reče svetu tom
da imam nešto s njom?

FAUST (*pada pred nju*):

Čovek koji te voli pred noge tvoje pada
da spase tebe sužanjstva i jada.

MARGARETA (*klekne kraj njega*):

Zajedno sa mnom sve svece prizovi!
Gle, ispod stepenika ovih,
tu gde je prag,
ključa pakao!
Nečastivi vrag
tu huku je podstakao,
stravično gnevan na nas!

FAUST (*glasno*): Gretice! Gretice!

MARGARETA (*obraćajući pažnju*): To beše prijateljjev glas!

(*Naglo ustane. Okovi spadaju s nje.*)

Gde je on? Čuh ga da zove. Hrlim
slobodna k njemu! Neće me sprečiti ljudi.
Da ga milujem, da ga grlim,
da mu se privinem uz grudi!
Zvao je: Gretice! Tu, iza kapije.
Dok pakao škrguće i dok vapije,
kroz jarosni vraški podrugljiv huk
razabrah sladak, pun ljubavi zvuk.

FAUST: Ja sam to!

MARGARETA: Ti! O, reci još jednom to! (*Grli ga.*)

On je to! On! Kud ode sva muka, sve zlo?
Kud užas što ga ulivaju u nas
tamnica, lanci? Ti si to! Nosiš spas!

Ja sam spasena! –
Pred okom već mi ulica se sija
na kojoj videh tebe prvi put,
i one bašte blažen kut
gde čekasmo te Marta i ja.

FAUST (*trudeći se da je povuče*):

Hajde! Pođimo!

MARGARETA: Pričekaj časak-dva!

Toliko volim da budem s tobom ja! (*Miluje ga.*)

FAUST: Brzo! O, shvati,

ni tren ne smemo gubiti,
jer nas to može skupo stajati.

MARGARETA: Šta? Zar ne umeš više ljubiti?

Dragi, od mene udaljen tako kratko,
a zaboravi kako se ljubi slatko?
Zašto najednom strepim u tvome zagrljaju?
A pre u tvojoj reči, u pogledu, u smehu
uživala sam kô u raj,
i poljupci ti strasni behu
kô da si mene ugušiti hteo.
Poljubac daj mi vreo!

Poljubiću ja tebe, ako ti nećeš mene! (*Grli ga.*)

Vaj! Tvoje usne su ledene,
reč sa njih teći presta.
Gde tvoja ljubav, onako snažna pre,
sad nesta?

Ko me je lišio nje? (*Okreće se od njega.*)

FAUST: Za mnom, o draga! Preni se! Osokoli!

Hiljadu većim žarom ću da te volim;
samo sad sa mnom pođi! Samo te ovo molim!

MARGARETA (*okrećući se prema njemu*):

A da li si to ti? Zacelo, ti si!

FAUST: Ja sam to! Hajde sa mnom!

MARGARETA: Ti mi razreši uze,

u naručje me opet uze.

A zar preda mnom zgrozio se nisi? –

I znaš li kog oslobađaš odavde?

FAUST: Duboka noć već čili. Hajde! Hajde!

MARGARETA: Iz mojih ruku majka je otrov popila,
dete sam svoje utopila.

Zar nije ono, milo moje zlato,

bilo i meni kô i tebi dato?

I tebi – Ti si, zbilja! O,

teško da poverujem to.

Pruži mi ruku! Ne, to nije san!

Premila ruka! – Ah, ali tvoj

vlažan je dlan!

Obrisi! Krv je to! O, Bože moj,

šta to učini? Krv na ruci!

Molim te, molim te, mač uvuci!

FAUST: Ne diraj prošlost! Ne pominji ko je kriv!

Ah, ubiće me reči tvoje!

MARGARETA: Ne, ti moraš ostati živ!

Tu su grobovi naši, koje

od sutra poveravam tebi;

majci najbolje mesto daj,

brata odmah uz nju pogrebi,

mene malo u kraj,

ali ne suviše po strani!

Malo moje sahrani

4700

4710

4720

uz moju desnu dojk.

Niko uz mene više neće počivati! –

Uz tebe se pripijati

u onoj slasti i milini, –

ne, u tom više ne mogu uživati;

sad mi se čini

da bih se morala savladivati

da kročim tebi, kô da mi prići ne daš;

a ipak, ti si to, i tako milo gledaš.

FAUST: Osećaš da sam ja to? Onda hodi!

MARGARETA: Napolje?

FAUST: Pravo ka slobodi.

MARGARETA: Ako li onde smrt vreb

na nad mojim otvorenim grobom,

hajdmo! Do večnog loga punog tame

poći ću samo, i ni korak dalje –

Odlaziš? O, da mogu s tobom!

FAUST: Možeš! Treba da hoćeš samo!

Vrata su otvorena!

MARGARETA: Ne smem tamo;

ja ničem više ne mogu da se nadam.

Čemu da bežim? Ipak ću da stradam

kada me oni uvrebaju negde.

Strašno je, strašno ići i prositi,

pa još i greh na duši nositi!

Strašno je u tuđini se kriti,

a ipak na kraju uhvaćen biti!

FAUST: Ostaću s tobom.

MARGARETA: Ne časi časa

želiš li jednom svom detetu spasa!

Brzo! Putanje se drži

uz potok, i ne skreći

dok ne budeš morao preći

preko mostića;

tad u šumu ćeš zaći

i levo, kraj kočica

što strši, iz bare,

njega ćeš naći.

4730

4740

4750

4760

Zgrabi ga što pre!
Ono bi htelo izaći,
još se praćaka u vodi!
Spasi ga, spasi!

FAUST: Osvesti se! Učini
tek jedan korak i bićeš na slobodi!

MARGARETA: Ah, zar smo još na toj planini!

Tu moja majka na kamenu sedi,
a mene prožima strava!
Tu moja majka na kamenu sedi
i njiše joj se glava;
nit govori nit maše, glava joj otežala;
odavno tako spava, u večni san je pala.
A zaspala da uživamo mi.
Ah, kako divno ono vreme bi!

FAUST: Ne вреди da se priča, moli, preti;
moram te silom odavde poneti.

MARGARETA: Pusti me! Nasilje ne trpim!
Ne steži tako ubilački! Boli!
Ta pre sve rado činih po tvojoj volji.

FAUST: Dan sviće! Voljena, voljena!

MARGARETA: Dan! Jeste, evo moj poslednji dan sviće;
a mišljah, dan venčanja moga biće.
Ne reci nikom da si već bio s Greticom.
Ah, pokidan je venac moj!
Neće se više isplesti!

Mi ćemo se opet sresti;
al' ne uz igru i poj.
Sleglo se pola grada,
al' mukla tišina bez reči
na krcatom trgu vlada.

Prutić se lomi, zvono ječi.
Kako me vezuju, grabe, guraju
ka panju i dželatru!
Već se svi vratovi s jezom poturaju
maču što leti k mome vratu.
Nem leži svet kao grob!

4770

4780

4790

4800

FAUST: O, da se nikada ne rodih!

MEFISTOFEL (pojavljuje se spolja):

Čemu oklevanje to vodi?
Sad da se časka, da se usteže?
Bežite, il' ste propali ovog časa!
Moji se konji ježe,
praskozorje se belasa.

MARGARETA: Kakva se to iz zemlje diže sen?

On je to! On! Nek ide smesta!
Šta hoće on sred ovog svetog mesta?
Mene traži kao svoj plen!
Oteraj ga odavde!

4810

FAUST: Ti moraš živeti!

MARGARETA: Sudu božije pravde,
ja se tebi u svemu prepuštam!

MEFISTOFEL (Faustu): Dolazi odmah! Ili napuštam
i ostavljam na cedilu vas!

MARGARETA: Tvoja sam, Oče! Od tebe čekam spas!
Pomozi!

Okružite me, andeoske čete!
Uščuvajte me, vojske svete!
Henriče, pred tobom se grozim!

4820

MEFISTOFEL: Osuđena je!

GLAS (odozgo): Spasena je!

MEFISTOFEL (Faustu): Ovamo! K meni! (Iščezava sa Faustom.)

GLAS (iznutra, zamirući): Henriče! Henriče!

FAUST

OPŠTE NAPOMENE

a. Istorija građe.

Osnovni motiv koji nalazimo u *Faustu* veoma je star: to je motiv otpadništva od Boga i sklapanja pakta sa đavolom. Tragova o tome ima još u *Starom zavetu*, a iz ranog srednjeg veka poznate su, na primer, legende o čarobnjaku Simonu iz Antiohije i o svešteniku Teofilu, sa istim motivom. Međutim, tek na prelasku iz srednjeg u novi vek pokazala se plodnost ovog motiva, zahvaljujući tome što je novovekovni, renesansni čovek počeo svom snagom svog intelekta da istražuje prirodu i pri tom neminovno dolazio do saznanja koja su se kosila sa cr-

kvenim dogmama. Svako novo poniranje u tajne sveta koji nas okružuje, svaki nov rezultat bio je praćen sumnjama u religioznu ispravnost istraživača – ništa lakše nego pretpostaviti da je do svojih otkrića i izuma došao zahvaljujući tome što je bio u dosluhu sa đavolom. Oko jednog takvog čoveka, Georga Fausta (oko 1480 – 1540) kondenzovala se legenda kao oko veoma pogodnog jezgra. Istorijski Faust – koliko se o njemu zna – bavio se medicinom, alhemijom, astrologijom, i brzo je postao predmet opšteg zanimanja i opšteg zgražanja. Verovatno je i on sam tome doprineo svojim pustolovnim životom i, po svoj prilici, šarlatanskim zapanjivanjem savremenika. Kako god bilo, već srazmerno brzo po njegovoj smrti, 1587, pojavila se kod knjižara Špisa u Frankfurtu popularna knjiga („knjiga za narod“) pod naslovom *Istorija doktora Johana Fausta*. Za ovom su došle mnoge druge obrade, sa novim crtama; među njima su najpoznatije knjige Georga Vidmana (1599), Nikolausa Pficera (1674) i jednog anonima koji je sebe nazvao Dobrim hrišćaninom (1725). Dalja istorija obrade ove građe je suviše obimna da bismo je ovde mogli pratiti. Pomenimo samo da su još i u našem veku nastala, pod uticajem ovog motiva, takva dela kao što su *Moj Faust* Pola Valerija ili *Doktor Faustus* Tomasa Mana. Ono što nas pre svega interesuje jeste put kojim je građa došla do Getea. Presudno je, izgleda, bilo to što je na osnovu nemačkih knjiga siže prešao u Englesku, pa je Kristofer Marlo napisao svoju dramu pod naslovom *Tragična istorija doktora Fausta* (prikazivana već 1594, objavljena 1605). Preko engleskih pozorišnih družina koje su davale predstave u Nemačkoj zanimanje za ovaj predmet je pojačano; više književnika, među njima i Lesing, pokušavalo je da ponovo uobliči staru legendu, i ta nastojanja su naročito pojačana u doba Geteove mladosti. S druge strane, građa je toliko trivijalizovana da je služila za vašarske predstave i za izvođenja u lutkarskom pozorištu. Upravo u tom obliku i Gete ju je upoznao kao dete, a čitao je i „narodnu knjigu“ o doktoru Faustu.

b. Nastanak dela.

Gete je na prvom i drugom delu *Fausta* radio – razume se, sa velikim prekidima – šezdesetak godina. Početak rada bi se mogao datirati sa godinom 1773, a drugi deo je pesnik završio pred svoju smrt, 1831. Od 1773. do 1775. nastao je takozvani *Prafaust*, koji uglavnom sadrži Gretinu tragediju (a njome Gete prevodi svoju građu iz religiozno-mitskog područja u svakodnevno-ljudsko, premeštajući akcente starog predanja ka etičkoj problematici). Tokom putovanja po Italiji (1788) nastale su scene *Veštičina kuhinja*, *Šuma i pećina*, *Auerbahov podrum* i još neki manji delovi. Sve što je do tad nastalo objavljeno je 1790. pod naslovom *Faust. Fragment*. Treći period rada na I delu *Fausta* počinje 1797. i traje do 1806. Tada su nastali sledeći de-

lovi: *Predigra na pozornici, Prolog na nebu*, dobar deo scene *Noć, Pred kapijom, Radna soba I i II*, veći deo scene *Noć*, uključujući Valentinovu smrt, i *Valpurgina noć*, dok je scena *Tamnica* pretočena u stihove. Konačno je I deo, u obliku u kojem ga danas poznajemo, objavljen 1808. II deo je nastajao od 1800, a glavnina je napisana 1825 – 1831; sledeće godine, po smrti Goetovoj, objavljen je i II deo.

POSEBNE NAPOMENE

Stih

- 27 *Eolova harfa* – instrument čije strune odaju blag zvuk kad se izlože strujanju vetra.
- 114 *to drvo što ga cepate je meko* – za neobrazovanu publiku nisu najviša metnička dela, kao što ni najteža sekira nije za meko drvo.
- 253 *bratske sfere* – područja kruženja planeta koje se natpevaju sa Zemljom – slika za harmoniju celoga kosmosa.
- 281 *Mefistofeles* (skraćeno: Mefisto) – ime verovatno potiče iz hebrejskog, sa značenjem: kvarilac i lažov.
- 403 *klice* – pramaterija, iskonska pokretačka sila.
- 419 *ljupki nebeski sjaj* – Sunce.
- 438 *Nostradamus* – francuski vidar, astrolog i prorok Mišel Notrdam (1503 – 1566). Objavio čuvenu knjigu proročanstava (1555).
- Pred 449 *znak Makrokozma* – znak Duha svenira, simbol strukture i harmonije celokupnog kosmosa.
- 462 *mudrac* – poreklo citata nije utvrđeno; pod mudracem se timalno misli na Nostradamusa, ali može se pomišljati i na Jakoba Bemea ili na Herdera.
- Pred 483 *Zemaljski duh* – po shvatanjima filozofa prirode iz XVI veka, kao i po shvatanjima švedskog filozofa Svedenborga, svaka planeta ima svog duha, pa tako i Zemlja.
- 508 Prema Svedenborgu, svaki duh ima svoju „sferu“, svoje područje. Faust je ovaj omotač Zemaljskog duha probio „vapeći iz dna duše“ (stih 511).
- 544 *famulus* – pomoćnik univerzitetskog nastavnika, obično student viših semestara.
- 584 – 585 citat iz grčkog lekara Hipokrata, u latinskom obliku: *Ars longa vita brevis*.

- 589 *izvoru* – do originalnih tekstova antičkih pisaca, u skladu sa renesansnim pokličem „ad fontes“ („na izvore“).
- 648 *heruvim* – anđeo, krilato biće.
- 666 *dela* – misli se na uspelo delo prizivanja Zemaljskog duha, koje je ipak donelo samo razočaranje i patnju.
- 704 *grebeni, valjci* – verovatno je reč o delovima električne mašine.
- 719 – 720 Što si nasledio moraš osmisлити unutarnjim odnosom i upotrebom da bi zaista postalo tvoje vlasništvo.
- 728 *bočica* – bočica sa otrovom.
- 747 – 753 *ulaz, špilja, prolaz* – slike za ulaz iz života u smrt.
- 749 *delom* – samoubistvom.
- 756 Makar i uz opasnost da se doista rasplinese u ništavilu, to jest da kroz smrt ne nađeš put ka novom životu.
- 763 – 765 Na spoljašnjoj strani kupe nalazio se likovni prikaz jednog ili više prizora, a onaj ko bi nazdravljao pijuću iz nje bio je dužan da ih stihovima protumači.
- 775 *Hor andela* – hor koji peva o uskršnjem jutarnjem bogoslužju. Isto tako Hor žena i Hor apostola.
- 785 *nad grobom* – nad Hristovim grobom.
- 787 *novi savez* – savez između čoveka i Boga.
- 804 *poruku* – poruku o Hristovom vaskrsenju.
- 925 *po noći* – uoči Svetog Andreje, tj. u noći između 29. i 30. novembra, kad su vračare davale devojkama da u rastopljenom olovu ili na površini kristalne kugle „sagledaju“ lik budućeg muža.
- 1092 *posvećeni* – oni koji su se uputili u alhemičarsku veštinu.
- 1093 *crna kuhinja* – laboratorija alhemičara.
- 1096 – 1101 U ovim stihovima se opisuje proces kojim su se alhemičari trudili da načine kamen mudraca. Crveni lav je oksid žive, a Lilija (ljiljan) – sona kiseline. Oni se stavljaju u mlaku vodu da bi između njih došlo do hemijske reakcije, a zatim se ta tečnost pretače iz retorte u retortu („kroz mnoge ložnice“) da bi se na zidovima kondenzovao šaren talog živinog hlorida, koji je smatran „devičanskom zemljom“ („mlada kraljica“) i upotrebljavao se kao lek. Ceo taj postupak opisan je u delima lekara i alhemičara Paracelzusa (1493 – 1541), odakle ga je Gete po svoj prilici preuzeo.
- 1138 *božanstvo* – Sunce.
- 1180 *dobro znana četa* – vetrovi, odnosno personifikovani duhovi raznih vetrova.
- 1280 *Iz Jevandolja po Jovanu*, 1, 1. („U početku bješe riječ, i riječ bješe u

Boga, i Bog bješe riječ“). U grčkom originalu se nalazi reč „logos“, koja znači još i „pojam“, „razum“, „pokretačka snaga sveta“ itd. Faust se opredeljuje za izraz „delo“ u skladu sa titanskim aktivizmom kako svojim tako i svoga tvorca.

1314 *Solomonov ključ* – jedna među najpoznatijim čarobnjačkim knjigama XVI – XVIII veka, sa formulama za prizivanje duhova.

1329 *basma o četvoro* – magična formula kojom se prizivaju četiri elementarna duha (plamena, vode, vazduha i zemlje).

1330 – 1333 *Salamander* – daždevnjak, simbol duhova plamena. – *Undina* (ili Udena) – vila brodarica, duh vode. – *Silfa* – duh vazduha; može nastati u vazduhu, ili svetleti kao meteor. – *Kobold* – domaći duh, duh zemlje.

1347 *Inkubus* – duh koji pritiska čoveka u snu, noćna mora. Ovde sinonim za Kobolda.

1357 *ovaj znak* – raspeće sa natpisom INRI (Jesus Nazarenus Rex Judaeorum = Isus Nazarećanin kralj Jevreja).

1363 – 1366 Stihovi se odnose na novozavetnu hrišćansku dogmu: Isus postoji oduvek, nijedno ime ga ne može potpuno iskazati, ispunjava celu vasionu, a dok je visio na krstu rebra mu je kopljem probio jedan vojnik.

1378 *trojedna svetlost* – sveto trojstvo (Bog otac, Bog sin i Sveti duh), kao najjača formula prilikom prizivanja duhova.

1381 *đak luralica* – student, dak više škole (studenti su često putovali od jednog univerziteta do drugog).

1385 Aluzija na stih 1282.

1391 *lažov* – naziv za đavola u *Jevanđelju po Jovanu*, 8, 44; – *zavodnik* – po *Otkrivenju Jovanovom*, 9, 11; – *muvlji bog* – Velzevul (Belzebub), starozavetni flišćanski bog, ime za đavola.

1452 – 1453 *veštičja stopa, pentagram* – veštičina noga, otisak veštičijih ukrštenih stopala, znak koji služi za odbranu od zlih duhova; ovde kao znak poistovećena sa pentagramom, znakom u obliku petokrake zvezde nacrtane jednim potezom; taj znak je i simbol Hrista, pa takođe služi za to da zadrži zle duhove.

1683 *Mamon* – bog bogatstva; personifikacija zlata.

1785 Ovaj stih se lajtmotivski ponavlja pri kraju II dela *Fausta*. Izgovara ga Faust u predosećanju konačne sreće što mu je pruža slika naroda koji živi na plodnoj zemlji upornim radom otrgnutoj od mora.

1797 *doktorski banket* – gozba prilikom dodeljivanja doktorskog stepena. Gete je nameravao da tu gozbu prikaže u zasebnoj sceni, ali to nije ostvario.

1814 *vosak i koža* – pečat i pergament.

1831 *veliki duh* – Duh Zemlje.

1887 *mikrokozam* – mali svemir, za razliku od makrokozma, velikog svemira; sinonim za čoveka; Mefisto ovaj naziv upotrebljava ironično.

2000 *collegium logicum* – predavanja o logici, na početku studija obavezna za studente svih tadašnjih fakulteta.

2002. *španske čizme* – gvozdeni instrumenat za mučenje (za stezanje nogu, kako bi se iznudilo priznanje).

2031 *encheiresis naturae* – u doslovnom prevodu sa grčkog, odnosno latinskog: „rukovanje prirode“; stari medicinski i hemijski termin za označavanje postupka kojim se priroda služi da spaja materiju i organizme u celinu, da ih povezuje „duhovnom sponom“, to jest, da u njih unosi život.

2053 *on* – profesor.

2146 *eritis* . . . – „Bićete kao Bog, znaćete šta je dobro i šta je zlo“. Reči koje đavo u obliku zmijske govori Evi (*Stari zavet, Prva knjiga Mojsijeva*, 3, 5).

2195 *Presveto rimsko carstvo* – takozvano Sveto rimsko carstvo nemačke nacije, državna tvorevina osnovana 962, koja je obuhvatala poglavito nemačke zemlje, a povremeno i deo italijanskih zemalja. Carstvo se faktički raspalo još u XVII veku, a formalno je prestalo da postoji 1806.

2203 – 2205 Aluzija na proveru muškosti, kako bi se sprečilo da na papski presto dođe žena.

2218 *jarac* – đavo. – *Broken* – najviši vrh Harca, gde su, po narodnom verovanju, vešci i veštice održavali skupove. Upor. *Valpurginu noć*.

2297 – 2298 *Ripah* – selo blizu Lajpciga; Hans Arš iz Ripaha je među lajpciškim studentima onoga doba bio sinonim za seoskog neotesanka i glupaka.

2528 – 2530 Po narodnom verovanju kroz sito se moglo videti ono što se krije ili taji, ili se mogao otkriti lopov.

2563 – 2565 Aluzija na francusku revoluciju 1789.

2679 Ismevanje hrišćanskog učenja o svetom trojstvu.

2696 *Sibila* – proročica.

2700 *stepeni* – akademski stepeni, to jest titule.

2709 *na Valpurginu noć* – uoči 1. maja, kad se, po starom narodnom verovanju, vešci i veštice okupljaju na Brokenu.

- 2720 *Kupidon* – starorimski bog ljubavi; ovde – personifikovan čulni ljubani nagon.
- 2726 *Helena* – lepa Helena (Jelena) iz grčkog predanja, žena spartanskog kralja Menelaja, oličenje ženske lepote.
- 2727 *gospodice* – nemačkom rečju „Fräulein“ obraćalo se samo devojkama plemićkog roda; otuda Margaretin odgovor u stihu 2729.
- 2829 Radi održavanja čistoće pod je posipan belim peskom, po kojem su još, da bi lepše izgledao, pravljene razne šare.
- 2882 *Tula* – po rimskom predanju najseverniji grad na svetu; ovde mitska germanska zemlja na moru.
- 2943 *profan* – koji nije posvećen, svetovni.
- 3111 *lepa gospoj'ca* – prostitutka.
- 3113 – 3114 To jest, dobio je od nje veneričnu bolest. Sifilis je u to vreme nazivan i „napuljska bolest“.
- 3169 *Sancta simplicitas!* – sveta gluposti!
- 3410 *za onim divnim likom* – za likom koji je Faust video u veštičinoj kuhinji, a koji se sad sliva sa Gretinim likom.
- 3503 *njezine usne dotiču mu telo* – kad se pričešćuje ili kad ljubi raspeće.
- Pred 3776 *Gradski bedem* – reč je o unutrašnjoj strani gradskog zida. – *Mater dolorosa* – Bogorodica obuzeta bolom (likovni prikaz – ovde kip – Bogorodice koja tuguje za Hristom).
- 3839 *sakristija* – prostorija u crkvi koja služi za sveštenikov boravak i preodevanje, kao i za čuvanje predmeta potrebnih za službu.
- 3962 Zao duh je oličenje nečiste savesti.
- 3975 *dugo mučenje* – pošto je umrla bez ispovesti i pričešća, majka neće, po katoličkom verovanju, otići u raj nego u čistilište.
- 3977 – 3980 Aluzija na dete koje je Margareta začela sa Faustom.
- 3985 – 3986 *Dies irae* . . . Dan gneva (strašni sud) će rastvoriti svet u pepeo. (Ovi i sledeći latinski stihovi su preuzeti iz jedne crkvene pesme nastale u XIII veku.)
- 4000 – 4002 *Judex ergo* . . . – I kada sudija zauzme svoje mesto, obelodaniće se sve što je skriveno, ništa neće ostati nekažnjeno.
- 4012 – 4014 *Quid sum miser* . . . – Šta ću onda reći ja bednik, koga ću zaštitnika prizvati u pomoć, kada čak ni pravednik neće biti siguran?
- 4021 *bočicu* – bočicu sa mirišljavim solima za udisanje kad je čoveku zlo.
- Pred 4022 *Valpurgina noć* – vid. napomenu uz stih 2709. – *Hayc* – vid. napomenu uz stih 2218. – *Širke, Elend* – dva sela kroz koja vodi put za Broken.

- 4130 – 4131 *besni gosti, strašan vihor* – divlja povorka veštaca i veštica, čiji prolazak izaziva oluju.
- 4154 *Urijan* – severnonemačko ime za đavola.
- 4157 *Baubo* – ime veštica.
- 4163 *Ilzenštajn* – stena pod Brokenom.
- 4181 – 4184 Reč je svakako o bičima koja još nisu uspeła da sasvim postanu veštica.
- 4204 *mast* – mast kojom veštica podmazuju metle ili vile na kojima jašu.
- 4272 – 4283 General, Ministar i Skorojević su predstavnici tri tipa emigranata posle francuske revolucije, to jest tri tipa političkih reakcionara. Reakcionarne poglede zastupa i Autor (stihovi 4284 – 4287), predstavnik prevaziđenog prosvetiteljstva.
- 4315 *Lilita* – po jevrejskom predanju, prva Adamova žena; pošto je napustila Adama postala je ljubavnica vrhovnog đavola.
- 4325 *dve jabučice* – metafora za ženske grudi, u isti mah aluzija na jabuku sa drveta saznanja u raju.
- 4340 *Proktofantazmist* – Geteova kovanica prema grčkom, koja znači: „onaj ko zadnjicom gleda duhove“ (upor. napomenu uz stihove 4368 – 4371). Likom Proktofantazmista ismeva se nemački prosvetitelj Friedrich Nikolaj (1733 – 1811), koji je smatrao da ne postoji ništa što nije dostupno čulima i što se ne može pojmiti običnim razumom.
- 4351 *u svom starom mlinu* – misli se na Nikolajevu izdavačku knjižaru.
- 4357 *Tegel* – mesto kraj Berlina, gde se nalazio zamak Vilhelma Humbolta. O pojavama duhova u tom zamku Nikolaj je pisao 1799.
- 4365 *knjiga putovanja* – Nikolaj je bio poznat po svom dvanaestotomnom putopisu iz Nemačke i Švajcarske.
- 4368 – 4371 Nikolaj je preporučivao da se protiv aveti i prividenja stavljaju pijavice na zadnji deo tela.
- 4378 *glavno da mišić nije bio siv* – to jest, da nije bio običan.
- 4387 *idol* – ovde u značenju: varljiva senka, prividenja iz Donjeg sveta.
- 4391 *Meduza* – jedna od triju Gorgona, u grčkoj mitologiji krilatih devojaka strašna lika, sa zmijama umesto kose i sa pogledom koji kameni. Glavu joj je odsekao polubog Persej.
- 4408 *Prater* – zabavni park u Beču, osnovan krajem XVIII veka.
- 4411 *Servibilis* – uslužan čovek, onaj koji se nameće svojom uslužnošću.
- Pred 4420 *San Valpurgine noći* – ovaj intermeco, koji sa radnjom Fausta nema suštinske veze, služi pre svega tome da izvrgne podsmehu izvesne savremene ličnosti; međutim, mnoge aluzije su danas nerazumljive.

- Spoljašnji okvir čini scenski prikaz pomirenja vilinskog kralja Oberona i vilinske kraljice Titanije (likovi iz Šekspirovog *Sna letnje noći* i, kasnije, iz Vilandovog speva *Oberon*). Puk je vilenjak iz *Sna letnje noći*, dok Arijel, vazdušni duh, potiče iz drugog Šekspirovog komada, iz *Bure*.
- 4421 *Miding* – Johan Martin Miding, vajmarski dvorski stolar, pomoćnik Geteov u vajmarskom amaterskom dvorskom pozorištu. – *Midingova deca* – pozorišni dekorateri.
- 4448 *fortissimo* – najjače, svom snagom.
- 4448 – 4451 Orkestar, sastavljen od životinja, opisuje sam sebe.
- 4464 *radoznali putnik* – Nikolaj (vid. napomenu uz stih 4365).
- 4468 *pravovernik* – grof Fridrih Leopold Štolberg (1750 – 1819), koji je sa hrišćanske tačke gledišta napadao „paganstvo“ u Šilerovoj pesmi *Bo-govi Grčke*.
- 4472 *umetnik sa Severa* – izražava čežnju samog Getea, koji je 1797. name-ravao da ponovo putuje u Italiju.
- 4484 *matrona* – starija udata žena koja drži do ugleda i dostojanstva.
- 4492 *vetrokaz* – kolebljivac koji, prema prilikama, začas potpuno promeni mišljenje, kao što se vidi iz njegovih iskaza u ovoj i sledećoj strofi.
- 4500 *Ksenije* (grčki: darovi gostima) – naziv zbirke zajedljivih epigrama ko-ju su zajednički napisali Gete i Šiler, ismevajući mnoge savremene književnike i filozofe.
- 4504 *Henings* – August fon Henings (1746 – 1826), dansko-holštajnski državnik, izdavač časopisa *Genije doba* i autor pesničke zbirke *Muza-get* (*Voda muza*). Gete i Šiler su ga izvrgli podsmehu u *Ksenijama*.
- 4514 *Parnas* – grčka planina, po helenskoj mitologiji sedište Apolona i mu-za, pa otuda i sinonim za pesništvo. Bloksberg, to jest Broken, ovde se uzima kao suprotnost Parnasu.
- 4516 – 4519 Stihovi se odnose na Fridriha Nikolaja (upor. napomenu uz stih 4340). Nikolaj se kao prosvetitelj borio i protiv katolicizma i je-zuita.
- 4520 *Ždral* – misli se na Johana Kaspara Lavatera (1741 – 1801), poznatog fizionomičara, koji je Getea po načinu svog hoda i po opštem izgledu podsećao na ždrala.
- 4524 – 4527 *svetsko čedo* – verovatno sam Gete. Stihovi se odnose na Lava-tera.
- 4528 – 4539 Sve tri strofe se odnose na filozofe koji se odmah zatim pojav-ljuju.

- 4539 *Orfej* – grčki mitski pevač, koji je pesmom i sviranjem na liri krotio ži-votinje i pokretao stenje i drveće.
- 4540 – 4550 Ismevanje predstavnika raznih pravaca ondašnje nemačke filo-zofije i njihovog odnosa prema postojanju đavola.
- 4560 – 4563 Kapelnik opominje svoj orkestar verovatno stoga što je ovaj iz-gubio takt slušajući zbrkane filozofske izjave.
- 4564 – 4583 Stihovi se odnose na predstavnike pet političkih tipova posle francuske revolucije. Okretni ili „Bezbrizni“ su oni koji lako menjaju ubeđenja; Bespomoćni su francuski emigranti, bivši dvorani, kojima su sada nestali izvori prihoda; Svetlosti litalice su politički skorojevi-ći; Meteor je predstavnik palih političara koji traže pomoć; Masivni su predstavnici revolucionarnih masa: oni žele da raščiste sa prethod-no pomenutim tipovima.
- 4591 *Ružičnjak* – u Vilandovom *Oberonu* zamak vilenjaka se nalazi na bre-žuljku obraslom ružama.
- 4592 *Pianissimo* – najtiše.
- 4596 – 4601 Scena *Noć, poljana* je nastala na osnovu podsticaja iz scene sa vešticama u *Makbetu* i iz Birgerove balade *Lenora*. Scena ukazuje na buduće Gretino pogubljenje; veštice na gubilištu parodistički podra-žavaju svešteničku službu.
- 4795 *prutici se lomi, zvono ječi* – prilikom pogubljenja zvonilo je zvono, a sudija je nad osuđenikovom glavom lomio beo štapić i bacao mu ga pred noge.
- 4798 – 4799 Posmatračii pogubljenja se trzaju, kao da dželatovo sečivo leti i prema njihovom vratu.
- 4805 *moji se konji ježe* – napolju čekaju konji-utvare, koje je Mefisto tu do-veo da na njima pobegnu Faust i Margareta; međutim, sablasni konji će se u osvit dana rasplinuti.
- 4809 *sred ovog svetog mesta* – svetog za Gretu, jer je to mesto njenog poka-janja i ispaštanja.
- 4821 Rečima „Osuđen je“ (tj. Faust) završava se tzv. narodni komad o dok-toru Faustu. Reči „Spasena je“ (Margareta) Gete je dodao tek u izda-nju od 1808.

B. Živojinović